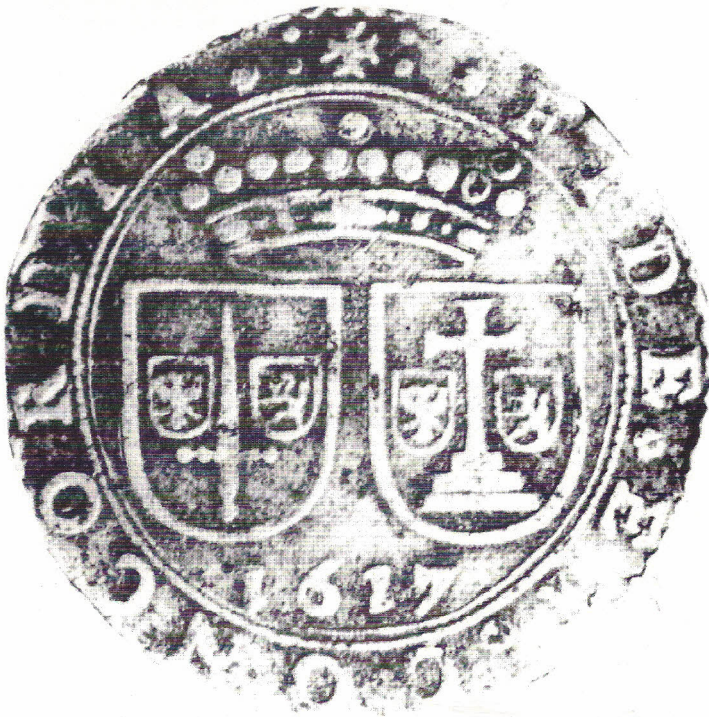

HET LAND VAN AALST

Tijdschrift van de
Geschiedkundige
Vereniging
Het Land van Aalst

Het Land van Aalst

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Uitgegeven door de geschiedkundige vereniging "Het Land van Aalst", met de steun van Vlaamse Gemeenschap, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Stad Aalst en Stad Ninove.

Prijs voor een jaarabbonnement:

Leden: € 17 - Steunende leden: € 25 - Beschermende leden: € 35

Te storten op rek. 393-0303276-46 van Het Land van Aalst,

Asserendries 118, 9300 Aalst

Internationale betalingen: IBAN: BE33 3930 3032 7646

BIC:BBRUBEBB

De vereniging werd opgericht in 1949 en heeft als werkgebied de gemeenten van de vroegere bestuurlijke eenheid het "Land van Aalst" in haar grootste uitgestrektheid, alsmede van enkele aangrenzende Oostvlaamse gemeenten (grosso modo de streek tussen Schelde en Dender). Initiatiefnemers en stichters waren + Albert Van Lil (beheerder 1949-66) en + Jozef Van Overstraeten (voorzitter 1949-52). Tot de stichters hoorden eveneens + Arthur Broeckaert, + Hendrik Vangasen (voorzitter 1954-63), + Jozef Van Cleemput, + Jozef De Brouwer, + Valère Gaublomme, + Frits Van Acker, + Basiel Boel, + Marcel Cornelis en + Jules Pieters. Latere voorzitters waren + Jozef Borremans (1953-1954), + Frits Courteaux (1963-1980) en Luc De Rijck (1980-1984) erevoorzitter.

Het bestuur van de vereniging is als volgt samengesteld:

Luc Robijns, voorzitter

Marcel Cock, ondervoorzitter

Lieve De Mecheleer (verslaggever), Luc Geeroms, Michel Igual Pacheco, Wenceslaus Mertens, Marc Uyttersprot (bibliothecaris-archivaris), Geert Van Bockstaele, Mieke Van Damme (beheerder), Dirk Van de Perre (redactiesecretaris), Georges Vande Winkel (bibliografie en website), Wilfried Vernaeye (bibliografie).

Ledenadministratie en algemene correspondentie:

Mieke Van Damme, Asserendries 118, 9300 Aalst

tel. 053 21 63 30

e-mail: vdmieke@skynet.be

Redactiesecretariaat en toezending kopij:

Dirk Van de Perre, Hoogstraat 23, 9401 Ninove-Pollare

tel. 054 33 73 27

e-mail: dirkvandeperre@skynet.be

E-mail vereniging: hetlandvanaalst@telenet.be

Website: <http://www.hetlandvanaalst.be>

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Zetel van de vereniging: Krokusstraat 1, 9308 Aalst-Hofstade

Kaftontwerp: Bart Maris

Druk: De Riemaecker Printing, Nukerkeplein 9, 9681 Nukerke 055 21 14 04

ISSN 0778-7731

HET BEWOGEN ABBATIAAT VAN DE NINOOFSE ABT PETRUS ALOYSIUS (1579-1587)

Dirk VAN DE PERRE

Petrus Aloysius, abt van de Ninoofse Sint-Cornelius- en Sint-Cyprianusabdij van 1579 tot 1587, kende een bewogen abbatiaat.¹ Als abt zette hij geen voet in zijn abdij. Hij en zijn convent leidden een zwerend bestaan. Zijn abbatiaat viel in een van de meest bloedige en woelige periodes uit onze geschiedenis, die van burgeroorlog en van de *reconquista* van de Zuidelijke Nederlanden door Farnese, gouverneur van koning Philips II van Spanje. Bovendien was de abtsbenoeming van Petrus Aloysius betwist en dreigde de Ninoofse abdij ten onder te gaan aan interne ruzies. Het bronnenmateriaal over die periode in de Ninoofse abdijschiedenis is overvloedig.² Over het abbatiaat van Petrus Aloysius is in 1929 al uitvoerig geschreven door Emiel Valvekens in zijn werk over de houding van de Zuid-Nederlandse premonstratenzer abdijen in de opstand tegen Spanje.³ Dezelfde auteur publiceerde postuum van 1954 tot 1958 de belangrijke briefwisseling van Jean Despruets, abt-generaal van de orde van 1572 tot 1596, met daarin een aantal stukken, die verband houden met de betwiste abtsbenoeming van Petrus Aloysius (bijlage 4). Omdat we nog enkele nieuwe belangrijke documenten kunnen aanbrengen uit bronnen die door Valvekens niet geraadpleegd zijn, achten we het nuttig dit dossier aan een nieuw onderzoek te onderwerpen.⁴

- 1 Gebruikte afkortingen: AAM: Aartsbischoffelijk Archief Mechelen; AAP: Abdijarchief Park; AN: Abdij Ninove; AP: *Analecta Praemonstratensia*; ARAB: Algemeen Rijksarchief Brussel; HLVA: Het Land van Aalst; KBB: Koninklijke Bibliotheek Brussel; RAB: Rijksarchief Beveren. RvS & A: Raad van State en Audiëntie.
- 2 ARAB, RvS & A, nr. 909, fol. 3-34 voor de verkiezing van Aloysius.
- 3 E. VALVEKENS, *De Zuid-Nederlandsche Norbertijner Abdijen en de Opstand tegen Spanje, maart 1576-1585*, Antwerpen, 1929, vooral p. 156-166. De bijdrage van G. MERSCH en J. WAUTHOZ-GLADE, *Abbaye de Ninove*, in: *Monasticon belge*, VII/3, p. 524-525 brengt geen nieuwe elementen aan.
- 4 De auteur bereidt voor *Analecta Praemonstratensia* een artikel voor met de tekstuitgave van de belangrijkste nieuwe bronnen, als aanvulling op de reeks van E. VALVEKENS, *Acta et documenta Johannis Despruets, abbatis Praemonstratensis*, in: AP, XXXI-XXXII, 1955 en 1958.

1. Het einde van het abbatiaat van Michiel van Maele (1577-1578): van Ninove naar de refuge te Brussel

Als lid van de Staten-Generaal van de Nederlanden steunde abt Michiel van Maele (1567-1578) het beleid van de Staten tegen de politiek van koning Philips II van Spanje.⁵ Voor het eerst bijeengeroepen in 1576 op initiatief van de Staten van Brabant, kondigden de Staten-Generaal op 28 oktober de Pacificatie van Gent af en eisten dat de nieuwe gouverneur der Nederlanden, Juan van Oostenrijk (1576-1578), dit pact voor godsdienstvrede zou erkennen. Door de machtsgreep van het 'College van XVIII mannen' te Brussel in september 1577 en van de calvinisten te Gent op 28 oktober 1577 liep de aanvankelijke samenwerking tussen de Staten-Generaal en Juan op de klippen. Met de 'Unie van Brussel' erkenden de Staten-Generaal op 10 december 1577 niet langer Juan als gouverneur van de Nederlanden. Zij stelden de twintigjarige aartshertog Matthias van Oostenrijk (1557-1619) tot hun gouverneur aan. De invloedrijke en populaire Willem van Oranje (1533-1584) fungeerde als zijn luitenant-generaal. Een toestand van rebellie tegen het wettelijke gezag was het gevolg. Tegen de bepalingen van de Pacificatie van Gent in organiseerden de Gentse calvinisten vanaf 1578 vervolgingen tegen de katholieken, vooral tegen religieuzen en kloosters. De Staten van Artesië en Henegouwen, ontevreden over deze evolutie, vandaar hun naam *Malcontenten*, verlieten op 1 en 6 maart 1578 het kamp van de rebellen en verzoenden zich met de Spaanse koning. Zij sloten op 6 januari 1579 de katholieke 'Unie van Atrecht'.⁶ Dat gebied werd de uitvalsbasis voor de herovering van de Zuidelijke Nederlanden door Alexander Farnese, die na de dood van don Juan op 1 oktober 1578 de nieuwe Spaanse gouverneur van de Nederlanden werd.⁷

De laatste twee regeringsjaren van abt Michiel van Maele verliepen dus in een woelig politiek klimaat. Enkele Ninoofse kroniektteksten brengen een uitvoerig relaas over deze periode. Het origineel van het tweede deel van de abdijkroniek van de abdijarchivaris Godfried Van Elshout († 1666), handelend over de periode 1198-1665 en geredacteerd vanaf

5 Voor de algemene kennis van de Nederlanden onder het bewind van Philips II steunen we ons op: H. PIRENNE, *Geschiedenis van België*, 4, Gent, 1925, p. 3-207; *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel 5 en 6, 1979 en 1980 met daarin vooral H. DE SCHEPPER, *De burgerlijke overheden en hun permanente kaders 1480-1579*, 5, p. 312-349; IDEM, *De overheidsstructuren in de Koninklijke Nederlanden 1580-1700*, 6, p. 215-243; IDEM, *De 'reconquista' mislukt. De katholieke gewesten 1579-1588*, 6, p. 262-278; G. JANSSENS, *Van de komst van Alva tot de Unies 1567-1579*, 6, p. 215-243; A.J. TJADEN, *De 'reconquista' mislukt. De opstandige gewesten, 1579-1588*, 6, p. 244-257.

6 PIRENNE, *Geschiedenis van België*, 4, p. 141, 143-150.

7 Alexander Farnese (1545-1592), zoon van Margaretha, bastaarddochter van keizer Karel V, en Octavio, hertog van Parma.

1653, is verloren gegaan.⁸ Maar voor het verloop van de jaren 1577-1603 beschikten we over een kopie, getiteld *Extractum ex Chronologia abbatie Ninivensis*, met daarin een uitgebreid verslag over de jaren 1577-1587 (bijlage 1).⁹ De kroniek Van Elshout brengt geen ooggetuigenverslag, maar een reconstructie van de gebeurtenissen op basis van oudere bronnen, onder meer verloren gegane notities van abt Johannes David (1613-1636).¹⁰ Een ander, korter relaas, geschreven in 1594 door de toenmalige provisor Antoon de Langhe, een bevoorrecht ooggetuige, brengt eveneens een verslag van de jaren 1578-1587 (bijlage 2). Beide teksten, samen met een aantal originele documenten uit die jaren, laten toe een vrij nauwkeurige en omstandige reconstructie van de feiten te maken.

Voor het jaar 1577 zijn geen bijzondere gebeurtenissen te vermelden.¹¹ 1578 was daarentegen een rampjaar voor de abdij. Onder Gentse invloed hadden in dat voorjaar de calvinisten te Ninove stapsgewijze de macht veroverd. Abt Michiel van Maele liet de relieken van Sint-Cornelius en Sint-Cyprianus naar Antwerpen overbrengen. Blijkbaar achtte hij Antwerpen toen voor katholieken nog een veilige stad. Aartshertog Matthias had er op 5 februari 1578 zijn bestuur gevestigd en de Sint-Michielsabdij diende er als vergaderplaats van de Staten-Generaal.¹² Aan het bevel om kerkelijk goud en zilver bij de rebellen in te leveren werd te

8 Het gaat om de zogenaamde *Chronotaxis*, waarvan het eerste deel loopt vanaf de stichting in 1137 tot 1197, bewaard in: RAB, AN, nr. 70. In RAB, AN, nr. 74, p. 430 wordt naar een tweede deel verwezen. Dit verloren deel kan enigszins gereconstrueerd worden via een reeks andere verhalende bronnen, die alle schatplichtig zijn aan het werk van Van Elshout. We verwijzen naar de *Syllabus alphabeticus* van abt De Neve uit 1667 (AAM, AN, nr. 12/3), de kroniek van Reiner Vichet uit 1711 en diens *Coenobia* (Abdijarchief Tongerlo, V, nr. 81; KBB, Hs, nr. 22471, p. 126-207 voor het deel *Ninhovia*). De tekst van de *Coenobia* is anoniem, maar wordt ook aan Vichet toegeschreven (Jan KORTHOUTS, *Inventaris van de handschriften in het abdijarchief van Tongerlo*, Tongerlo, 1987, p. 65-66).

9 AAM, AN, nr. 11/2 (*Extractum* verder vermeld als kroniek Van Elshout). Op de rugzijde van het bundeltje van 8 pagina's staan twee nota's in verband met provinciale concilies van de Brabantse circarie, een te Antwerpen op 11 juli 1643 en een te Park op 21 augustus 1656. Die rugnota is van een andere hand. Jaak Peersman herkent in het geschrift van het *Extractum* de hand van de latere abt Ferdinand de Moor (J. PEERSMAN, *Op reis met vrijbuiters. De Ninooftse abdijkroniek over de gijzeling van een confrater anno 1588*, in: H. JANSSENS (red.), *Reizen in woelige tijden* (Werkgroep Norbertijner Geschiedenis in de Nederlanden. Bijdragen van de contactdag, 22), Averbode, 2012, p. 50).

10 David werd circa 1582 in ballingschap te Bergen uit Geraardsbergse ouders geboren. Hij trad in onder abt De Langhe (1594-1606) en kan van deze ooggetuige veel informatie ontvangen hebben.

11 H. VANGASSEN, *Geschiedenis van Ninove*, deel 2, Ninove, 1959, p. 317-326 brengt een uitvoerig relaas van de oorlogsgebeurtenissen te Ninove tijdens de jaren 1577-1585. Hij vermeldt geen inname van Ninove in 1577.

12 Zie C.L. SPILLEMAECKERS, *De abten van Grimbergen tot het einde van de 18de eeuw*, Grimbergen, 1978, p. 140.

Gent op 23 februari 1578 door de abdij van Drongen gevolgd gegeven.¹³ Vermoedelijk had te Ninove die overdracht, waaraan abt Van Maele welwillend meewerkte, rond hetzelfde tijdstip plaats.¹⁴ Van Maele behield het vertrouwen in het bewind van de Staten-Generaal, ondanks de moeilijkheden die hij te Ninove met de ketters ondervond.¹⁵ Dit blijkt duidelijk op 3 april 1578. Toen behandelden de Staten-Generaal een klacht van de Ninoofse abdij tegen malversaties vanwege het gepeupel en de ongevraagde logementen van rebelse troepen.¹⁶ Aartshertog Matthias antwoordde in een welwillende brief (bijlage 3). Hij bood de abdij zijn bescherming aan. Hij zal de abdijgebouwen tijdens de afwezigheid van de religieuzen laten bewaken door één soldaat en stelt de abdij vrij van logementen zowel te Ninove als op de andere plaatsen (refuges) waar de religieuzen zich zouden ophouden. Uit die brief blijkt dat op 3 april abt Van Maele al van plan was om met het convent de abdij te verlaten. Volgens De Langhe zocht men meer veiligheid in de refuge te Brussel.¹⁷ Daarheen verhuisde het ganse convent van 33 man. Volgens de kroniek Van Elshout echter werden de religieuzen twee aan twee naar andere abdijen gestuurd. Dit laatste gegeven lijkt onwaarschijnlijk en wordt door geen andere bron bevestigd. In de zomer van 1578 werd de abdij geplunderd, werden goederen geroofd en verkocht en altaren geprofaneerd. Daarbij werd de kloosterling Franciscus Meyeraert mishandeld. Volgens de notities van Hellinus van Steelandt, toen een jong religieus, werden de laatste religieuzen op 27 juni 1578 uitgedreven.¹⁸ De Langhe vermeldt dat vervolgens alle gronden van de abdij in Vlaanderen werden aangeslagen. Een maatregel van de Staten-Generaal van 22 juli 1578 om de in beslag genomen goederen terug te geven, bracht echter weinig soelaas, daar de restitutie gebeurde onder de voorwaarde dat de abdij 8000 gulden diende op te brengen ter versterking van de

13 Die gebeurtenis wordt beschreven voor de abdij van Drongen op 23 febr. 1578, in B. DE JONGHE, *Gendsche Geschiedenissen ofte Kronyke van de beroerten en ketterije binnen en omtrent de stad van Gend sedert het jaer 1566 tot het jaer 1585*, dl. 2, Gent, 1781, p. 8-9. De kerkschatten werden in bewaring gegeven aan de rebellen, zodat de Spanjaarden ze niet konden roven, maar ze werden nooit teruggegeven.

14 In de kroniek Van Elshout onder het jaar 1577 geplaatst.

15 Voor de rol die abt Van Maele in de Staten-Generaal speelde, zie VALVEKENS, *De Zuid-Nederlandsche Norbertijner abdijen*, p. 28-32.

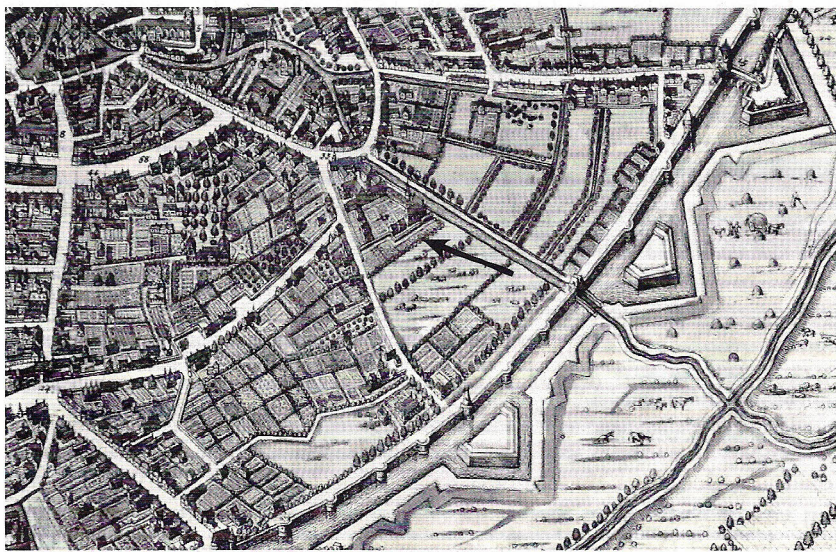
16 N. JAPISKE, *Resolutiën der Staten-Generaal*, 2, Den Haag, 1917, p. 491. In een rapport uitgebracht op 3 april heeft men het over 'foules et scandales' ten overstaan van de Ninoofse abdij.

17 De refuge, genaamd *De Treeft*, lag in de benedenstad aan de huidige Kartuizerstraat (zijstraat van de Dansaertstraat) en werd in 1431 verworven door abt Bartholomeus van Hoemen (C. VAN GESTEL, *Historia Archiepiscopatus Mechliniensis*, 2, Den Haag, 1725, p. 37).

18 RAB, AN, nr. 75 (*Liber reverendorum dominorum*), fol. 1v^o: *Divisio, exilium et expulsio religiosorum Ninivensium facta fuit per hereticos Gandenses et Ninivenses 27 junii, anno 1578*. Van Steelandt trad in 1574 in, werd het jaar daarop geprotest, werd te Brussel priester gewijd in 1578 en overleed op 10 juni 1641.

vesten van Ninove en 50 à 60 soldaten diende te onderhouden.¹⁹ Om dat bedrag op te hoesten, diende de abdij haar spaarpot, de bossen, leeg te halen.

Abt Van Maele overleed in de refuge te Brussel op 18 september 1578 ten gevolge van de pest. Hij werd in de nabije parochiekerk van Sint-Gorik begraven. Uit zijn keuze om met het convent naar de refuge van het rebelse Brussel te trekken, blijkt zijn blijvend vertrouwen in de politiek van de Staten-Generaal en aartshertog Matthias, ondanks de moeilijkheden en plunderingen die zijn abdij had ondergaan. In de kroniek Van Elshout wordt zijn welwillendheid om het abdijsoud en -silver bij de rebellen in bewaring te geven als naïef bestempeld. De latere abt David velde een weinig vleidend oordeel over het beleid van zijn voorganger en verweet hem vooral een hang naar luxe en wereldse gewoontes.²⁰

Detail uit het stadsplan van Brussel van Joan Blaeu in 'Toneel der steeden van de Vereenigde Nederlanden' (1649). De pijl wijst het kartuizerklooster aan, tot 1585 de refuge 'De Treeft' van de Ninooftse abdij te Brussel. De kerk links boven is de Sint-Gorikskerk, waar de Ninooftse abt Van Maele begraven werd. Zowel de kartuizerij als de kerk zijn met de Franse Revolutie gesloopt.

¹⁹ DE JONGHE, *Gendsche Geschiedenissen*, 2, p. 34-36, kap. 10 van het plakkaat.

²⁰ In de *Syllabus alphabeticus*, p. 43 (AAM, AN, nr. 12/3) staat een tekst die teruggaat op abt David, waarin het beleid van Van Maele streng bekritiseerd wordt: *Dominus Michael Malenus fuit autem hic abbas plusculum effusior in pompam et luxum, magis seculum consecratus cum moribus suis, quam Patris sui paupertatem et humilitatem*. Abt De Moor (1685-1698) distantieert zich later in een randnota van deze strenge beoordeling en rehabiliteert deze abt.

2. Van de abtskeuze in december-januari 1578-1579 tot de installatie van Aloysius in 1582: verblijf in de refuges te Brussel en te Aalst

De Ninoofse kloosterlingen richtten op 29 november 1578 een verzoek aan aartshertog Matthias om commissarissen aan te stellen voor de abtsverkiezing.²¹ Daarmee volgden zij de politiek van de overleden abt Van Maele en erkenden zij het rebelse gezag van de Staten-Generaal. De twee commissarissen, Pieter Damant, cantor van de Sint-Baafskathedraal te Gent, en raadsheer Pieter van Bevere, riepen de Ninoofse kloosterlingen bijeen te Antwerpen in de Sint-Michielsabdij voor de ondervraging, die begon op 26 december 1578 en twee weken duurde. Er waren dertig stemgerechtigden aanwezig, quasi de voltallige communiteit.

In hun verslag (midden januari 1579) stelden de commissarissen drie kandidaten voor in dalende volgorde: Antoon de Langhe, 34 jaar oud en pastoor van Borchtlombeek, Christiaan Sterck, 42 jaar en provisor, en Petrus Aloysius, 54 jaar en pastoor te Voorde. Blijkbaar is nadien aartshertog Matthias op de hoogte gebracht van bezwaren tegen de benoeming van De Langhe en Sterck.²² In de bronnen wordt echter over mogelijke bezwaren met geen woord gerept, zodat we in het ongewisse blijven over de juiste reden. Om uit de impasse te geraken stelden daarop de Staten-Generaal op 20 januari 1579 Willem Cobbaert voor, die echter geen enkele eerste stem had behaald.²³ Uiteindelijk werd door aartshertog Matthias in februari de in bestuurszaken onervaren Petrus Aloysius benoemd, die als derde uit de informatieronde was gekomen.²⁴

Blijkbaar had de abtsbenoeming onbehagen gewekt bij de Ninoofse religieuzen, die zich gepasseerd voelden. Aartshertog Matthias kwam daarna gedeeltelijk op zijn beslissing terug. Op 16 mei 1579 benoemde hij vanuit Antwerpen Sterck tot coadjutor van Aloysius met recht van opvolging.²⁵ De motivatie is interessant. Aloysius heeft zelf om assi-

21 Voor het verslag van de informatieronde: ARAB, RvS & A, nr. 909, fol. 3-34.

22 Dat de kwestie van de onwettelijke geboorte van De Langhe toen al als bezwaar gold, is waarschijnlijk. De Langhe heeft nadien ook nooit geprotesteerd omdat hij opzij werd geschoven. Was Sterck de Staten-Generaal te weinig gunstig gezind, zoals uit zijn later gedrag blijkt, of speelden er nog andere motieven?

23 Willem Cobbaert, 34 jaar, werd voorgesteld omwille van zijn goede hoedanigheden (JAPISKE, *Resoluitiën der Staten-Generaal*, 2, p. 772).

24 De benoemingsbrief is niet bewaard, zodat we de motivatie voor de benoeming niet kennen. Volgens de *Syllabus* (AAM, AN, nr 12/3, p. 144) was die brief toen nog in het archief aanwezig en dateerde hij van 1578, wat echter onmogelijk is. In alle latere abdikronieken laat men de prelatuur van Aloysius verkeerdelijk in 1578 beginnen. In de 30 punten klachtennota van Sterck van begin 1580 (ARAB, RvS & A, nr. 909, fol. 231, punt 1) wordt de benoeming gedateerd in februari 1579: *quod a mense februario anno 1579 ex quo fr. Petrus Aloys fuerit abbas denominatus*.

25 Zowel het origineel als de kopie zijn bewaard: ARAB, RvS & A, nr. 937, stuk 25 en AAP, Corpus VII, kast XXIX, I, nr. 9.

stentie gevraagd, omwille van zijn onvermogen om in de moeilijke omstandigheden de abdij te besturen. Gewezen wordt naar de uitslag van de verkiezingen, waar Sterck als geschikte kandidaat is uitgekomen. In feite ontving Sterck quasi abbatiale bevoegdheid, daar beiden zowel voor het tijdelijke als geestelijke samen moesten beslissen: *par ensemble et conjointement regir, gouverner et administrer ledict cloistre, sans que l'un puisse faire quelque chose sans l'autre*. Tevens ontving Sterck de zekerheid dat hij na Aloysius' dood de nieuwe abt werd. Die benoeming van Sterck werd in een open brief van 5 juni 1579 verdedigd door een nipte meerderheid van 16 kloosterlingen, waarbij zij alle overheden vroegen om deze nieuwe benoeming te accepteren.²⁶ Op te merken valt dat 14 kloosterlingen niet tekenden, waaronder De Langhe en Cobbaert. Die brief bewijst dat er binnen het klooster verdeeldheid heerste omtrent de nieuwe benoeming en dat het nodig bleek om hogere autoriteiten, die niet genoemd worden, ervan te overtuigen om de benoeming van Sterck te accepteren.²⁷

Ongeveer parallel, op 26 mei, stelde echter de abt-generaal van Prémontré, Johannes Despruets²⁸, Aloysius en Sterck tot zijn vicarissen aan, tot bestuurders ad interim van de Ninoofse abdij, met gelijkwaardige bevoegdheid.²⁹ Ze kregen de uitdrukkelijke opdracht de kloostertucht te herstellen en zo vlug mogelijk het kloosterleven binnen de muren van de abdij te hervatten. Despruets verwees met geen woord naar de voorbije informatieronde en naar de twee benoemingen die door aartshertog Matthias waren gedaan. Had de Ninoofse communautéit op 5 juni al kennis van de brief van Despruets? Vermoedelijk niet. Was Despruets op 26 mei al op de hoogte van de benoemingen van Aloysius en Sterck door Matthias? Waarschijnlijk wel, want hij is op de hoogte van het gegeven dat Aloysius en Sterck de aangewezen personen zijn om de abdij te leiden. Despruets, die de partij van de Spaanse koning voorstond, aanvaardde het gezag van de Staten-Generaal en Matthias niet en deed

26 AAP, corpus VII, kast XXIX, liasse 1, nr. 8.

27 Was de brief bestemd voor de vader-abt van Park, de vicaris-generaal van het aartsbisdом en de abt-generaal van Prémontré? Voor deze laatste twee lag het moeilijk om een benoeming door een rebelse gouverneur te aanvaarden. Despruets verwijst in zijn brief aan Morillon van 8 oktober 1579 naar een brief van de Ninoofse religieuzen, waarin ze de benoeming van Sterck steunen. Is dit een indirecte verwijzing naar de brief van 5 juni? (VALVEKENS, *Acta en Documenta*, in: AP, 31, 1955, p. 142).

28 Johannes Despruets was abt van Prémontré van 1572 tot 1596. Hij was hervormingsgezind en zag het als zijn taak om de bepalingen van het concilie van Trente in de orde door te voeren. Voor een portret, zie E. VALVEKENS, *Les Chapitres Généraux de l'Abbé-Général Jean Despruets (1572-1596)*, Supplement bij *Analecta Praemonstratensia*, 16, 1940, p. VI-XI.

29 AAP, corpus VII, kast XXIX, liasse 1, nr. 11.

diplomatisch alsof er geen abtsbenoeming had plaats gevonden.³⁰

Sterck greep zijn aanstelling tot vicaris door Despruets met beide handen aan en deed zo stilzwijgend afstand van zijn op 16 mei verkregen benoeming tot adjutor. Dit impliceert tevens dat hij Aloysius niet meer als zijn abt erkende en dat hij brak met het gezag van de Staten-Generaal. Aloysius daarentegen bleef zijn benoeming door Matthias wel als geldig beschouwen, hierbij gesteund door een deel van het convent en verwierp zo zijn aanstelling tot vicaris. Hij kwam zo in direct conflict met zijn ordegeneraal Despruets. Er ontstond een bittere strijd binnen de communautiteit dat twee hoofden had. Sterck kreeg de volle steun van Despruets, die op 6 september 1579 Aloysius uit zijn functie van vicaris ontsette.³¹ Sterck mocht alleen regeren. Daarop gingen drie *pastores*, waaronder ongetwijfeld De Langhe, te Prémontré bij Despruets hun beklag gaan doen over Sterck. Ze pleitten er om Aloysius, die zij *coelitus* noemen, toch als abt te erkennen. Blijkbaar vertegenwoordigden ze toen al de meerderheid van de communautiteit, die snel haar vertrouwen in Sterck verloren had. Despruets reageerde woedend en verbood in een scherpe brief van 25 september 1579 dat Aloysius zich nog langer abt zou noemen of zich in die waardigheid door de kloosterlingen zou laten bejegenen op straf van excommunicatie.³² Expliciet wees hij op het rebels karakter van diens benoeming.³³ Tevens verbood hij dat de Ninoofse kloosterlingen zich in de toekomst over het hoofd hun vicaris heen nog rechtstreeks tot hem zouden wenden. In zijn brief van 27 september bleef Despruets Sterck steunen, maar om uit de impasse te geraken drong hij aan op een snelle, nieuwe, door de koning georganiseerde abtsverkiezing.³⁴ Ook de Mechelse vicaris-generaal Maximilien Morillon, die na de bezetting van Mechelen door de rebellen in Henegouwen verbleef, stond pal achter Sterck.³⁵ Die was bij Mo-

30 Despruets was in principe gekant tegen de bevoegdheid van de wereldlijke autoriteit om abten te benoemen, maar aanvaardde toch die praktijk in de Nederlanden. Hij achtte dit niet in overeenstemming met het orderecht, dat enkel in een verkiezing voorzag en een installatie door de vader-abt (VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: *AP*, 31, 1955, p. 136-137).

31 Ibidem, p. 138-139: *Audivimus tamen non sine magni animi dolore hanc pluralitatem vicariorum potius discordiam quam concordiam in monasterio peperisse. Idcirco dictum vicariatium per presentes revocamus, inhibentes dicto fratri Petro Aloys ne amplius se immisceat regimini rerum spiritualium vel temporalium.*

32 AAP, corpus VII, kast XXIX, liasse 1, nr. 10.

33 Ibidem: *Fratrem Petrum Aloys ...quasdam literas impetrasse ab his, qui regiē et catholice maiestati adversari existimantur.*

34 VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: *AP*, 31, 1955, p. 139-140.

35 Het feitelijke bestuur van het aartsbisdom onder Granvelle werd uitgeoefend door de bourgondiër Maximilien Morillon (1517-1586), vicaris-generaal. De fransman Antoine Perrenot, beter bekend als Granvelle (1517-1586), was van 1561 tot 1582 de eerste aartsbisschop van Mechelen. Granvelle, raadgever van Philips II, hield zich meer met politiek dan met het bestuur van zijn bisdom bezig. Na een conflict met de edelen verliet hij zijn bisdom in 1564. Voor de vroegste geschiedenis van het aartsbisdom Mechelen, zie G. MARNEF, *Een maat voor niets? (1559-1596). De episcopaten van Granvelle en Hauchin*, in: *Het aartsbisdom Mechelen-Brussel, 450 jaar geschiedenis*, 1, Antwerpen, 2009, p. 62-97.

rillon en Despruets een lastercampagne begonnen tegen Aloysius en de kloosterlingen die zijn gezag als vicaris niet aanvaardden. In een brief aan Morillon van 8 oktober verdedigde Despruets zijn beleid terzake en wees erop dat hij een onderzoek had laten instellen naar het wangedrag van de Ninoofse kloosterlingen door de abt van Dilegem (Jette) en de proost van Leliëndal (Hombeek bij Mechelen).³⁶

Wanneer precies de communautiteit in de loop van 1579 de refuge van Brussel ruilde voor die van Aalst is niet juist te bepalen. Te Brussel werd de sfeer vijandig en moest men soldaten laten logeren in de refuge, aldus De Langhe, en men kon er niet meer rekenen op de invloed van de overleden abt Van Maele. In stilte vertrok de communautiteit naar haar 'Hof van Ninove' te Aalst.³⁷ Gebeurde dit in het voorjaar op initiatief van Aloysius, toen Aalst nog Statengezind was, of tijdens de zomermaanden op initiatief van Sterck, toen Aalst koningsgezind werd? Op 13 juni 1579 werd Geraardsbergen en op 24 juni Ninove ingenomen door graaf Philips van Egmond.³⁸ Aalst was al in mei 1579 overgegaan naar het kamp van de Spaansgezinden. Zo vormden in de zomer van 1579 de drie Dendersteden Aalst, Ninove en Geraardsbergen een wig tussen het rebelse gebied van Gent en Brussel. Aalst was dus een geschikte plaats om, naar de wensen van Despruets, het reguliere kloosterleven herop te starten.³⁹

Te Aalst liepen de spanningen tussen de kloosterlingen echter zo hoog op dat kort na Allerheiligen Sterck door zijn confraters opgesloten en geboeid werd in zijn kamer. De aanleiding hiertoe was de aanwezig-

36 VALVEKENS, *Acta et documenta*, in: *AP*, 31, 1955, p. 140-142. Over het resultaat daarvan zijn geen gegevens voorhanden.

37 Het 'Hof van Ninove' lag in de Stooftstraat nabij de Vismarkt. Het goed werd aangekocht in 1458 en staat afgebeeld op het Van Deventerstadplan van Aalst (G. VANDE WINKEL (red.), *Gezicht op de steden Aalst, Ninove en Geraardsbergen*, in: *HLVA*, 60, 2008, p. 256 en 265).

38 V. FRIS, *Geschiedenis van Geraardsbergen*, Gent, 1911, p. 182. VANGASSEN, *Geschiedenis van Ninove*, 2, p. 309 en 318-320. Graaf Philips van Egmond (1558-1590) oudste zoon van Lamoraal van Egmond, huwde met Maria van Horne. Lamoraal werd in 1563 heer van Ninove, dat toen tot het koninklijk domein behoorde. In 1568 na de onthoofding van Lamoraal keerde Ninove op bevel van Alba terug naar het koninklijke domein, omdat al de goederen van Lamoraal geconfiscerd werden. Philips, die zich in 1577 verzoende met de koning van Spanje, werd daarop gouverneur van Artesië en kreeg de verbeurd verklaarde goederen van zijn vader, waaronder Ninove, van Philips II terug.

39 Volgens DE JONGHE, *Gendsche Geschiedenissen*, 2, p. 35 had Aalst en het Land van Aalst in mei 1579 op aandringen van de heer van Haussy 'de partye van Gend verlaeten'. De periode van het koningsgezinde Aalst is uitvoerig beschreven door F. DE CACAMP, *Dertig maanden uit de Geschiedenis van Aalst. Juni 1579 tot december 1581*, in: *HLVA*, 8, 1956, p. 117-150; 9, 1957, p. 1-30, 217-244. Haussy werd in 1578 gouverneur onder de Staten-Generaal, maar veranderde in mei 1579 van kamp. In mei 1580 wendde hij zich opnieuw tot het rebelse kamp, maar de stad Aalst volgde niet. Daarop werd Gillebert de la Barre, heer van Moeskroen zijn opvolger. Zo was Aalst een katholiek eiland binnen rebels gebied en een toevluchtsoord voor veel religieuzen. Ook de abt van Grimbergen, die in de zomer van 1579 had gebroken met de Staatsen, vluchtte er heen (SPILLEMAECKERS, *De abten van Grimbergen*, p. 140).

heid in de refuge van officieren van de stad, die door Sterck waren gevraagd om opstandige religieuzen gevangen te nemen. Maar met hulp van confraters slaagden die religieuzen erin de officieren het huis uit te jagen, waarop ze vervolgens hun woede koelden op Sterck door die in zijn kamer op te sluiten. Die perikelen waren aanleiding voor Aloysius en zijn confraters om klacht neer te leggen bij de gouverneur van Aalst, de heer van Haussy, en om een bijeenkomst van de stadsraad te vragen.⁴⁰ Na dit incident vertrok Sterck naar Valenciennes om steun te zoeken bij de gedeputeerden van de met Spanje verzoende Staten. Deze stuurden op 21 november een brief aan de Ninoofse kloosterlingen en waarschuwden dat bij nieuwe incidenten het seculier gezag zal optreden tegen opstandige kloosterlingen.⁴¹ Had Philips van Egmond, heer van Ninove en gouverneur van Artesië, een hand in deze brief? Eenzelfde raad gaf Despruets in een brief van 25 december 1579 aan Sterck.⁴² We zien in deze periode een sterke alliantie tussen Sterck, Morillon en Despruets, die regelmatig brieven uitwisselen en opteren voor de harde aanpak, desnoods met de arm van het wereldlijk gezag, om het gezag van Sterck te vestigen.

Een tegenstrever van Sterck, de jonge 34-jarige kloosterling Willem Cobbaert, was echter Sterck naar Valenciennes nagereisd en had de gezezelde briefwisseling tussen Sterck en Morillon weten te onderscheppen.⁴³ Streefde Sterck ernaar om door de koning tot abt benoemd te worden? In elk geval nam Aloysius, eens Sterck naar Henegouwen gevlucht was, vanuit Aalst in alle stilte het initiatief om bij Farnese de erkenning van zijn benoeming door Matthias te vragen. Op 26 november 1579 stemde Farnese, die te Maastricht verbleef, daarmee in.⁴⁴ Dit gebaar paste in zijn verzoeningsbeleid om overlopers in hun ambt te laten, overeenkomstig artikel 3 van het verdrag van de Unie van Atrecht, uitgevaardigd te Bergen op 12 september 1579.⁴⁵ Ninove wordt in de benoemingsakte uitdrukkelijk vermeld als een gebied dat zich bij de

40 Verklaringen van Jan Cobbaert en Arnaud du Baine, voorjaar 1580, tegenover de drie ondervragers bij de enquête ingesteld door Morillon (ARAB, RvS & A, nr. 909, fol. 234v^o en 240v^o-242).

41 AAP, corpus VII, kast XXIX, liasse 1, nr. 13.

42 VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: AP, 31, 1955, p. 142-143: *Mandamus tibi quatenus refractarios, inobedientes et rebelles mandatis nostris per te factis ac vagabundos in carcerem brachio seculari (si opus fuerit) implorato includas in eoque detineas*.

43 Een getuigenis hierover door Jan de Clippele, voorjaar 1580 (ARAB, RvS & A, nr. 909, fol. 239v^o-240). Willem Cobbaert was in Valenciennes rond Kerstmis 1579.

44 ARAB, RvS & A, nr. 909, fol. 107. Maastricht werd door Farnese veroverd op 29 juni 1579. Falconnier, een medewerker van Morillon, noemt deze benoemingsbrief clandestien (*subreptive*), ingaand tegen de directieven van het hoogste ordegezag (VALVEKENS, *Acta et Documenta* in: AP, 31, 1955, p. 149).

45 Naar dit artikel van het verdrag wordt in de benoemingsakte expliciet verwezen. Voor de betekenis van artikel III, zie VALVEKENS, *De Zuid-Nederlandsche Norbertijner abdijen*, p. 181-194.

genoemde Unie had aangesloten. Daarmee was Aloysius verlost van het odium dat hij een rebelse abt was en nam hij ook een van de grote argumenten van Despruets tegen zijn benoeming weg. Die vraag voor erkenning ging uit van Aloysius zelf, samen met *la plus saine partie dudict couvent*. Van het adjutorschap van Sterck is in de nieuwe benoemingsakte geen sprake. Aloysius kreeg de volle bevoegdheid als abt zonder beperkingen.⁴⁶ Die wisseling van kamp door Aloysius was niet zo uitzonderlijk. Andere premonstratenzerabten, zoals Antoon van Oyenbrugge van Grimbergen en Adriaan Loots van Park, hadden op hetzelfde moment dezelfde overstap gemaakt.⁴⁷ De druk vanuit Rome op de katholieken in de Nederlanden om na de mislukte vredesonderhandelingen te Keulen in het najaar van 1579 het gezag van Philips II opnieuw te erkennen en te breken met de Staten-Generaal was groot geworden.⁴⁸ Vermoedelijk speelde Antoon de Langhe, door Sterck gezien als de kwade genius achter Aloysius, in deze koerswending een belangrijke rol. De Langhe was immers een van de grote voorstanders om Aloysius als abt te behouden.

Wat was de houding van Despruets in deze nieuwe situatie? Op 5 januari 1580 bevestigde hij Sterck, die niet naar Aalst teruggekeerd was, maar in Henegouwen bleef, nogmaals in zijn functie van vicaris totdat op een wettige manier door de Koning een nieuwe abt benoemd was. Tevens maande hij Sterck aan om Willem Cobbaert, die te Valenciennes omwille van het onderscheppen en openen van de brieven werd gevangen gehouden, zelf de nodige straf op te leggen.⁴⁹ Over de nieuwe benoeming van Aloysius door Farnese repte hij met geen woord. Daarna horen we gedurende een lange tijd van Despruets in deze zaak niets meer.

Morillon en Sterck ontwapenden echter niet. Op 30 januari 1580 schreef Noël Falconnier, een medewerker van Morillon, vanuit Nijvel een brief aan de abt van Park, Ambrosius Loots, die pas vanuit Luik naar Park was teruggekeerd.⁵⁰ Falconnier deed nogmaals gans het verhaal uit de doeken van de verkiezingen, de benoemingen van Aloysius

46 *Ut solus regat et presit* (VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: AP, 31, 1955, p. 150).

47 VALVEKENS, *De Zuid-Nederlandsche Norbertijner abdijen*, p. 181-216 heeft het over "De weg naar Canossa" van de premonstratenzerabten. Zie ook SPILLEMAECKERS, *De abten van Grimbergen*, 140-141.

48 B. DE MEESTER, *Le Saint-Siège et les Troubles des Pays-Bas*, Leuven, 1934, p. 154-155.

49 VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: AP, 31, 1955, p. 145-146: *Volumus et ordinamus ut officio vicarii nostri in monasterio Ninivensi fungaris.*

50 *Ibidem*, p. 146-151: *Tuam eandem Dominationem rogatam velim... litere quas ad eum inducendum in possessionem dederas, revocentur aut ad minus nulle alie ad finem talem dentur... Quare etiam idem Rev. Prepositus Ariensis (= Morillon) ut per Regiam Maiestatem aliter provideatur et cum bona informatione procurare decrevit.*

en Sterck, de incompetentie van Aloysius, de weerstand van de kloosterlingen tegen Sterck omwille van hun liederlijk leven. Hij had te Valenciennes zelf te maken gehad met Cobbaert, die in dezelfde herberg verbleef en hij had gezien hoe deze brieven onderschepte en opende. Hij vroeg aan Loots om de installatiebrief voor Aloysius, die blijkbaar al geschreven was, in te trekken en de installatie, die zou gebeuren in de abdij van Château-Dieu, niet te laten doorgaan.⁵¹ Hij achtte de benoeming van Aloysius door Farnese betwistbaar, omdat het Verdrag van de Unie van Atrecht bepaalde dat alleen die overlopers, die bekwaam waren, hun ambt konden behouden, wat zeker niet het geval was met Aloysius. Het zou een ramp zijn voor de Ninoofse abdij en een schandaal voor de Orde en het volk mocht Aloysius toch abt worden, aldus Falconnier. Farnese was, naar zijn oordeel, slecht geïnformeerd en had overhaast gehandeld. Daarom zal hij er bij de Koning op aandringen om een andere tot abt te benoemen.

Morillon liet in februari-maart 1580 een onderzoek instellen naar de gedragingen van Aloysius en de Ninoofse religieuzen te Aalst. Drie commissarissen van buiten de orde, met name Jan de Koster, landsdeken van Aalst, Martinus Cools, cantor van Sint-Goedele te Brussel en Jacobus vander Hulsen, kanunnik van Sint-Martinus te Aalst, waren op 13 maart 1580 klaar met hun verslag. Zij dienden dertig aanklachten te onderzoeken, die Sterck geformuleerd had en waarin een zeer negatief beeld ophangen werd van de toestand van de Ninoofse communiteit te Aalst: kloosterlingen dragen geen ordehabijt, praktiseren de liturgie niet, drinken, zingen, vechten, hebben omgang met vrouwen en gaan en staan waar ze willen.⁵² Sterck ziet overal complotterende medebroeders, die omwille van hun drang naar losbandigheid in opstand komen. Vooral de pastoors met buitendienst worden door Sterck gewantrouwd. De Langhe, die volgens hem onder één hoedje speelt met Aloysius, ziet hij als de motor van het verzet.⁵³ Maar het onderzoek leverde weinig concrete bewijzen op. Morillon ondernam in de zomer van 1580 met goedkeuring van Granvelle, blijkens diens brief van 6 juli, nog een laatste poging om de benoeming van Aloysius door Farnese te doen annuleren, maar tevergeefs.⁵⁴

51 Abdij van Château-Dieu, gelegen in Noord-Frankrijk bij de samenvloeiing van de Schelde en de Scharpe.

52 Voor het verslag van de ondervragingen zie: ARAB, RvS en Audiëntie, nr. 909, fol. 231-244. Een van de redenen waarom geen kloosterkleed op straat gedragen werd, was de veiligheid, aldus de ondervraagden. Met kloosterkleed waren ze een te gemakkelijk doelwit voor agressie, spot en gijzeling. Een algemene beschuldiging luidde: *Quod in omni libertate vivendi extiterint et sint, eundi, veniendi, dormiendi fore et intus, singendi, bibendi et comedendi, aleis et chartis et quolibet modo ludendi, quod et pro arbitrio exequuntur* (fol. 231).

53 *Quod pastor Cattensis (= De Langhe) omni studio religiosos a favore et amicitia domini Christiani Sterck avertit et ut contra eum agitent instigavit, existans novas turbas, dixerit eundem prepositum (= Sterck) potius captandum quam ei obediendum* (ibidem, fol. 232).

54 Ch. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle 1563-1585*, VIII, Brussel, 1890, p. 93.

Die negatieve informatie over de Ninoofse communautiteit te Aalst werd gevoed door een Aalsterse vriend van Sterck, Robrecht Fervacq, *medicin*, met familie in de legerleiding der Malcontenten. In een brief van 17 oktober 1580 aan Sterck, die te Bergen verbleef, schreef hij dat sinds Stercks vertrek het Hof van Ninove vervallen was tot een speelhol: *Men zaude niet zeggghen dat een godtshuys oft clooster waert, maer een pisse, taverne oft bordeel*⁵⁵, *men tuyscheter met teerlinghen, met ticketackebedderen in d'een caemere, in dander men spelt daer op luyten, op clavesinghenen met dansen, springhen, worstelen, singhen ende dierghelycke insolentie, dwelck zij meer doene dan heurlieden brevier te handelen ende te doene daer inne doer huerlieden beloften zij verobligeert sijn, loepende met busken op scauderen int velt partrijzen scieten*.⁵⁶ Die Aalsterse vriend had het in de brief verder over de perikelen rond de erfenis van meester Jan Sterck, die zopas overleden was en over de pastoor van Aalst, Martinus Back (Baccius), een vriend van Sterck. Die pastoor Baccius legde op 30 november 1580 een gunstige verklaring af over het gedrag van Sterck te Aalst. Hij beklemtoonde daarin dat Sterck steeds in kloosterkieren rondliep, dit in tegenstelling tot de andere kloosterlingen, en dat hij zich strikt hield aan de ordevoorschriften. De pastoor van het Aalsterse begijnhof en het Aalsterse stadsmagistraat legden een gelijkaardige verklaring af.⁵⁷ Moesten deze positieve getuigenissen alsnog dienen om bij de koning de benoeming van Sterck tot abt voor te bereiden?

Hoe het verder in 1580 verlopen is, is niet geheel duidelijk. Op 30 maart werd Ninove heroverd door de calvinisten onder leiding van kapitein François de la Noue. Graaf Philips van Egmont werd gevangen

55 Misschien een toespeling op de ligging van de refuge. In de Stoofstraat te Aalst waren immers de badhuizen (bordelen) gevestigd.

56 AAP, Corpus VII, kast XXIX, liasse I, nr. 14. Die brief werpt een licht op het sociale netwerk van Sterck te Aalst, waaronder meester Jan Sterck (vermoedelijk nauwe familie van Christiaan Sterck), die ook genoemd wordt bij de inzet van officieren in de refuge te Aalst in november 1579 en die bevriend was met de gewezen stadhouder Arnaud du Baine (ARAB, RvS en Audiëntie, nr. 909, fol. 240v^o-242). Du Baine leidde in de zomer van 1579 de onderhandelingen tussen de stad Aalst en de Malconten om de verzoening tussen beide partijen te bewerkstelligen. Vanaf de zomer van 1580 wordt hij genoemd als burgemeester van Aalst (DE CACAMP, *Dertig maanden uit de Geschiedenis van Aalst*, in: *HLVA*, 8, 1956, p. 5 en 15).

57 VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: *AP*, 31, 1955, p. 151-152. Dezelfde dag schrijft ook de pastoor van het Aalsterse begijnhof, H.J. Vanden Walle, een gelijkaardige aanbevelingsbrief en op 8 april 1581 doet het Aalsterse schepencollege nog eens hetzelfde.

genomen en naar Gent gevoerd.⁵⁸ Nadien werd koortsachtig aan de versterking van de stadswallen gewerkt. Toen werden vermoedelijk de fortificaties in het abdijbeluik uitgebreid. De stadsgracht dwars door het abdijbeluik, van de parochiekerk naar de proostpoort en vandaar naar de Beverbeek, is al getekend op het Van Deventerplan (1565) en is dus zeker ouder dan 1579. Mogelijk werd in 1580/1581 het 't groot bollewerk' nabij de Proostpoort aangelegd dat nog op de plannen De Deyn van 1644 en 1650 getekend staat en dat op het Boelplan (1650) in een 'wijnberg' is omgevormd.⁵⁹

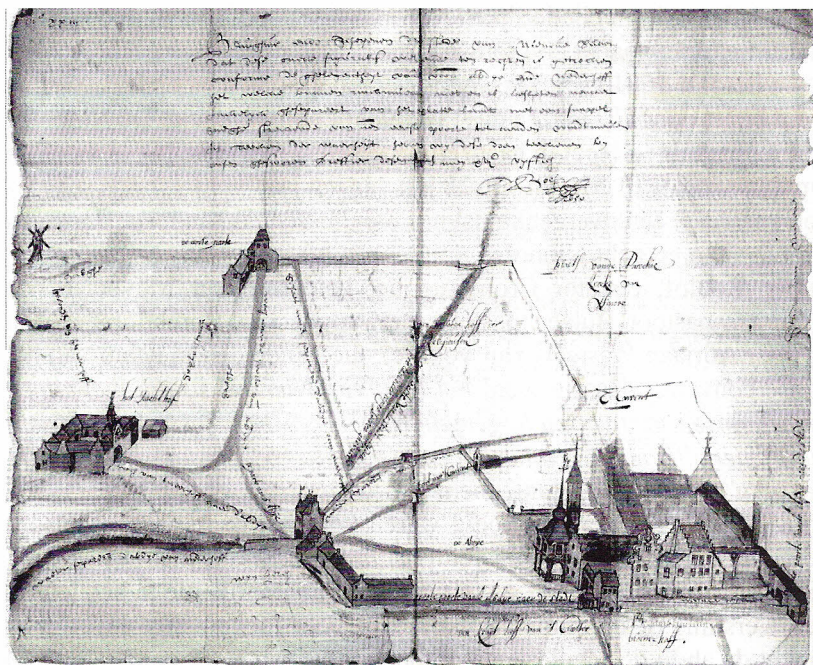
Aalst daarentegen bleef in handen van de koningsgezinden. De burch van Liedekerke viel in mei 1580 echter wel in handen van de rebellen, door het verraad van de heer van Haussy, gouverneur van Aalst, die handelde tegen de wil van zijn vrouw, die koningsgezind bleef.⁶⁰ In die burch hadden twee Ninoofse religieuzen, Judocus van Steelandt en Antoon de Langhe, pastoors van Liedekerke en Borchtlombeek, hun toevlucht gezocht. De Langhe werd er psychisch gefolterd door een fanatieke calvinist. Zij konden na enkele maanden gevangenschap slechts vrijkomen mits het betalen van een losgeld, dat door bevriende katholieken werd bezorgd.⁶¹

58 Deze inname greep plaats op 30 en niet op 20 maart, zoals in de kroniek Van Elshout vermeld wordt (DE JONGHE, *Gendsche Geschiedenissen*, 2, p. 208-210). Voor Egmond was deze gebeurtenis een drama. Hij werd gedurende vijf jaar gevangen gehouden te Gent, Brussel en Zeeland en uiteindelijk geruild voor de man die hem te Ninove versloeg, François de la Noue, die zelf in mei 1580 door de Malcontenten werd gevangen genomen (*Ibidem*, p. 217). De terugkeer van de overwinnaars naar Gent wordt als volgt beschreven in: *Den 31 (maart) omtrent den avond quamen er sommigen ruyters van Ninove binnen Gend. Hunne trompetters en eenige andere hadden het misgewaed, de alben en kazuyvels aen en zegen-den aldus sotsgewijs het volk. Anderen hadden de Choorkappen ofte schapulieren vande moniken aengetrokken en sommigen droegen op het hoofd de kroonen en kranzen, met welke de katholijken op de feestdagen hunne kerken en outaeren gewoon waeren te verciereen. Alzoo bespotten de soldaeten en het grouw van het volk de Katholijke* (*Ibidem*, p. 210).

59 VANGASSEN, *Geschiedenis van Ninove*, p. 322-323 dateert de werken aan de stadswallen expliciet van oktober 1580 tot de winter van 1581. Voor de De Deynkaart van 1650, zie *Ibidem*, p. 376-377. De stadsgracht door de kloostertuin werd volgens het Boelplan kort vóór 1650 gedempt. De Boelkaart (zie illustratie) was vroeger aanwezig in het Dekanaal Archief te Ninove. Voor de Van Deventerkaart, zie VANDE WINKEL, *Gezicht op de steden Aalst, Ninove en Geraardsbergen*, p. 236-237 en 278; voor de De Deynkaart van 1644, zie RAB, AN, nr. 124.

60 Hierover uitgebreid DE CACAMP, *Dertig maanden uit de Geschiedenis van Aalst*, in: *HLVA*, 8, 1956, p. 129-133. Jacques de Hennin-Liétard was heer van Haussy (Auxy) (JAPISKE, *Resolutiën*, 2, p. 487; M. CAPOUILLEZ, *Histoire et Généalogie des Seigneurs de Boussu*, Boussu, 1991, p. 34) Hij was tevens gouverneur van Aalst en door zijn huwelijk met Marie de Redegem-Hannaert ook heer van Liedekerke. Hij ontvluchtte in de lente van 1580 de stad Aalst. F. DE CACAMP, *Vier maanden uit de geschiedenis van Aalst, 1 januari tot 23 april 1582*, in: *HLVA*, 6, 1954, p. 151-153 noemt zijn houding tegenover de Malcontenten dubbelzinnig.

61 Deze gebeurtenis wordt in de kroniek Van Elshout onterecht onder het jaar 1578 vermeld. Ook in een brief van abt Wasteels van 3 maart 1593 wordt naar deze gebeurtenis verwezen: *coactus est sese recipere vel conferre in castrum Lidekerkanum in vicinia situm, quod castrum postmodum in potestatem hereticorum deveniens, ibidem omnibus spoliatus fuit, ac per aliquot menses carceri conclusus, preter opprobria interim passa cum maximo quoque vite discrimine, nisi Deo auxiliante inde catholici quidam, non exigit numerata pecunia, eum redemissent* (VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: *AP*, 34, 1958, p. 78).

Op de kaart van het abdijbeluik van Charles Boel (10 mei 1650) is de stadswal tussen de parochiekerk en de proosdijpoort nog getekend, maar er staat bij dat die onlangs gevuld is (*De veste vande Stadt, bij de prelaet over eenige jaeren ghevelt*). De verdere loop van de stadsgracht van de Proostpoort naar de Beverbeek toe (*waetere separende d'abdiye van nederhoff*), is wel nog aanwezig, maar is ook korte tijd nadien gedempt. Het vroegere 'bollewerk' is omgevormd tot een *wijnberch*.

(Origineel thans verloren, voorheen Dekanaal Archief Ninove; Foto Werkgroep Abdijs)

Door de herovering van Ninove door de rebellen was elk perspectief op de heropbouw van de abdij ver weg en konden geen inkomsten gegeneerd worden van de in het rebellengebied gelegen abdijgoederen. De abt en het convent werden steeds meer tot de bedelstaf veroordeeld. De Aalsterse bevolking leende uit compassie de kloosterlingen het nodige meubilair, aldus De Langhe. De armoede en de barre leefomstandigheden van de kloosterlingen te Aalst blijken uit het hoge sterftecijfer. Volgens de gegevens van Hellinus van Steelandt stierven te Aalst in 1580-1581 acht religieuzen.⁶² Die gegevens staan in schril contrast met

⁶² RAB, AN, nr. 75, fol. 1v^o: het betreft in 1580 Nikolaas Wegburch, Adriaan Lestuer, Egidius vande Poele, Franciscus d'Enghien (of Kestergat) en in 1581 Joannes Caprarius (De Gheytere), Paul Caverson, Adriaan Wasteels, Jan Cobbaert. De doodsoorzaak was vermoedelijk niet alleen de armoede, maar ook de pest.

de verhalen over het liederlijke leven van de Ninoofse communiteit te Aalst met drank, jacht en vrouwen.⁶³

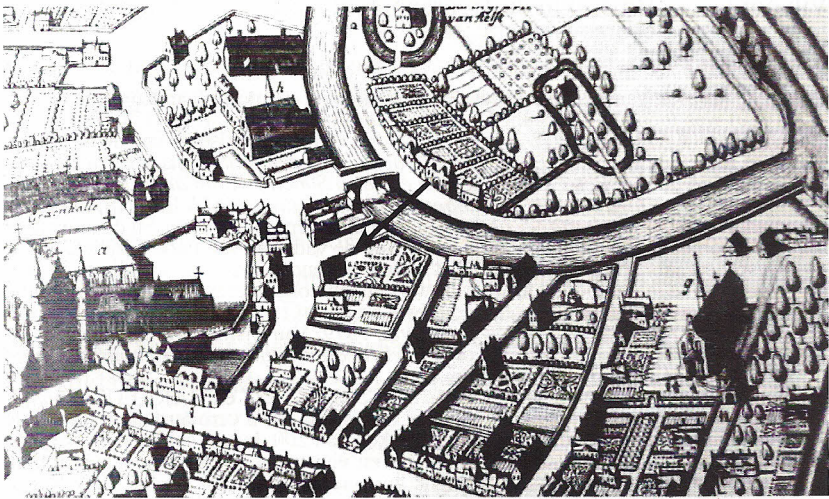
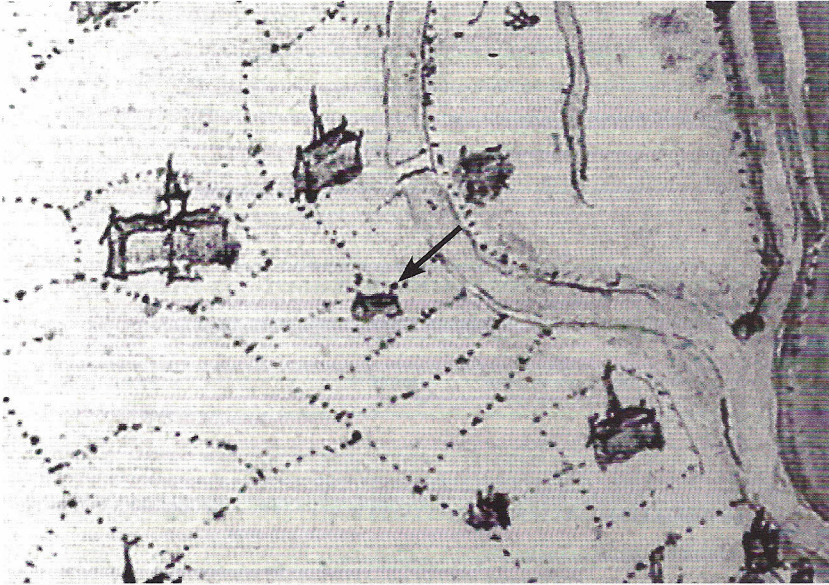
In het jaar 1581 kwam er weinig verandering in de toestand. Ninove werd bezet door de Geuzen en Aalst bleef koningsgezind. De Ninoofse communiteit verbleef in haar refuge te Aalst, maar had het er moeilijk om financieel te overleven. Op 28 juli van dat jaar werd voor de schepenen van Aalst een overeenkomst gesloten tussen de handelaar Joos van Branteghem en acht Ninoofse religieuzen (abt Aloysius, prior Truyen, senior Roolof, circator Crombrugghe, keldermeester Meyeraert, de Ninoofse pastoor Bulaer, pastoor De Langhe van Borchtlombeek en pastoor Adriaan Wasteels van Voorde), die handelden in naam van het ganse convent.⁶⁴ Daarin werd *het Hoff van Nienove zo dat met zijnen toebehoorten gestaen ende geleghen is inde Stoofstraete bijde Vischmarct met alle de huyscatheylen ende meuble goeden daer inne wesende*, borg gestelt. Van Branteghem was de leverancier van vlees, boter, hout en andere zaken die nodig waren voor het dagelijkse levensonderhoud van het convent. De abdij had bij Van Branteghem een schuld opgebouwd van 100 pond groot vlaams. Zij beloofde die te betalen tegen Kerstmis of Lichtmis eerstkomend. Voor toekomstige leveringen mocht de abdij de schuld laten oplopen tot 900 à 1000 gulden, de 100 pond groot inbegrepen. Wanneer de abdij in gebreke bleef, mocht Van Branteghem het vermelde goed verkopen om de schulden te verhalen. De precaire financiële toestand van de communiteit blijkt eveneens uit de toelating, voorjaar 1582, die de abt van ordegeneraal Despruets verkreeg om de abdijgoederen te belasten tot de som van 6000 florijnen, waarvan er 2000 onmiddellijk werden opgenomen.⁶⁵

Blijkbaar waren de spanningen binnen de communiteit verdwenen door de afwezigheid van Sterck en werd Aloysius door eenieder als abt aanvaard. In 1582 werd Aloysius met instemming van abt-generaal Despruets door de abt van Saint-Feuillien te Le Roeulx in diens abdij

63 De armoede wordt bevestigd door de heer van Ressegem, grootbaljuw van het Land van Aalst, in een brief aan Farnese op 11 april 1582: *Il y at ichy ung grand nombre de curez refugiez et gens d'essglyse, souffrantz grande povreté* (DE CACAMP, *Vier maanden uit de Geschiedenis van Aalst*, p. 185).

64 Stadsarchief Aalst, Oud Archief Aalst, Registers nr. 1268 fol. 75 (Met dank aan Wilfried Vernaeve voor het aanbrenen van deze bron). Wanneer en hoe de abdij dit pand verlaten en verloren heeft, is nog onopgehelderd. In 1594 vermeldt provisor De Langhe onder de abdijbezittingen *eene steenen huys metten hove en geleghen binnen de stede van Aelst, vervallen ende geruineert* (RvS&A, nr. 915, fol. 286). Vermoedelijk wordt hiermee het Hof van Ninove bedoeld. De latere refuge De Gapaard in de Molenstraat werd pas in 1661 aangekocht en wordt ten onrechte in de literatuur vernoemd als de refuge waarin het Ninoofse convent in 1579-1582 verbleef.

65 Zie de brief van Sterck aan Farnese van mei 1582 (VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: *AP*, 31, 1955, p. 266) en eveneens vermeld in de kroniek Van Elshout onder het jaar 1582.

De refuge van de Ninoofse abdij te Aalst, het 'Hof van Ninove', lag in de Stoofstraat nabij de Vismarkt. Op het Madrileense Van Deventerplan van Aalst (circa 1565) is een vage schets van dat Hof aanwezig (het gebouw aangeduid door de pijl). We geven de bebouwing weer op dezelfde plaats op het stadsplan van Sanderus (1644). Vermoedelijk was dat pand toen niet meer in het bezit van de abdij.

(Madridkaart: uitgave Het Land van Aalst, 2008; Sanderuskaart: *Flandria illustrata*, II, 1644)

in zijn functie geïnstalleerd.⁶⁶ Die installatie moet omwille van de gebeurtenissen te Aalst vóór 22 april 1582 hebben plaats gehad. Om de ordegeneraal daartoe te overtuigen is blijkbaar nog een tweede maal een delegatie van Ninoofse kloosterlingen naar Prémontré gereisd.⁶⁷ Dit betekent dat Despruets na drie jaar verzet, Aloysius uiteindelijk toch als abt erkend heeft, de functie van Sterck als vicaris heeft opgeheven en het idee van een nieuwe verkiezing heeft laten varen.

3. Periode van gevangenschap te Vilvoorde en Brussel (1582-1583)

Aalst werd in de nacht van 22/23 april 1582 door de Geuzen gewelddadig ingenomen.⁶⁸ Voor de Ninoofse communiteit werd dit een ramp. Franciscus Meyeraert, kapelaan te Borchtlombeek, werd gedood.⁶⁹ Antoon de Langhe, die poogde zwemmend de Dender over te steken, verdronk bijna en werd ternauwernood gered. De abt werd samen met De Langhe en andere religieuzen gevangen genomen. Ze werden naar diverse gevangenissen gebracht.⁷⁰ De abt werd gevangen gehouden te Vilvoorde. Te Brussel in de Treurenburcht werden vier religieuzen op-

66 In de kroniek Van Elshout wordt de installatie niet vermeld. Jean Rondeau (1578-1620) was toen abt van Saint-Feuillien (*Monasticon belge*, I, p. 417). Volgens de *Syllabus* (AAM, AN, nr 12/3), p. 144, bevond zich de notarisakte van de installatie toen in het abdijarchief: *Littere installationis sive acta notarialis, qua declaratur installatio domini Petri Aloys, facta in ecclesia Sancti Foliani anno 1582 ex commissione domini Generalis per abbatem Sancti Foliani*. VALVEKENS, *De Zuid-Nederlandsche Norbertijner abdijen*, p. 264 klasseert abt Aloysius bij de onwetttige abten, omdat hij niet geïnstalleerd werd door de vaderabt van Park. Blijkbaar heeft Despruets, als abt-generaal, zelf het initiatief genomen om de installatie in ballingschap te laten doorgaan, waaruit we kunnen concluderen dat na die installatie Aloysius wel degelijk een wettige abt was.

67 Een eerste reis had plaats in de zomer van 1579. Van Elshout vermeldt onder het jaar 1578 twee missies: *missum est pro eius confirmatione bis Prémonstratum ad generalem d. Johannem de Pruetis*.

68 DE JONGHE, *Gendsche Geschiedenissen*, 2, p. 282-283 en HARAËUS, *Annales Ducum seu Principum Brabantiae*, 3, p. 337. Aalst werd veroverd door Tyant, de gouverneur van Ninove. De bronnen spreken van 200 doden, soldaten en burgers, waaronder 17 priesters en 25 aanvallers en een groot aantal krijgsgevangenen, waaronder 110 soldaten samen met de gouverneur van Aalst, de heer van Moeskroen, en de Ninoofse abt. De priesters werden bijeengebracht en doodgeschoten voor de Sint-Martinuskerk. Voor de maanden voorafgaand aan de inname, zie DE CACAMP, *Vier maanden uit de Geschiedenis van Aalst*, p. 155-189.

69 Volgens F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de Stad Aalst*, IV, p. 86 is Meyeraert gedood in een herberg in de Molenstraat, waarheen hij gevlucht was. Willem Cobbaert spreekt in zijn brief van 15 mei 1582 ten onrechte van drie gedode Ninoofse religieuzen. Naast Meyeraert noemt hij ook Michiel Berwouts en Joos De Smet. Berwouts stierf echter pas in 1604 en De Smet in 1629 (D. VAN DE PERRE, *Het necrologium van de Sint-Cornelius- en Sint-Cyprianusabdij van Ninove*, in: *AP*, 84, 2008, p. 85 en 113). In de tekstuitgave van dat necrologium hebben we de naam Meyeraert als Meywaert geschreven (p. 86). Meyeraert blijkt de correcte naam te zijn.

70 Hij werd gevangen genomen door de Brusselse soldaat Paulus Carlier (DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis van de Stad Aalst*, IV, p. 84).

gesloten, waaronder Willem Cobbaert.⁷¹ Daar stierven ten gevolge van verwondingen en de slechte behandeling twee religieuzen: op 10 of 14 mei 1582 Antonius Bulaer, pastoor van Ninove, en op 18 februari 1583 de prior Johannes Truyen. Beiden werden op het Sint-Goedelekerkhof te Brussel begraven. Te Aalst en in de burcht te Liedekerke werden telkens twee religieuzen gevangen gehouden. Te Aalst overleed Balthazar van Crombrughe ten gevolge van zijn gevangenschap op 29 maart 1583.⁷²

Aangegrepen door de dood van Franciscus Bulaer schreef Willem Cobbaert op 15 mei 1582 vanuit Treurenberg een brief naar Christiaan Sterck, die veilig te Bergen verbleef. Cobbaert had op 13 mei een vriendelijk briefje van Sterck ontvangen, waarin die ongerust om inlichtingen vroeg over het lot van zijn confraters. Cobbaert licht hem in over de catastrofale toestand waarin de communautiteit verkeert. Hij betreurt de vroegere onenigheid: *want ons huys es gheweest nu drie zo vier jaeren een huys des twists ende tweedrachticheyt*. Hij zegt dat een losgeld van drie à vierduizend gulden zal nodig zijn om de abt en de andere religieuzen vrij te kopen. Aangezien alle goederen geconfisqueerd zijn en er geen inkomsten meer zijn, kunnen zij dat geld niet opbrengen. Hun lot is dus uitzichtloos en de toekomst van de communautiteit zelf staat op het spel. Daarom vraagt hij Sterck of hij niet voor het nodige geld kan zorgen: *Daerom bidde ic U, beminde medebrueder, uut den naem van onsen prelaet, dien ic niet ghesien noch gesproken en hebbe, zo verre ghy eenen middel wist om dese penninghen te vinden, devoir daerinne te doene, op dat die eerelycke ende behoerelycke vergaedinghe van onsen convente niet en mochte totaliter tot ruine ende desolatie comen*. Hierop toonde Sterck zijn goede wil. Einde mei richtte hij een verzoek aan Farnese om vierduizend gulden te mogen lenen. Hij wijst erop dat de ordegeneraal Despruets al vroeger had toegestaan om de abdijgoederen met zesduizend gulden te belasten, waarvan er door prelaat Aloysius al tweeduizend gelicht zijn. Op 1 juni herhaalde hij nogmaals zijn verzoek om hoogdringende reden.⁷³ De toestemming van Farnese voor het aangaan van de lening is er gekomen. Het nodige losgeld moet moeizaam verzameld zijn en vervolgens vanuit Henegouwen zijn overgemaakt. Aloysius, die na zijn opsluiting te Vilvoorde, nog een aantal maanden in de gevangenis van Brussel had doorgebracht, kwam pas in het voorjaar van 1583 vrij. Volgens een brief van abt Wasteels

71 VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: *AP*, 31, 1955, p. 263-266. Op basis van de brief van Cobbaert van 15 mei en het necrologium komen we tot elf krijgsgevangenen: abt Aloysius te Vilvoorde, Cobbaert, Byl, Truyen (= De Gast) en Bulaer te Brussel, Van den Abeele en Van Crombrughe te Aalst, De Langhe en Van Edingen (= Kestergat) te Liedekerke, De Smet en Berwouts onbepaald.

72 *Ibidem*, p. 76. In het necrologium wordt zijn naam als Campbrughe geschreven. Van Crombrughe is de correcte naam.

73 VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: *AP*, 31, 1955, p. 266-267.

van 3 maart 1594 had ook De Langhe, die na zijn gevangenschap naar Henegouwen was getrokken, een belangrijk aandeel in de bevrijding van zijn abt.⁷⁴

Op 22 juni 1582 werd te Gent op verzoek van de Willem van Oranje door de Staten van Vlaanderen beslist om hem een financiële compensatie voor zijn onkosten bij de krijgsverrichtingen toe te kennen. Hem werden de inkomsten toegewezen van de abdijen van Ninove, Geeraardsbergen en Ename, echter zonder de tienden.⁷⁵ Lang heeft hij van die inkomsten niet kunnen genieten, want op 13 november 1582 werd Ninove heroverd door Farnese.⁷⁶

Sterck bleek zich inmiddels verzoend te hebben met het gegeven dat Aloysius zijn abt was. Hij maakte van de gelegenheid gebruik om te doen wat Aloysius voordien gedaan had, namelijk zijn rebelse benoeming door Matthias laten erkennen door Farnese. Dat verzoek werd in juni 1582 aan Farnese zijn overgemaakt. Wij beschikken over een kopie van het antwoord van Farnese.⁷⁷ Deze benoemde Sterck tot adjutor met recht van opvolging en verleende hem de bevoegdheid om de abdij te besturen zolang Aloysius gevangen zat. Er kwam echter een kink in de kabel, omdat Willem van Pamele, de voorzitter van de Geheime Raad, de akte van Farnese niet zegelde, zodat ze geen rechtskracht kreeg. Volgens een verklaring van Sterck uit 1588 weigerde Pamele te zegelen na valselijke beschuldigingen tegen hem in een verzoekschrift van enkele van zijn vijanden uit de Ninoofse communautiteit.⁷⁸ Dat verzoek zou in naam van Aloysius verstuurd zijn. Vervolgens heeft Sterck nog gepoogd om bij de nieuwe Mechelse aartsbisschop Johannes Hauchin de aantijgingen te weerleggen. Hij vroeg aan de aartsbisschop om Aloysius ter verantwoording te roepen. Deze zou daarop ten overstaan van Hauchin ontkend hebben ooit bevel te hebben gegeven om het verzoekschrift in te dienen en zich van de inhoud van de aanklacht gedistanti-

74 VALVEKENS, *Acta et Documenta*, in: AP, 34, 1958, p. 78: *in Hannoniam sese contulit, et elaboravit ut abbas suus, qui tum cum duobus aut tribus relligiosis ab aliquo tempore miserrime captivus erat apud hostes hereticos, liberaretur*

75 DE JONGHE, *Gendsche Geschiedenissen*, 2, p. 286-287.

76 Hierover uitgebreid VANGASSEN, *Geschiedenis van Ninove*, 2, p. 323-325.

77 ARAB, RvS & A, nr. 937, fol. 28.

78 Ibidem, nr. 909, fol. 2 : *Ayant neanmoins lesdicts malveuillants ou aucuns d'eulx faulsement calummé et denigré le remonstrant (= Sterck) par requeste, de sorte que monsieur le president Pamele y pregnant regard, a differé de seeler lesdicts patentes accordés par son Altèze.*

eerd hebben.⁷⁹ Ongetwijfeld zag Sterck De Langhe als de aanstoker van dat verzet tegen zijn benoeming bij Pamele.

Met het onstag van Granvelle als aartsbisschop in het voorjaar van 1582 en het vertrek van diens vicaris Morillon verloor Sterck twee invloedrijke vrienden die in zijn voordeel konden tussenkomen bij Philips II en Farnese.⁸⁰ Johannes Hauchin, afkomstig uit Geraardsbergen, werd de nieuwe aartsbisschop. Ongeveer tegelijkertijd werd Frans van Vlierden tot nieuwe abt van Park verkozen. Daarmee traden vanaf 1583 twee personen aan, die een grote waardering en vriendschap voor De Langhe hadden en bij wie de beschuldigingen van Sterck tegen hem en abt Aloysius weinig indruk maakten.⁸¹ Ontgoocheld en verbitterd trok Sterck zich vervolgens terug op de Ninoofse proosdij te Renissart, waar hij eerder in 1574 tot kapelaan was benoemd.⁸²

4. Te Bergen en te Aalst (1583-1585)

Naar Ninove en zijn verwoeste abdij of naar de refuge te Aalst keerde Aloysius na zijn gevangenschap niet terug. Hij verzamelde in 1583 wat nog restte van de communautiteit in het veilige Bergen.⁸³ Daar verbleven ze zonder bestaansmiddelen, levend van de giften. Daar vond in de loop van 1583 zijn abtswijding plaats door François Petrart, wijbisschop van

79 Ibidem: *Neanmoins le remontrant pour se descharger et purger de la faulseté de ladicte requeste s'est présenté en personne vers vostre S(eigne)rie Rev(ere)ndissi)me (= Hauchin) comme son iuge superieur en ceste partie, affin que luy pleut appeller vers soy en personne ledict Pierre Aloys, dénommé abbé, et au nom duquel ladicte requeste estoit formée et présentée. Ce que icelle vostre S^{rie} Rev^{me} ayant faict, auroit ledict dénommé abbé desadvoué icelle requeste et son contenu, declairant n'avoit iamais donné charge pour la former et presenter.* Gelet op de gevangenschap van Aloysius kan dit appel bij de aartsbisschop pas in het voorjaar van 1583 hebben plaats gevonden.

80 Granvelle werd tot aartsbisschop van Besançon benoemd, waar hij nooit resideerde, en stierf te Madrid in 1586. Morillon werd tot bisschop van Doornik benoemd op 13 maart 1582, werd er gewijd op 26 oktober 1583 en overleed in 1586 (Ch. PIOT, *Maximilien Morillon*, in: *Biographie Nationale*, 15, Brussel, 1899, kol. 267-272).

81 Hauchin werd in het voorjaar van 1582 benoemd door Philips II. Zijn benoeming werd op 24 januari 1583 bekrachtigd door de paus. Hij werd te Doornik gewijd door Morillon, enkele dagen na diens wijding (L. JADIN, *Hauchin Joannes*, in: *Nieuw Biografisch Woordenboek*, II, Brussel, 1966, kol. 281-285). Frans Van Vlierden werd tot abt van Park gekozen op 8 februari 1583 (*Monasticon belge*, IV/3, p. 812-813).

82 RAB, AN, nr. 908. Hij droeg er de titel van *grandmaistre*.

83 Bergen lag toen in het aartsbisdom Kamerijk en was zowat het centrum van de kerkelijke activiteit in de Zuidelijke Nederlanden. Ook Hauchin verbleef er tot midden 1585 omwille van de bezetting van Mechelen door de Geuzen.

Kamerijk.⁸⁴ De cisterciënzerabt van Cambron betaalde de kosten van de plechtigheid.⁸⁵ Uit die tijd stamt een brief van abt Frans van Vlierden van de abdij van Park aan Aloysius. Deze had gevraagd één of twee Ninoofse religieuzen te Park konden verblijven. Van Vlierden meldt in zijn antwoord van 11 augustus 1583 de dood van zijn voorganger Adrianus Loots en zijn verkiezing. Hij feliciteert Aloysius met zijn vrijlating, maar zegt dat hij aan twee Ninoofse religieuzen geen onderdak kan verlenen, daar ook zijn abdij nauwelijks bestaansmiddelen heeft.⁸⁶

Toen op 15 november 1583 Aalst⁸⁷ en in de loop van 1584 enkele andere Vlaamse steden, waaronder Gent, door Farnese heroverd werden, poogde Aloysius het conventsleven herop te starten te Aalst. Gebrek aan bestaansmiddelen deed die heropstart echter mislukken, omdat alle abdijbezittingen belast of verpand waren. Die poging wordt alleen in de kroniek Van Elshout vermeld. We weten niet of abdij toen nog haar refuge het Hof van Ninove te Aalst bezat en of na die mislukking Aloysius naar Bergen is teruggekeerd. De kroniek zegt enkel: *iterum in dispersionem omnes abierunt*. In die periode verkocht de abt noodgedwongen enkele liturgische kostbaarheden, waaronder zijden koorkapen, aan de Sint-Goedelekerk te Brussel en aan de kerk van 'sGravenbrakel. Na de herovering van Aalst door de katholieken werd Antoon de Langhe door aartsbisschop Hauchin aangesteld tot pastoor van de Sint-Martinuskerk te Aalst.⁸⁸ Wanneer in 1585 in het zuiden eindelijk Brussel, Mechelen en Antwerpen, de laatste bolwerken van de Geuzen, vielen, besloot abt Aloysius om naar Ninove terug te keren en de abdij herop te bouwen. Nog op 20 maart 1585 keurde vader-abt Van Vlierden het voorbije financieel beleid van Aloysius goed en stond hij toe

84 François Petrart (Petrartius) had de titel van bisschop van Chalcedon. Hij was minderbroeder en bekend predikant van het franciscanenklooster te Bergen. Hij overleed op 1 juni 1592. Over de datum van zijn aantreden bestaan verschillende versies. L.M. BELLO (red.), *Annales Minorum*, dl. XXI (1575-1584), p. 291 plaatst de benoeming in 1580; U. BERLIERE, *Les évêques auxiliaires de Cambrai*, in: *Revue Bénédictine*, 21, 1903, p. 156 dateert de benoeming op 4 maart 1587. Zijn voorganger André Franquart droeg eveneens de titel van bisschop van Chalcedon, is nog geattesteerd op 22 juli 1582 en overleed in 1583 (G. VAN GULIK en C. EUBEL, *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, III, Regensburg, 1923, p. 164 en 342). Een aantreden in 1583 lijkt ons het meest waarschijnlijk. De kroniek Van Elshout plaatst de wijding door Petrart onder het jaar 1581, wat geleet op de datum van het aantreden van Petrart als hulpbisschop moeilijk kan. Ook een wijding in 1581 vóór de installatie (1582) lijkt zeer onwaarschijnlijk.

85 De abt van Cambron, Robert d' Ostelart (1573-1613), was tevens vicaris van de cisterciënzerorde in de Nederlanden. Of er een persoonlijke band bestond tussen Aloysius en deze abt is niet geweten (*Monasticon belge*, I, p. 353).

86 VALVEKENS, *Acta et Decreta*, in: *AP*, 31, 1955, p. 276-279. Loots stierf op 12 januari 1583.

87 HARAEUS, *Annales ducum Brabantiae*, III, p. 356: *Atque ita receptus fine novembris Alostum, Likerka, aliaeque omnes munitiones*; DE POTTER en BROECKAERT, *Geschiedenis van de Stad Aalst*, IV, 89-91.

88 Op 19 maart 1584 werden de altaren van de Sint-Martinuskerk door aartsbisschop Hauchin herwid (*Ibidem*, p. 93). Zie ook de verklaring van de deken en het kapittel van Aalst: ARAB, RvS & A, nr. 915, fol. 293.

om ook in de toekomst abdijgoederen te belasten tot de som van 6.000 gulden en zo nodig bezittingen te verkopen of te verpanden, gelet op de rampzalige financiële toestand van de abdij.⁸⁹ Voor die wederopbouw had hij de hulp van De Langhe nodig, die van zijn pastorale taak in de Sint-Martinuskerk ontlast werd en te Ninove zijn prior werd.⁹⁰ De facto fungeerde hij eveneens als provisor. In die laatste functie volgde hij Sterck op.

Portret van de tweede Mechelse aartsbisschop Johannes Hauchin (1583-1589). Hij volgde kardinaal Granvelle op. Hij werd geboren te Geraardsbergen in 1527 en doorliep een klassieke kerkelijke loopbaan. Hij studeerde te Leuven en Dowaaï, werd eerst kanunnik en deken van het kapittel te Ronse en nadien kanunnik en deken van het Sint-Goedelekapittel te Brussel. Het had een grote waardering voor de Ninoofse norbertijn Antoon De Langhe, die door hem na de herovering van Aalst door de katholieken in 1583 tot pastoor van de Sint-Martinuskerk van Aalst werd aangesteld.

(Beeld overgenomen uit *Het aartsbisdom Mechelen-Brussel. 450 jaar geschiedenis*, deel 1, Antwerpen - Halewijn, 2009, p. 91; Mechelen, Aartsbisschoppelijk Paleis/foto Dries Van den Brande)

89 VALVEKENS, *Acta et Decreta*, in: *AP*, 32, 1956, p. 335-336. Het lijkt hier om de bevestiging te gaan van de 6000 florijnen, die de abt-generaal in 1582 had toegestaan (zie noot 65).

90 Zijn opvolger te Aalst Theodorus Sammelius werd nog benoemd in 1584 (J. DE BROUWER, *Bijdrage tot de geschiedenis van het godsdienstige leven in het Land van Aalst tussen 1621 en 1796*, V, Dendermonde, 1975, p. 5).

5. Twee hongerejaren te Ninove (zomer 1585-zomer 1587)

Volgens Hellinus van Steelandt keerden de kloosterlingen naar Ninove terug op 16 augustus 1585.⁹¹ De abt en het convent vestigden zich in 'De Zwaan', een huurwoning aan de Markt (huidige Oudstrijdersplein).⁹² De abdij was compleet verwoest, de stad ontvolkt en verlaten.⁹³ Op de velden groeide struikgewas en wilde dieren zwierven in het rond. De uithoven van de abdij lagen in puin en waren zonder bewoners. De kloosterlingen, van 33 tot 15 herleid, begonnen met de blote hand het onkruid uit te trekken en de velden opnieuw in cultuur te brengen. De abt sliep met zijn bed op de grond bij gebrek aan meubelen. De voedselvoorziening was een probleem, omdat ook in het omliggende geen graan te koop was. De jaren 1585 en 1586 waren pioniersjaren te vergelijken met de beginjaren van de abdij. Uit armoede en om in leven te blijven verkocht de abdij in 1585 haar refuge te Brussel, die in 1588 in handen kwam van de kartuizers van Scheut.⁹⁴ Het bovenstuk van de staf, die nog onder abt Johannes Beverlinck was vervaardigd, werd uit nood aan de abt van Drongen verkocht. Dit alles voor een veel te lage prijs. De latere herinnering aan die verkopen was bitter en wordt in de kroniek Van Elshout geparafraseerd met het bijbelwoord: "Omdat onze vaderen zure druiven aten, zijn de tanden van hun zonen nog altijd vergroeid." Vanaf 1587 keerde het tij door een goede oogst. Door hard werken werden een 60 bunder land in cultuur gebracht. De vage gronden van de pachthoven werden geleidelijk aan opnieuw bewerkt, maar de eerste jaren gratis verhuurd. De grote stimulerende kracht achter de heropstart van de abdij was provisor Antoon de Langhe.

De abdij hield haar liturgische diensten in de parochiekerk, die door de Geuzen en de plunderende bevolking gespaard was gebleven. Daarheen werden op 28 augustus 1586 de relieken van Cornelius en Cyprianus vanuit Antwerpen overgebracht.⁹⁵ Ze waren intact gebleven, ondanks de zoektocht van de calvinisten ernaar. Ze werden publiek in

91 RAB, AN, nr. 75, fol. 1v^o: *et reditus eorumdem in Ninivense oppidum contigit 16 augusti anno 1585, non autem ad monasterium, quod penitus erat dirutum*. Abt De Moor noemt in zijn dagboek onder het jaar 1685 10 april als de dag van de terugkeer, er aan herinnerend dat zijn installatie op 10 april 1685 na 100 jaar op dezelfde dag gebeurde (RAB, AN, nr. 71). Gelet op de krijgsverrichtingen en het gegeven dat Van Steelandt een ooggetuige was, lijkt de datum van 16 augustus het meest acceptabel.

92 Coenobia (KKB, Hs, nr. 22471), p. 65.

93 Over de honger van Ninove, zie VANGASSEN, *Geschiedenis van Ninove*, 2, p. 325-326 en IDEM, *De honger van Ninove*, in: HLVA, 5, 1954, p. 213-232.

94 Volgens A. SANDERUS, *Chorographia sacra Brabantiae* werd De Treest eerst verkocht aan Floriaan Vitael, die het goed, 3 bunder groot, in 1588 voor 2000 florijnen doorverkocht aan Christiaan Noutz, prior van de kartuizerij te Scheut. Daar was de bestaande kartuizerij door de Geuzen verwoest. Over deze kartuizerij, zie *Monasticon Belge*, VI/5, p. 1385-1427.

95 RAB, AN, nr. 118.

aanwezigheid van het convent en het stadsmagistraat⁹⁶ door de abt in een schrijn geplaatst “opdat de goddeloze kettters ons niet, zoals voorheen, konden opwerpen dat we beenderen van dieren als relieken ten toon stelden”, vermeldt de kroniek Van Elshout.

6. Overlijden te Brussel en graf te Hulst

Volgens de kroniek Van Elshout overleed abt Aloysius te Brussel, zijn vaderstad, op 13 december 1587. Waarom hij naar Brussel was afge-reisd en waar hij er precies verbleef, wordt niet gezegd. Door hoge koorts overvallen stierf hij er binnen de vier dagen.

Volgens Hellinus van Steelandt zou abt Aloysius in de Ninoofse parochiekerk begraven zijn.⁹⁷ Een grafzerk van hem wordt in latere geschriften daar evenwel nooit vermeld. Een andere eigentijdse bron situeert zijn graf in de ‘Groote Kercke’ te Hulst (Zeeuws-Vlaanderen), toen nog gelegen in het graafschap Vlaanderen, in het pas opgerichte bisdom Gent.⁹⁸ Zijn grafschrift luidt er:

Obiit an(n)o D(omi)ni 1587, 13 die decemb(ris), r(everen)dus in Chr(ist)o pater, D(omi)nus Petrus Aloijsius, abbas monasterii sanctorum Cornelii⁹⁹ Niniven(sis); cujus corpus est hic positum, monasterio ab haereticis destructo. Requiescat in pace. – Proba potiora.

Dit grafschrift werd circa 1614 genoteerd door Philips van de Kethulle, heer van Volkegem en Ryhove, samen met Karel van Idegem, heer van Wieze.¹⁰⁰ Zij hebben in de ‘Grote Kerk’ van Hulst toen enkele tientallen grafschriften opgetekend. De grafschriften te Hulst zijn een aanvulling op de reeks grafschriften die door de bekende wapenheraut Cornelius Gailliard († 1563) waren verzameld.

Een precieze plaatsbepaling van het graf van Aloysius is niet gegeven. Vandaag is de grafzerk niet meer aanwezig.¹⁰¹ Een korte overzicht van de geschiedenis van Hulst verklaart waarom de zerk in latere tijden is weggenomen. Van 1578 tot 1583 werd Hulst bezet door Gentse

96 Bij de aanwezigen worden vermeld: abt Aloysius en de kloosterlingen Antoon de Langhe, Adriaan Wasteels, Petrus Roolof, Gillebert Byl, Judocus de Smet en Hellinus van Steelandt; tevens de burgemeester Adriaan Volcaert, de schepenen Joos de Lu en Adriaan de Pestere, samen met de burger Joos de Vlaeminck, baljuw van Outer (RAB, AN, nr. 118).

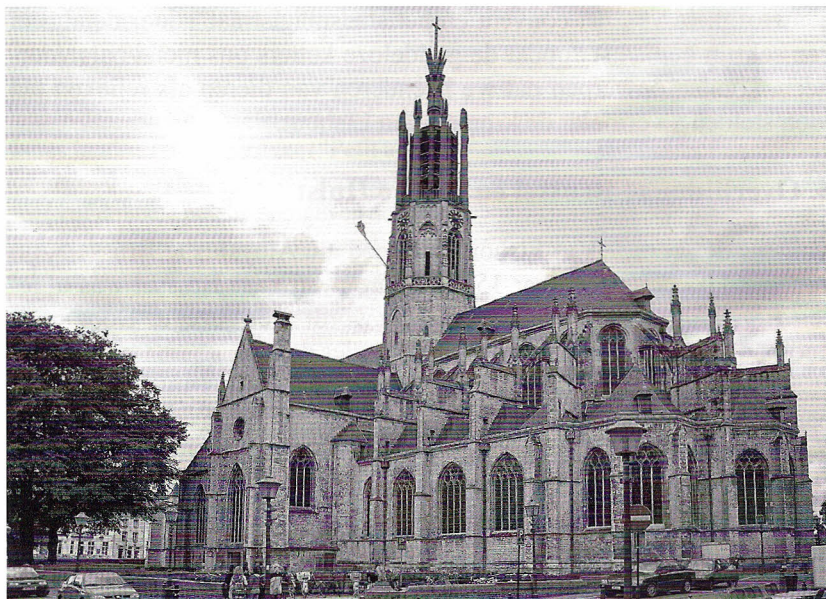
97 RAB, AN, nr. 75, fol. 1v°. Van Steelandt doet dit in algemene bewoordingen voor vijf overledenen, gestorven tussen 1587 en 1598.

98 BETHUNE, *Epithaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIe siècle, d'après les manuscrits de Corneille Gailliard et d'autres auteurs*, Brugge, 1900, p. 36. Het handschrift van Gailliard bevindt zich in afdeling Handschriften van de Universiteitsbibliotheek te Gent.

99 Blijkbaar ontbreekt in de tekst, gelet op het meervoud *sanctorum*, de naam van Cyprianus.

100 *Ibidem*, p. IX-X en XVI.

101 Mededeling van stadsarchivaris Antoine Prinsen, waarvoor hartelijk dank.

De 'Grote Kerk' te Hulst, thans Sint-Willibrordusbasiliek, waar de Ninoofse abt Petrus Aloysius in 1587 begraven werd en er begin 17de eeuw nog zijn grafsteen had.

(foto genomen van de website 'Hulst' van Wikipedia)

calvinisten. Dat jaar heroverde Farnese de stad, die in Spaanse handen bleef tot september 1591, toen Maurits van Nassau de stad innam. In die Spaanse periode werd Aloysius er begraven. Vijf jaar later in juli-september 1596 kwam de stad opnieuw in handen van de Spanjaarden na het beleg van Hulst door Albertus van Oostenrijk. Het bleef Spaans tot het in 1645 definitief bij de Republiek der Verenigde Provincies werd gevoegd na de inname door prins Federik-Hendrik van Nassau. Vanaf dan werd de 'Grote Kerk' een calvinistische kerk en dit bleef zo tot Napoleon. In die calvinistische periode moet het graf verdwenen zijn. Napoleon wees het koor aan de katholieken toe en het schip aan de protestanten. In 1929 kochten de katholieken het schip van de protestanten en werd de kerk opnieuw volledig katholiek. In 1935 werd ze tot basiliek verheven onder het patrocinium van Sint-Willibrordus.¹⁰² Het gaat om een mooie, grote, laatgotische stadskerk in Brabants-gotische stijl van de bekende bouwmeesters Herman de Waeghemaekere en Matthijs II en Laurens II Keldermans. Het kerkgebouw werd voltooid in 1535. Het was dus een waardige locatie voor de begraaf van de Ninoofse abt.

¹⁰² Gegevens overgenomen van de website van de Stad Hulst en Wikipedia (item Hulst stad).

Het graf is duidelijk naar Hulst gebracht door iemand die een grote piëteit voor de overleden abt koesterde, iemand die hem nabij was en zijn wapenspreuk *Proba potiora* (Streef het betere na) kende. Het graf-schrift geeft aan dat de abt niet in zijn abdij kon begraven worden omwille van de verwoesting van de abdij door de Geuzen. Maar waarom werd Aloysius uitgerekend te Hulst begraven en niet te Brussel, zoals zijn voorganger? Tussen de abdij van Ninove, Aloysius en Hulst zijn op het eerste gezicht geen verbanden te leggen. Wel zijn er twee erg hypothetische aanknopingspunten. De abt van Cambron financierde de abtswijding van Aloysius. Cambron had een refuge te Hulst.¹⁰³ Heeft de abt zich bij de dood van Aloysius opnieuw over hem ontfermd, wetend dat de Ninoofse abdij geen geldmiddelen had om hem een passend graf te geven? Een tweede mogelijk spoor is de naam De Langhe. Uit twee Hulstse grafschriften blijkt dat er in 1493 en 1592 een pastoor met de naam "De Langhe" begraven werd.¹⁰⁴ Is er een familieband tussen deze pastoors en de familie van de toenmalige Ninoofse prior Antoon de Langhe? Of moeten we aannemen, wat Béthune suggereert, dat Aloysius niet te Brussel, maar te Hulst gestorven is?¹⁰⁵ Maar ook in die hypothese blijft de vraag: wat ging abt Aloysius te Hulst zoeken?

Besluit

Petrus Aloysius werd eerder toevallig tot abt benoemd door aartshertog Matthias in februari 1579. Aanvankelijk was hij een aanhanger van de Staten-Generaal en een rebelse abt. Hij veranderde van kamp in november 1579 en zijn benoeming werd vervolgens bevestigd door Farnese. Ordegeneraal Johannes Despruets erkende die benoeming niet en stelde als tegenzet in mei 1579 Christiaan Sterck en Aloysius gezamenlijk tot zijn vicarissen voor het bestuur van de abdij aan. Aloysius aanvaardde deze degradatie niet en kwam in conflict met zijn ordegeneraal, die vervolgens Sterck tot enige vicaris benoemde. Zo ontstond binnen het convent een bittere strijd tussen beiden. Sterck, die Aloysius onbekwaam noemde en hem grote laksheid inzake kloosterdiscipline verweet, verloor echter door zijn eigengereid optreden tegenover zijn confraters krediet en vluchtte uit schrik voor fysieke geweld tegen zijn persoon naar Valenciennes, waar hij de hulp zocht van de Malcontenten. Aloysius won het vertrouwen van de meerderheid van zijn medebroeders en handhaafde zich als abt, een functie waarin hij uiteindelijk in 1582 ook door Despruets erkend werd.

¹⁰³ De refuge van Cambron werd in 1562 gevestigd in het gebouw aan de huidige Steenstraat 14.

¹⁰⁴ BETHUNE, *Épitaphes et momuments*, p. 37.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 36, noot 1.

Onder Aloysius leefde de communiteit niet meer in de abdijgebouwen te Ninove, die in de zomer van 1578 door de Geuzen verwoest werden. In de periode 1578-1582 vertoefde de communiteit achtereenvolgens in de refuge te Brussel en te Aalst. In 1583 verbleef de communiteit te Bergen, in 1584 opnieuw kortstondig te Aalst en uiteindelijk vanaf de zomer van 1585 in een gehuurd woonhuis te Ninove.

De meest dramatische gebeurtenis tijdens Aloysius' abbatiaat was ongetwijfeld zijn maandenlange gevangenschap na de inname van Aalst door de Geuzen in 1582. Bij de terugkeer naar Ninove in 1585 waren de levensomstandigheden erbarmelijk. Om te overleven diende de abdijs veel van haar kostbaarheden en eigendommen te verkopen, waaronder de refuge te Brussel. Aloysius stierf uiteindelijk in 1587 te Brussel en werd in Hulst in de Grote Kerk begraven. Gedurende zijn ganse abbatiaat kon hij op de onvoorwaardelijke steun van Antoon de Langhe rekenen. Sterck deemsterde verbitterd weg in Renissart en beschouwde De Langhe als de persoon die hem de pas naar de prelatuur had afgesneden. Hij hield er een persoonlijke rancune tegen hem aan over. In 1594 bij de abtsbenoeming van De Langhe achtte hij het moment gekomen om met zijn oude rivaal af te rekenen.¹⁰⁶

Het beeld dat de kroniek Van Elshout brengt van de persoon van Aloysius is zeer positief, dit in tegenstelling tot de zware beschuldigingen die door Sterck en de Mechelse vicaris-genraal Morillon en aanvankelijk ook door Despruets tegen Aloysius geuit werden. Aloysius groeit in de kroniek geleidelijk aan uit tot de held die de valse beschuldigingen door zijn gedrag ontkracht heeft en die in moeilijke omstandigheden het abdijleven te Ninove heeft heropgestart. Deze kroniek die ons het meest uitvoerige beeld van het abbatiaat van Aloysius brengt, hebben we wat de chronologie van de feiten betreft, op een aantal punten bijgesteld.

Dirk Van de Perre
Hoogstraat 23
9401 Pollare

106 In een tweede artikel zullen we het conflict Sterck-De Langhe, dat duurde van 1579 tot 1594, behandelen.

Bijlage 1¹⁰⁷

*Uittreksel uit het verloren tweede deel van de Ninoofse abdijkroniek van Godfried Van Elshout (geschreven tussen 1653 en 1665)*¹⁰⁸. Het volledige uittreksel behandelt de periode van 1577 tot 1603. Wij beperken ons, in functie van het onderwerp van deze studie, tot de tekst die handelt over de jaren 1577-1587.

Afschrift uit tweede helft 17de eeuw, anoniem (Ferdinand De Moor)¹⁰⁹; Aartsbisschoppelijk Archief Mechelen, Praemonstratensia, Abdij Ninove, nr. 11/2.

(Latijnse tekst)

Extractum ex *Chronologia* abbatie Ninivensis, asservata in scriniis eiusdem abbatie

Annus Christi 1577, Gregorii XIII 6¹¹⁰, Anthonii Perenotti, cardinalis archiepiscopi Mechliniensis 16¹¹¹, cœnobii Ninivensis fundati 431¹¹², Michaelis Maleni, abbatis Ninivensis 10¹¹³.

Apparuit cometa undecimo novembris.

Hæretici Geusii sub prætextu libertatis conscientie, revera autem tanquam ministri satanę, bellum Regi suo et Religioni inferentes, præfecerunt sibi Matthiam Austriacum¹¹⁴, adiuncto ei tanquam substituto Principe Auriaco seu Orangio.¹¹⁵ Hoc auctore, utpote hæretico, publicatum est edictum, ut omnes campanę omniaque argentea et aurea vasa in usum religionis parata, ubique conquererentur ad resistendum in speciem Hispanis, quos ut patrię hostes exagitabant. Hoc autem abrogando Catholicę Religionis proposito ac inducendę hæresis (sic) factum esse, docuit eventus.

In quo hoc mirandum, omnes ita concurrisset et potissimum nostros, ut tanquam sibi restituenda, fidelissime omnia proferrent, immo vetarent ne quis clam, vel minimum prædonibus istis subriperet.

Ninive vastata.¹¹⁶

107 Met dank aan Marcel Cock voor het nalezen van de transcriptie en het bijsturen van de vertaling.

108 Deel 1 van de kroniek werd beëindigd op 10 april 1653; de kroniek van Vichet, gebaseerd op deel 1 en 2 van Van Elshout, loopt tot 1665 (RAB, AN, nr. 70 fol. 183; Abdijarchief Tongerlo, V, nr. 81).

109 Zie voor deze toeschrijving noot 9.

110 Paus Gregorius XIII (14 mei 1572-10 april 1585).

111 Kardinaal Antoine Perrenot de Granvelle, aartsbisschop van Mechelen van 1561 tot 1582.

112 De abdij werd gesticht op 11 november 1137. Er zijn dus tien jaar tekort. Van Elshout rekent in zijn *Chronotaxis* 1137 als het eerste (ingaaende) jaar. Vichet noemt 1577 het 440ste jaar.

113 Michiel van Maele, abt van 24 augustus 1567 (wijding) tot 18 september 1578. De kopiist rekent hier met uitgaande jaren. Vichet heeft het over het abbatiatsjaar 11.

114 Aartshertog Matthias van Oostenrijk, tot gouverneur van de Nederlanden aangesteld door de Staten-Generaal op 8 december 1577. Hij oefende die functie uit tot 1581.

115 Auriacum is de oude Latijnse naam van de Franse stad Orange, waarnaar het huis van Oranje genoemd is.

116 Een verwoesting van Ninove in 1577 wordt in geen andere bronnen vermeld.

Annus Christi 1578; Gregorii XIII 7, Ant. Perenotti, card. Arch. Mech. 17, Philippi, regis Hispanië, comitis Flandrië 22¹¹⁷, cœn. Nin. fund. 432, Michaelis Maleni, abb. Nin, 11.

Facta pax religionis¹¹⁸, cui Hannones et Arthesii nolunt subscribere, inde dicti *Malcontenten*.

Gandenses grassantur in ecclesias et ecclesiasticos, quod etiam fit alibi.

Ob hēreticorum Geusiorum rabiem, qui¹¹⁹ contempta obedientia Regis Hispaniarum Philippi, necessitate compellente apertum fuit scrinium SS. Cornelii et Cypriani, presentibus fere omnibus fratribus nostris, ac sancta pignora Antverpiam translata sunt, ut ab hēreticorum iniuria conservarentur in domum cuiusdam viri catholici. Fuerunt autem mirabiliter Dei adiutorio inter duo tabulata artificiose sibi mutuo superstructa, hēreticis eandem domum sēpe perscrutantibus. Eodem tempore, crescentibus quotidiē tumultibus Belgicis, et tandem in hēresim, in sacerdotum et religiosorum exactionem, vincula et cēdes desinentibus, conventuales religiosi nostri, prius dura et gravia quēque perpersi, cum etiam cibus ex mensa manibus et ore a famelicis militibus eriperetur, locum istum deseruerunt, dimissis per aliquot monasteria binis et binis.

Tandem aperte hic bellum imaginibus et rebus sacris indictum est, et sēvitum in altaria, immo in totam monasterii structuram, templum dirutum, materialia deposita, partim combusta, partim allecta. Quē civibus Ninivensibus utilia esse poterant divendita, seu potius per modum venditionis distributa, ornatus cubiculi prioris pro 15 stuferis.

Mirum refertur hic contigisse cuidam ascendenti tectum templi, qui viso viro aliquo venerabili, deiectus fuit aliquoties.

Neque hic sese continuit phanaticus furor, foras processit.

Religiosus vir Franciscus Meyeraert, sacellanus Catthemien¹²⁰, cum sanctis altaribus adstaret, supervenientibus impiis satanę ministriis, captus est, alligatis caudis equorum, indigna quēque passus est.

Post quē pastores nostri duo, dominus Judocus Steelant, Liedekerkanus¹²¹ et Anthonius Langius, Catthemensis, foris diffidentes, superlectilem omnem in arcem Liedekerckanam anexerunt (sic), putantes ibidem sibi licere tuto consistere. Sed domino Aussy¹²² arcem adversariis tradente, omnium dispendium fecerunt, etiam persoluto lytro se redimere coacti.

Interea autem cum captivi detinerentur, quē non sunt passi? Ineptus quidam

117 Philips II, koning van Spanje en de Nederlanden (1555-1598) was als dusdanig ook graaf van Vlaanderen, graafschap waaronder de Ninoofse abdij ressorteerde.

118 Pacificatie van Gent, getekend op 8 november 1576, moest de wederzijdse vrede tussen katholieken en protestanten in de Nederlanden garanderen. Toen die pacificatie mislukte, stelde Willem van Oranje op 9 juni 1578 een nieuw pakt of 'Religievrede' voor. Vermoedelijk wordt hier naar dit pact verwezen.

119 Blijkbaar ontbreekt hier het werkwoord.

120 Kattem (gehucht van Borchtlombeek, thans deelgemeente van Liedekerke, Vlaams-Brabant), waar de abdij een belangrijk uithof had. *Catthemienensis* lijkt hier voor Borchtlombeek te staan.

121 Joos van Steelant, pastoor van Liedekerke van 1566 tot 1586. Antoon de Langhe, als pastoor van Borchtlombeek vermeld vanaf 1576. Ook hier lijkt Kattem voor Borchtlombeek te staan.

122 Jacques de Hénin-Liétard, heer van Haussy (zie noot 59)

cerdo ausus est provocare dominum Antonium Langium et quo ipsi molestior esset, apposito concionatorio suggestu parieti carceris, verbum satanę prædicare cepit, ipso vel invito audiente.

Obiit Bruxellę, in hospitio nostro, peste d. Michael vander Malen, 18 septembris. Sepultus est in ecclesiā Sancti Gaugerici.

Post obitum Michaelis Maleni fratres nostri ex diversis partibus in unum convocati, electionem Antverpię celebrarunt sub commissariis sibi deputatis ab Archiduce Matthia ibidem pro Statibus patrię gubernante. A quo tandem denominatus est contra multorum expectationem dominus Petrus Aloysius Bruxellensis, vir simplex, religiosus tamen, ex pastornatu in Voorden ad eam dignitatem assumptus. Hic contradictiones multas difficultatesque gravissimas passus, a quibusdam electioni eius se opponentibus, uti inter tot bellorum turbas fieri potuit, pro causę suę equitate de omnibus triumphavit. Missum est pro eius confirmatione bis Pręmonstratum ad generalem dominum Johannem de Pruetis, cui adversarii persuaserant nimię eum esse simplicitatis et plane insufficientem. Interea autem religiosi nostri maiori ex parte Alosti versabantur congregati, inter spemque metumque fluctuantes, præter omnia bellorum incommoda etiam a membris suis oppugnati et divisi.

Tutela cænobii nostri contra malignantium et militum incursus cum immunitate a susceptione militum suscepta ab archiduce Matthia.

Annus Christi 1579, Gregorii XIII 8, Ant. Perrenotti, card. arch. Mech. 18, Philippi regis, comitis Fland. 23, cæn. Nin. fund. 433, Petri Aloysii, abb. Nin. 1 ex(eunte).¹²³

Egmondanus¹²⁴ Ninoviam tanquam patrimonium recuperat. Haręus.¹²⁵

Circa hunc annum occupata pars abbatię per rebelles, facientes fortificationes, sic, ut media pars cænobii comprehenderetur. Fortificationes postmodum sunt complanate, videlicet a choro ecclesię parochialis usque ad portam præpositi¹²⁶, et hinc usque ad rivum iuxta portam Geraldimontensem.¹²⁷

Annus Christi 1580, Gregorii XIII 9, Ant. Perrenotti, card. arch. Mech. 19, Philippi, regis Hisp., com. Fland. 24; cæn. Nin. fund. 434; Petri Aloysius, abb. Nin. 2 ex.

Lanoius potitus Ninive capit comitem Egmondanum cum suis, 20 martii.¹²⁸

¹²³ Met het uitgaande jaar lijkt de kopiist te bedoelen dat in 1579 het eerste abtsjaar is afgesloten, wat niet klopt. Het verkiezingsverslag werd opgemaakt midden januari 1579 en Aloysius werd benoemd in februari 1579. De gemene traditie van de Ninoofse kronieken laat het abbatiaat van Aloysius ten onrechte in 1578 beginnen.

¹²⁴ Graaf Philips van Egmond (1558-1590), zie verder noot 38.

¹²⁵ Haręus of Franciscus van der Haar (ca. 1555-1631), theoloog en historicus, auteur van de *Annales Ducum seu Principum Brabantiae*, Antwerpen 1623. Daarin noteert hij (deel III, p. 298): *Egmondanus, qui Ninoviam... patrimonium suum ... occupat*. Die zin is in de kroniek overgenomen. Het genoemde werk van Haręus bevond zich in de Ninoofse abdijsbibliotheek (RAB, AN, nr. 123, p. 165).

¹²⁶ Proosdijpoort in het abdijbeluik.

¹²⁷ Stadspoort.

¹²⁸ François de la Noue (1531-1591), Frans edelman en hugenoot, nam Ninove in op 30 maart en niet op 20, zoals hier weergegeven (zie noot 58).

Ninivensis civitas, quam iam tamquam hereditatem occupaverat Philippus comes Egmondanus, Geusiis invadentibus capta est, et spoliata, Egmondano cum optimatibus abducto.

Annus Christi 1581, Gregorii XIII 10, Ant. Perrenotti, card. Arch. Mech. 20, Philippi, regis Hisp., com. Fland. 25, cœn. Nin. fund. 435; Petri Aloysii, abb. Nin. 3 ex.

Sub hunc annum consecratus est d. Petrus Aloysius Montibus Hannonië a r^{mo} domino Petrartio¹²⁹, episcopo Chalcedonensi, minorita, suffraganeo episcopi Cameracensis, r^{do} domino abbate Camberonensi¹³⁰ sumptus consecrationis faciente ob paupertatem nostram.

Degebat enim tunc Montibus Hannonië prelatus noster cum quibusdam religiosus exul, omni proventu nostrorum bonorum spoliatus, seipsum ac religiosos alens piorum eleemosynis, aliisque mediis monasterii gravamine carens.

Annus Christi 1582, Gregorii XIII 11, Ant. Perrenotti, card. arch. Mech. 21, Philippi, regis Hisp., com. Fland. 26, cœn. Nin. fund. 436; Petri Aloysii, abb. Nin. 4 ex.

Occupatum est ab hereticis oppidum Alostense ipso Sancti Georgii¹³¹. In cuius occupatione quidam e religiosus nostris ab hereticis percussus occubuit, alii aliquot lēsi Bruxellas abducti sunt, et squalore carceris ac vulnerum acerbitate perierunt. Alius frater d. Anthonius de Langhe, post abbas, cum enatare tentaret et imperitus natandi submergendus esset, ab aliis adiutus, etiam manus impiorum evasit. Sed cum aliis, etiam prelato ipso, magno domus nostrę dispendio, captus est.

Parmensis¹³² Ninoviam kalendis novembris adortus, eam 14 novembris capit, cum aliquot castellis vicinis.

Johannes de Pruetis¹³³, generalis ordinis premonstratensis, dat veniam gravandi bona nostra ad 6000 florenos.

Annus Christi 1583, Gregorii XIII 12, Johannes de Havry¹³⁴, arch. Mech. 1, Philippi, regis Hisp., com. Fland. 27, cœn. Nin. fund. 437, Petri Aloysii, abb. Nin. 5 ex.

Levantur pecunię ad subveniendum necessitati abbatie Ninivensis, incursa ratione captivitatis abbatis et quorundam religiosorum.

129 François Pétrart, minderbroeder, hulpbisschop van Kamerijk (1583-1592) en titelvoerend bisschop van Chalcedon.

130 Cambron, cisterciëncierabdij in het toenmalige graafschap Henegouwen, thans in het noorden van de provincie Henegouwen.

131 Feestdag van de h. Georgius, martelaar, op 23 april.

132 Alexander Farnese, hertog van Parma, gouverneur van de Nederlanden van 1579 tot 1592.

133 Johannes Despruets, generaal van de orde en abt van Prémontré van 1572 tot 1596.

134 Havry lijkt een transcriptiefout voor Hauchin. Johannes Hauchin, aartsbisschop van Mechelen van 1582 tot 1589. Zie noot 79.

Annus Christi 1584, Gregorii XIII 13, Joh. de Heuchin, arch. Mech. 2, Philippi, regis Hisp., com. Fland. 28, cœnobii Nin. fund. 438, Petri Aloysii, abb. Nin. 6 ex. Ipra, Bruge, Teneramonda, Vilvordia, Gandavum se dedunt Regi, item Alostum. Dedito Alosto statim Petrus Aloysius tanquam gallina cepit disperses congregare pullos, sed cum iis alendis non sufficerent media, - corraserat enim tantummodo summam aliquam pecunię, gravatis et oppignoratis bonis cœnobii, - iterum in dispersionem omnes abierunt.

Ornamenta aliquot vendita ecclesię Braniensi Comitis¹³⁵ et ecclesię Sanctę Gudulę Bruxellis.

(In de marge: Pleraque hæc desumpta sunt ex chronico reverendo domino Joannis David¹³⁶; alia tamen ex aliis archivis, ut ea citantur a domino Godefrido ab Elshout in sua Chronologia, qui omnia nostra archiva scrutatus est.)

Annus Christi 1585, Sixti V¹³⁷ 1, Joannis Hauchini, arch. Mech. 3 ex., Philippi, reg. Hisp., com. Fland. 27, cœn. Nin. fund. 439; Petri Aloysii, abb. Nin. 7 ex. Mechlinia se dedit Regi, Antverpia eidem reconciliatur. Princeps Parmensis subiecit Regi oppidum Bruxellense. Redeunt posthac ad cœnobium nostri. Deprehendunt cœnobii faciem alteramque, vident sanctificationem desertam, altaria profanata, immo destructa, in atriis virgulta nata, sicut in saltu vel montibus, totum oppidum Ninivense in solitudinem redactum, a vulpibus aliisque feris plus quam a mansuetis animalibus inhabitatum. Quid agerent hactenus extorres? Non deserunt se, sed memores primę conditionis nostrę, manum operi admonent, exstirpant virgulta, evellunt lolia, culturę et sulco ipsi præparant agros. Magni beneficii loco ducebatur ipsum postliminio repetiisse quasi natale solum. Sed nondum finis miseriarum! Inopes omnium, sine ęre, egeni eorum quę ad victum pertinent, vitam ęgre tolerabant. Plurimis fame ubique interemptis, nulla his quoque spes reliqua erat. Tria oppida circuibant, ut etiam oblato pretio dimidium sextariam siliginis corraderent.

Respexit tamen ex alto Deus, et ubertate messis anni 1587 omnium anteactorum penuriam compensavit.

*Quia patres nostri comederunt uvam acerbam, dentes filiorum adhuc obstupescunt.*¹³⁸ Tanta fuerat penuria ut fere extrema esset, ut cogeret vendere et alienare quibuscumque carere se posse existimabant. Itaque ea tempestate est divendita domus nostra Bruxellensis carthusianis de Scheute prope Bruxellam¹³⁹; divenditę cappe sericę canonicis Stę Gudulę, alię oppidanis Branię Comitis. Abbas Trunchiniensis¹⁴⁰ superiorem partem pedi, facti per rev. d. abbatem Johannem Beverlinck¹⁴¹, emit, et hæc omnia infra debitum pretium, prout tunc temporis cogebat necessitas, quę omnia victui necessario posthabuit.

135 Braine-le-Comte in de huidige provincie Waals-Brabant.

136 Abt van Ninove van 1613 tot 1636. Zijn kroniek is verloren gegaan.

137 Paus Sixtus V (14 april 1585-27 augustus 1590).

138 Veel gebruikt bijbelcitaat uit de vulgaattekst van het OT: Ezeekiël, hfst. 18, 2.

139 Zie noot 88.

140 Abdij van Drongen, nabij Gent.

141 Johannes Beverlinck, Ninoofse abt van 1447 tot 1484.

Annus Christi 1586, Sixti V 2, Joannis Hauchini, arch. Mech. 4 ex., Philippi, reg. Hisp., com. Fland. 30, cœn. Nin. fund. 440, Petri Aloysii, abb. Nin. 8 ex. Flandria iam fere tota ad obedientiam Catholici Regis reducta, sancta nostra reliquiarum pignora, Antverpia in oppidum Ninivense reportata sunt, et in novo scrinio publice per prælatum reposita, die 28 augusti, fratribus nostris ibidem habitantibus et toto fere senatu Ninivensi, quę solemnitas servata est, ne heretici impie, ut antea, nos ossa animalium pro reliquiis exponere, iactarent.

Annus Christi 1587, Sixti V 3, Joannis Hauchini, arch. Mech. 5 ex., Philippi, regis Hisp., com. Fland. 31, cœn. Nin. fund. 441, Petri Aloysii, abb. Nin. 9 ex. Petrus Aloysius Bruxellam in patriam suam profectus, ibidem calida febri corripitur, ac post quartum diem eius ardore exstinguitur, 13 decembris. Pro novo prælato surrogando sub commissariis regnę maiestatis celebratur electio Bruxellis, ubi quamvis omnium vota convenirent in d. Anthonium Langhium, qui sub priore prælato provisor et adiutor fuerat, ambitione nonnullorum factum est ut denominaretur religiosus d. Adrianus Wasteels¹⁴², Ninivita, tunc pastor oppidi Ninivensis, antea multis annis prioris officio functus.

(vertaling)

Uittreksel uit de *Chronologia* van de Ninoofse abdij, bewaard in het archief van dezelfde abdij

Het jaar des Heren 1577, Gregorius XIII 6, Anthonius Perenotti, kardinaal-aartsbisschop van Mechelen 16, de stichting van de Ninoofse abdij 431, Michiel van Maele, abt van Ninove 10.

Er verscheen een komeet op 11 november.

De ketterse Geuzen, onder de mom van gewetensvrijheid, maar in werkelijkheid als handlangers van satan, gingen de strijd aan met hun koning en met de religie. Ze schaarden zich onder het gezag van Matthias van Oostenrijk, van wie de prins van Auriac of Oranje als plaatsvervanger werd aangesteld. Op diens, uiteraard ketterse, gezag is een edict uitgevaardigd dat alle klokken, alle zilveren en gouden vaatwerk dat gemaakt is voor de eredienst, overal zou worden verzameld, in schijn om weerstand te bieden aan de Spanjaarden, die ze als vijanden van het vaderland, opjaagden. De afloop heeft uitgewezen dat dit gebeurd is om de leer van de katholieke godsdienst af te schaffen en de ketterij in te voeren.

Daarbij is het eigenaardig, dat eenieder, en vooral de onzen, zich zo hebben beijverd, dat zij alles zeer getrouw voor de dag haalden, alsof ze restitutie moesten doen, ja zelfs verboden dat iemand zelfs niet het minste voor die rovers heimelijk zou achterhouden.

Ninove werd geplunderd.

Het jaar 1578 (...)

Er is godsdienstvrede gesloten, die de Henegouwers en de Artesiërs niet willen ondertekenen, vandaar hun naam *Malcontenten*.

142 Tot abt gekozen op 18 februari en benoemd op 14 maart 1588. Hij overleed op 5 maart 1594.

De Gentenaars woeden in de kerken en tegen de geestelijken, wat ook elders gebeurt. Omwille van de razernij van de ketterse Geuzen, die het gezag van Philips, koning van Spanje, negeren, en door nood gedwongen, werd het schrijn van Sint-Cornelius en Sint-Cyprianus geopend in aanwezigheid van bijna al onze confraters en zijn de heilige beenderen naar Antwerpen getransporteerd om ze daar in een huis van een katholiek te beveiligen tegen de misdaden van de ketters. Ze bleven bewaard, met Gods wonderlijke hulp, in de holte tussen twee valse wanden, alhoewel de ketters het huis dikwijls doorzochten.

In dezelfde periode namen de troebelen in België met de dag toe, en uiteindelijk eindigden ze in ketterij, in drijfverij tegen priesters en religieuzen, in gevangenneming en moord. Na eerst erge en zware dingen te hebben doorstaan, - zo werd zelfs het voedsel in de refter uit hun handen en hun mond gerukt door uitgehongerde soldaten, - hebben onze religieuzen die plaats verlaten en zijn ze twee aan twee naar andere kloosters gestuurd.

Uiteindelijk richtte de oorlog zich hier (= te Ninove) openlijk tegen beelden en heilige voorwerpen en heeft hij altaren, ja tegen de ganse kloosterinfrastructuur verwoest. Onze kerk werd verwoest, materialen verdwenen ten dele door brand, ten dele door diefstal. Wat de Ninoofse inwoners konden gebruiken, werd verkocht, of beter door stokverkoop verspreid, zoals de inboedel van de slaapkamer van de prior voor 15 stuivers.

Men vertelt dat er hier iets vreemds is gebeurd met iemand die op het dak van de kerk wou kruipen: hij zag er steeds in een visioen een eerbaar man en werd er telkens verjaagd.

De teugelloze razernij is niet tot hier beperkt gebleven, maar verspreidde zich tot buiten de stad.

Toen Franciscus Meyeraert, een vroom man en kapelaan te Kattem, bij de heilige altaren stond en de goddeloze handlangers van satan aankwamen, werd hij gevangen genomen en, aan de staarten van de paarden vastgebonden, heeft hij heel wat vernederingen ondergaan.

Daarna hebben twee van onze pastoors, heer Judocus van Steelant van Liedekerke en Antonius de Langhe van Kattem, de straat vermijgend, hun bezit naar de burcht van Liedekerke gebracht, in de mening dat ze daar veilig konden verblijven. Maar toen de heer van Aussy de burcht aan hun vijanden overleverde, hebben ze alles kwijtgespeeld, ja zelfs gedwongen zich met losgeld vrij te kopen. Wat hebben ze ondertussen niet geleden toen ze gevangen werden gehouden? Een brutale ongeletterde kerel durfde het aan om heer Antonius de Lange te provoceren. Dit was voor hem nog het zwaarst om te verdragen: nadat er een preekstoel tegen de wand van de kerker was opgesteld begon die kerel het woord van satan te prediken, terwijl hijzelf tegen wil en dank moest toehoren.

In onze refuge te Brussel overleed op 18 september heer Michiel van Maele aan de pest. Hij werd begraven in de Sint-Gorikskerk.

Na het overlijden van Michaël van Maele werden onze broeders vanuit diverse plaatsen samengeroepen voor de verkiezing te Antwerpen onder leiding van de commissarissen, die daartoe afgevaardigd werden door aartshertog Matthias,

die daar toen voor de Staten-Generaal zijn regering gevestigd had. Hij heeft vervolgens tegen de verwachting van velen heer Petrus Aloysius benoemd, een Brusselaar, een eenvoudig maar vroom iemand, die van pastoor te Voorde tot deze waardigheid geroepen werd. Deze had te kampen met veel tegenkantingen en zeer zware moeilijkheden vanwege enkelen, die zich tegen zijn verkiezing verzetten. In zoverre dat in zo'n beroerde tijden mogelijk was, overwon hij ze allemaal, omdat zijn zaak billijk was zijn zaak. Tweemaal werd voor zijn bevestiging een missie naar Prémontré gezonden bij de ordegeneraal, heer Johannes Despruets. Die was door de tegenstrevers overtuigd dat hij al te simpel van geest en volledig onbekwaam was.

Intussen echter was het grootste deel van de religieuzen naar Aalst verhuisd, zwevend tussen hoop en vrees, en omwille van al de ongemakken van de oorlog onder elkaar redetwistend en verdeeld.

De bescherming van ons klooster tegen de ongewenste toeloop van kwaadwilligen en milities samen met de vrijstelling van het inkwartieren van soldaten werd toegezegd door aartshertog Matthias.

Het jaar 1579 (...)

Egmond ontving Ninove opnieuw als zijn erfdeel. (naar Haræus)

Rond die tijd werd een deel van de abdij door de rebellen bezet en werden versterkingen aangebracht, zodat de helft van het beluik werd ingenomen. Die versterkingen zijn later verwijderd, namelijk vanaf het koor van de parochiekerk tot aan de proosdijpoort en vandaar tot aan de beek die naast de Geraardsbergse Poort loopt.

Het jaar 1580 (...)

De la Noue, die Ninove veroverde op 20 maart, nam Egmond en de zijnen gevangen. De stad Ninove, die voordien door Philips, graaf van Egmond, als zijn erfdeel in bezit was genomen, werd door de invasie van de Geuzen bezet en geplunderd, terwijl Egmond met vooraanstaanden werd weggevoerd.

Het jaar 1581 (...)

Dit jaar werd heer Petrus Aloysius gewijd te Bergen in Henegouwen door hoogerwaarde heer Petrart, , bisschop van Chalcedon, minderbroeder en hulpbisschop van Kamerijk, terwijl eerwaarde heer abt van Cambron wegens onze armoede de kosten van de wijding op zich nam.

Onze abt verbleef toen immers met enkele religieuzen als banneling te Bergen in Henegouwen, beroofd van al de inkomsten van onze goederen, zichzelf en de religieuzen onderhoudend met de aalmoezen van vrome lieden en alle andere dingen ontberend omwille van de rampzalige toestand van het klooster.

Het jaar 1582 (...)

De stad Aalst werd door de ketters bezet op de feestdag van Sint-Joris. Bij die bezetting kwam een van onze religieuzen om, gewond door de ketters. Enkele anderen werden gewond naar Brussel gevoerd en kwamen daar om door de

onherbergzaamheid van de kerker en de ernst van de verwondingen. Een andere broeder, heer Antonius de Langhe, de latere abt, poogde zwemmend te ontkomen, maar dreigde te verdrinken omdat hij niet kon zwemmen. Door anderen geholpen, ontkwam hij zo aan de goddelozen. Maar samen met anderen, waaronder ook de prelaat zelf, werd hij gevangen genomen, tot groot geldverlies van ons huis. Parma, die te Ninove arriveerde op 1 november, nam de stad in op 14 november, samen met enkele naburige burchten.

Johannes Despruets, de generaal van de Orde van Prémontré, gaf toelating om onze goederen te belasten tot 6000 florijnen.

Het jaar 1583 (...)

Er werden gelden gelicht om tegemoet te komen aan de nood van de abdij van Ninove, namelijk de eis tot het betalen voor de gevangenschap van de abt en enkele religieuzen.

Het jaar 1584 (...)

Ieper, Brugge, Dendermonde, Vilvoorde, Gent gaven zich over aan de koning, ook Aalst.

Na de overgave van Aalst begon Petrus Aloysius als een hen zijn verspreide kuikentjes onmiddellijk te verzamelen, terwijl de middelen ontbraken om hen te voeden. Hij had immers nauwelijks een som geld bijeen geschraapt, daar de goederen van het klooster belast en verpand waren. Opnieuw gingen allen verspreid heen.

Een aantal ornamenten werden verkocht aan de kerk van 'sGravenbrakel en aan de kerk van Sint-Goedele te Brussel.

(*In de marge*: De meeste notities zijn genomen uit de kroniek van eerwaarde heer Johannes David; andere echter uit andere documenten, zoals die in zijn *Chronologia* vermeld zijn door heer Godfried van Elshout, die al onze archieven heeft uitgeplozen.)

Het jaar 1585 (...)

Mechelen heeft zich overgegeven aan de koning; Antwerpen heeft zich met hem verzoend. De prins van Parma heeft de stad Brussel aan de koning onderworpen. Daarna keerden de onzen terug naar hun klooster. Ze vonden hun klooster in een gans andere toestand, ze zagen hun heiligdom verlaten, de altaren ontheiligd, ja zelfs vernield. In het beluik groeide het struikgewas, zoals in een woud of in de bergen. Gans de stad Ninove was verlaten, meer bewoond door vossen en andere wilde dieren dan door huisdieren. Wat konden de bannelingen alsnog verrichten? Ze gaven de moed niet op, maar indachtig de omstandigheden bij de stichting, gaan ze met hun handen aan het werk, ontwortelen het struikgewas, wieden het onkruid en maken zelf de akkers klaar voor bebouwing en bewerking. Het werd als een grote weldaad beschouwd dat zij na hun ballingschap deze grond als hun geboortegrond hebben teruggewonnen.

Maar dit was nog niet het einde van de moeilijkheden. Verstoken van alles,

zonder geld, ontbrekend wat voor het levensonderhoud noodzakelijk is, leidden ze een moeilijk leven. Omdat er overal zeer velen van de honger omkwamen, restte hun zelfs geen sprankel hoop. Drie steden liepen ze af, om, ook al boden ze de prijs, slechts een halve sister tarwe bijeen te scharrelen. Maar vanuit den hoge had God medelijden en door een overvloedige oogst van 1587 wiste Hij alle voordien geleden miserie uit.

‘Omdat onze vaderen zure druiven aten, zijn de tanden van hun zonen nog steeds misgroeid’. Zo extreem groot was hun gebrek dat ze gedwongen werden om te verkopen en zich te ontdoen van al wat ze meenden te kunnen missen. Zo werd in die tijd ons huis te Brussel aan de kartuizers van Scheut nabij Brussel verkocht, de zijden koorkappen aan de kanunniken van Sint-Goedele en andere aan de inwoners van ‘sGravenbrakel en de abt van Drongen kocht het bovenstuk van de staf die onder eerwaarde heer abt Johannes Beverlinck was vervaardigd, en dat alles onder de vereiste prijs. Zo dwongen ons de penibele omstandigheden van die tijd, die alles ondergeschikt maakten aan het bekomen van het levensnoodzakelijke voedsel.

Het jaar 1586 (...)

Omdat Vlaanderen bijna volledig onder het gezag van de katholieke koning was teruggebracht, werden de heilige beenderen van onze relieken van Antwerpen naar Ninove teruggehaald en op 28 augustus door de prelaat publiek in een nieuw schrijn geplaatst, in aanwezigheid van onze broeders die daar toen verbleven en van ongeveer het ganse Ninoofse magistratuur. Die plechtigheid werd gehouden opdat de ketters ons niet, zoals voorheen, godlasterend zouden opwerpen dat we beenderen van dieren als relieken ten toon stelden.

Het jaar 1587 (...)

Nadat Petrus Aloysius naar zijn vaderstad Brussel was vertrokken, werd hij door een brandende koorts overvallen en na vier dagen is hij door haar hevigheid gestorven op 13 december.

Voor de bevraging voor een nieuwe prelaat werd de verkiezing te Brussel gehouden onder het gezag van de koninklijke commissarissen. Bijna alle stemmen gingen daar naar heer Antonius de Langhe, die onder de vorige prelaat provisor en diens adjutor was. Maar door de ambitie van sommigen gebeurde het dat voor de kloosterlingen heer Adrianus Wasteels werd benoemd, een Ninovieter, die toen pastoor te Ninove was en voordien nog vele jaren de functie van prior had uitgeoefend.

Bijlage 2

Antoon de Langhe, in zijn functie van provisor, maakt een stand van zaken op van de materiële toestand van de Ninoofse abdij ten behoeve van de commissarissen, die de abtsverkiezing moeten leiden. Ter inleiding geeft hij een overzicht van de

gebeurtenissen van de jaren 1578-1587, die de armoede van de abdij moeten verklaren.

4 mei 1594

Origineel; Algemeen Rijksarchief Brussel, Raad van State en Audiëntie, nr. 915, fol 282 r° en v^o.

Alsoe int jaer xv^e ende lxxviii bij commissarissen vanden rebelle in Vlaenderen sijn aengeslaghen geweest allen goeden toebehoorende gheestelijcke personen, boven andere ende uuytnemelijck die religieusen der abdij van Nienove sijn gevallen in groote miserie, mits allen hen principael goeden geleghen in Vlaenderen ontrent Nienove Aelst ende Ghendt sijn int geheel aanveert geweest bijde voers. rebellen. Ierst vercoopende allen hen meubelen metten stockslaghe, daerna bleutende allen hen boschen in Vlaenderen, die bij voergaende prelaeten werden altoos bewaert tot eenen spaerpot voer den clooster, exerciterende met fortsen van soldaeten allen verschenen pachten den goedshuys cometerende, soe eest dat die arme religieusen inden ghetale van xxxiii haer uuyt Vlaenderen hebben moeten vertrecken tot Brussele, elck met nemende dat sij den vierighen brant der voers. rebellie consten ontnemen ende gesalvieren. Alwaer sij in groote benautheyt sijn geweest om tsaemen te moghen blijven, mits hennen crancken middel ende verlies van hennen prelaet die in sulcken noot hen hadde moghen hulpen. Ende te Brussele wesende sijn die religieusen aldaer oyck overvallen met pressinghe ende logeren van soldaeten, deur welcke last sij bedwonghen sijn geweest hen secretelijck ende stille van daer te vertrecken ende hen tsaemen te vinden tot Aelst, latende tot Brussele allen tgene sij aldaer hadden brocht. In welcke stadt van Aelst bijden ingeseten beweeght wesende met compassie, den religieusen sijn geleent meubelen ende middelen gesubministreert om te moghen lenen. Ende al was soe dat bijde Prince van Oraingnen den commissarissen over de geestelijcke goeden was gedaen interdictie van hen meer te moeden metten gheestelijcke goeden, sijn nochtans de selve goeden gerestitueert met sulcke clausele dat sij hebben moeten opbringhen totte fortificatie van stede van Nienove de somme van acht duysent gulden met laste van te onderhouden nu L nu LX soldaeten. In vueghen dat sij gefrustreert sijn geweest van tbenefitie der voers. gefingeerde restitutie van hen goeden, aengesien allen hen resterende boomen ende groen, graenen, staecke ende andere middelen tot doen den heretycken ombekent, hebben selve moeten vercoopen ende derffven tot financissement vande voers. acht duysent gulden ende onderhoudt van soldaeten tot hennen laste geleeht, nyet teghenstaende die religieusen uuyt hen clooster in andre plaetsen waeren vertrocken. Nae welcke voers. lasten ende inconvenienten ten lesten is inghenomen de stadt van Aelst, die prelaet met sommighe religieusen gevanghen, sommighe doot gesmeten ende eenighe ontloopen, met iteratyff verlies van meubelen, provisie van (...?) ende ghelt, onlanx van Berghen gerecouvreert op rente, wel tsaemen in weerden van dry duysent gulden oft daerontrent, de selve

penninghen opgenomen, bij octroy van S(ijne) M(ajesteit), van Berghen voerseyt ende elders in Henegouwen. Ende nae dyen die prelaet met sijn religieusen soe tot Vilvoerden als tot Brussel heeft gevanghen geweest ontrent vijff maenden, is ten grooten coste ende met belastinghe vanden goedshuyse gelost geweest ende wederom tot Berghen Henegouwe vergaderend met sijn religieusen, is naede reductie vande rebellighe steden anno xv^e lxxxv tot Nienove nedergeslaghen, gedestitueert van allen middelen, bevindende allen pachthoven aff ter ruïne ende nyet een vore lants gesayt maer vague ende voghelweyde, hebbende die prelaet selve bij faulte van meubelen sijn bedde ter aerden moeten legghen. Om uuyt welcke armoede te geraecken die religieusen het lant dat doen als in boschen was verandert, hebben begonst te cuyschen, uuytcappende het hout wel tot lx bunderen toe ende tselve alsoe mette tijdt bringhende ter cultuere, hen contenterende met cleyn middel van leven mits den grooten dieren tijdt vanden jaeren lxxxvi ende lxxxvii daernae gevolght, hebbende vorts begonst te verhueren henne vague goeden eenighe jaeren voer nyet. Ende is alsoe daernae het goedshuys brocht ende gecommen in sulcker gesteltenisse als den staet hiernaes gespecificeert uuytwijst.

Bijlage 3

Aartshertog Matthias vraagt op verzoek van de religieuzen van de Ninoofse abdij aan sijn bevelhebbers en soldaten dat ze de abdij bescherming zouden bieden voor personen, gebouwen en goederen. Hij stelt de abdij vrij van de verplichting soldaten te logeren. Adriaan vanden Abeele zal de gebouwen bewaken tijdens hun komende afwezigheid, op voorwaarde dat zij loyaal blijven tegenover hem. Dezelfde bescherming geldt ook op de andere plaatsen waar de religieuzen zullen verblijven.

Antwerpen, 3 april 1578

Origineel met ingedrukt zegel van Matthias; Rijksarchief Beveren, Abdij Ninove, nr. 67.

Transcriptie in kladschrift door Ernest Soens; Ibidem, nr. 978, 305.

MATTHIAS PAR LA GRACE DE DIEU ARCHIDUC D'AUTRICHE, DUC DE BOURGOGNE, Styrie, Carinthie, Carniole, Wirtemberg, etc, conte de Habsburg, de Tyrol, etc, gouverneur et capitaine general des pays de par deçà, à tous nos chieffz, colonelz, capitaines, leurs lieutenans, sergians, enseignes et tous aultres officiers et gens de guerre tant de pied que de cheval, estans au service et obeissance nostre et des Estatz Generaulx des pays de par deçà, comme à tous aultres quelz qu'ilz soient et à qui ces presentes toucheront, salut.

Scavoir faisons que nous a esté donné à cognoistre de la part des religieux de l'abbaye et convent de S' Cornille lez Nienhoven en Flandres que (comme leur

avons accordé) ilz se desireroient retirer en quelques aultres ville ou place, craindant toutesfois que pendant leur dicte absence quelques malveuillans pourroient invahyr ou endommaiger la dicte abbaye, nous supplians tres humblement que pour y obvier les pourveoir de noz lettres de saulvegarde. Quoy considéré inclinans favorablement à la requeste desdis supplians à nous, par l'advis et de noz tres chiers et bien amez ceulx du Conseil d'Estat, lez nous prins et prenons par cestes en nostre protection et saulvegarde ladicte abbaye de St Cornille et les religieux d'icelle, leur famille, censiers, serviteurs avecq tous et quelzconques, les maisons, censes, grainges, estables, bestial, grains et tous aultres biens, tant meubles que immeubles, appartenans à ladicte abbaye et estant au pourpris et cloistre d'icelle, pour d'oresnavant estre affranchys et exemptz du logement de tous gens de guerre, deffendantz partant de la part de sa Majesté bien expressement à vous et chascun de vous à qui ce pourra toucher, soubz paine d'encourir nostre indignation et comme contempteurs et infracteurs de noz lettres de saulvegarde estre punyz, de ne loger en ladicte abbaye et maisons d'icelle. Et en cas que presentement aucuns y soient, mandons de se retirer ailleurs en aultres places, n'estans pourvez de noz lettres de saulvegarde, aussy de ne faire à ladicte abbaye, religieux d'icelle, famille, censiers et serviteurs en leurs personnes ou biens susdicts aucune molestation, insolence, force dommaige ou composition en maniere que se soit. Auquel effect et pour meilleure garde dudict convent avons à la requeste desdicts religieux ordonné Adriaen vanden Abeele, archier de nostre corps, s'y tenir en ladicte abbaye tant et si longuement que bon nous semblera, pourveu toutesfois que lesdicts supplians, leurs dicts censiers, serviteurs ou familiers soubz umbre de nostre garde ne pourchasseront chose prejudiciable à nous ou aux Estatz du pays. Et comme de ceste ilz pourriont avoir à faire en plusieurs et divers lieux et places, voulons que au vidimus ou copie auctenticque deuement seellé ou signé d'aucun de noz secretaires soit ajousté plaine foy et tels valeur comme à ces lettres originelles.

En tesmoing de ce avons signé la presente de nostre nom et y faict mettre et apposer le cachet du Conseil d'Estat de sa Majesté. Donné en la ville d'Anvers, le troisième jour du mois apvril XVe soixante dixhuict.

(get.) Matthias.

Par ordonnance de son Alteze,

(get.) J. van Asseliers

Bijlage 4

Lijst van de documenten (1579 tot 1585) in verband met het abbatiaat van Petrus Aloysius, gepubliceerd door Emiel Valvekens.

E. VALVEKENS, *Acta et documenta Joannis de Pruetis, Abbatis Praemonstratensis* (†1596),

Analecta Praemonstratensia, XXXI, 1955:

- p. 138-139: 6 september 1579. Brief van Despruets aan Sterck, waarbij hij deze tot zijn enige vicaris te Ninove-benoemd en Aloysius die bevoegdheid ontnemt.
- p. 139-140: 27 september 1579. Brief van Despruets aan Sterck, waarin hij deze bevestigt in zijn functie en aandringt op snelle nieuwe abtsverkiezingen.
- p. 140-142: 8 oktober 1579. Brief van Despruets aan Max. Morillon, vicaris van het aartsbisdom Mechelen, waarin hij zegt op de hoogte te zijn van de schandalen in de Ninoofse refuge te Aalst en zegt hoe hij al is opgetreden.
- p. 142-143: 25 december 1579. Brief van Despruets aan Sterck, waarin hij aanbeveelt de wereldlijke arm in te schakelen tegen de rebelse kloosterlingen.
- p. 145: 5 januari 1580. Brief van Despruets aan Sterck, waarin hij deze nogmaals bevestigt in zijn functie van vicaris met alle bevoegdheden van dien.
- p. 145-146: 5 januari 1580. Brief van Despruets aan Sterck, waarin hij vraagt dat de rebelse kloosterling Cobbaert door hem zou geoordeeld en gestraft worden.
- p. 147-151: 24 januari 1580. Brief van Falconnier (medewerker van Morillon) aan abt Loots van Park, met de vraag om de geplande installatie van Petrus Aloysius als abt van Ninove in te trekken.
- p. 151-152: 30 november 1580. Gunstige verklaringen van pastoor Martinus Baccius van Sint-Martinus te Aalst en H.J. van de Walle, pastoor van het begijnhof te Aalst aangaande het gedrag van Sterck tijdens diens voorbije verblijf in de refuge te Aalst.
- p. 152-153: 8 april 1581. Gunstige verklaring van het College van burgemeester en schepenen van Aalst aangaande het gedrag van Sterck tijdens diens voorbije verblijf te Aalst.
- p. 263-266: 15 mei 1582. Brief van Willem Cobbaert aan Sterck, waarin hij aandringt op verzoening, de gevangenschap van abt Aloysius en andere religieuzen meedeelt en vraagt dat Sterck middelen zou verzamelen om het losgeld te kunnen betalen.
- p. 266-267: mei 1582. Brief van Sterck aan Farnese met de vraag om de abdijgoederen te kunnen belasten voor 4.000 florijnen met het oog op het losgeld voor de gevangen abt.
- p. 267: juni 1582. Brief van Sterck aan Farnese met hetzelfde verzoek wegens de hoogdringendheid van de zaak.
- p. 276-279: 11 augustus 1583. Brief van Franciscus van Vlierden, abt van Park, aan abt Aloysius waarin hij zegt niet te kunnen ingaan op diens verzoek om één of twee Ninoofse religieuzen tijdelijk te Park huisvesting te verlenen.

Analecta Praemonstratensia, XXXII, 1956:

- p. 335-336: 20 maart 1585. Brief van Franciscus van Vlierden aan abt Aloysius, waarin hij toelating geeft de Ninoofse abdijgoederen te hypothekeer tot de som van 6.000 florijnen.

PIERRE CALLAERT (1786-1829) UIT HOFSTADE, RIDDER IN HET FRANSE 'LÉGION D'HONNEUR'

HERMAN BRUYLAND

Pierre Callaert (1786-1829), conscrit van 1807, wordt beroepsmilitair, neemt deel aan 10 veldtochten doorheen gans Europa, wordt 3 maal gewond, klimt op tot onderluitenant en wordt in 1813 ridder in het Légion d'honneur.

Inleiding: het *Légion d'honneur*

Slechts een beperkt aantal nederlandstalige Belgen ontvingen deze belangrijke Franse onderscheiding. Eén ervan is Pierre Callaert die afkomstig was van Hofstade. Uit het huidige groot Aalst werden er nog twee tijdgenoten van Pierre Callaert met deze onderscheiding vereerd: Judocus Georgius Boone en Petrus Franciscus Van den Broeck.¹

Op 19.05.1802 (of volgens de Franse republikeinse kalender: 29 Floréal van het jaar X) werd de wet gepubliceerd m.b.t. de oprichting van het *Légion d'honneur* (erelegioen). Deze onderscheiding werd door Napoleon gecreëerd om militairen of burgers te eren voor buitengewone verdiensten aan de Franse natie. Van bij de oprichting tot op vandaag is het de hoogste Franse onderscheiding. Binnen de *Légion d'honneur* bestaan er verschillende graden, namelijk in stijgende volgorde: ridder, officier, commandeur, grootofficier en grootkruis. Wie de onderscheiding ontvangt moet een eed van trouw zweren. De onderscheiding van ridder bracht een jaarlijks pensioen mee van 250 franc.

Het ereteken bestaat uit een medaille met vijf punten met centraal een afbeelding. Bij de oprichting was dit uiteraard de afbeelding van Napoleon Bonaparte. Vandaag is het hét Franse symbool bij uitstek, Marianne, die centraal staat. De medaille van ridder is in het zilver, met een diameter van 40 mm, vastgehecht aan een lint in rood moiré (glanzend gevamd) van 37 mm breed.

1 BRUYLAND, H., *Op zoek naar erkenning. Aalstenaar Judocus Georgius Boone (1768-1843), officier van het Légion d'Honneur*, Blanden, 2013, uitgave in eigen beheer; BRUYLAND, H., "Petrus Franciscus Van den Broeck (1791-1850), ridder in het Légion d'honneur en voorzitter van de Napoleonisten te Aalst", *Het Land van Aalst*, 65, 2013, p. 5-18.

Beschrijving van de medaille, model van 1813 tot 1814:

De eerste variant van deze onderscheiding was in de vorm van een ster met een beeltenis langs beide zijden, in zilver ("Petit aigle") of in goud ("aigle d'or"), wit geëmailleerd, met vijf dubbele punten, omgeven door een lichte kroon die door een tak van eik en een tak van laurier wordt gevormd. Het centrale medaillon had een uitgehaalde beeltenis op voor- en achterzijde.

Op de voorzijde: het profiel van Napoleon, waarrond, tegen een blauwe email achtergrond, de volgende tekst: NAPOLEON EMP. DES FRANCAIS.

Op de achterkant: de keizerlijke arend, waarrond, tegen een blauwe email achtergrond, de tekst: HONNEUR ET PATRIE.

In het begin werd de ster direct aan het lint via een ring vastgemaakt. Vanaf 14 april 1806, wordt boven de ster een keizerlijke kroon met twaalf punten geplaatst. Deze kroon werd vast gelast aan twee punten van de ster. Aangezien dit nogal breekbaar was, werd deze vaste kroon snel door een beweeglijke kroon vervangen die met een ring vastgemaakt werd aan het lint.

Vanaf 1 maart 1808, werd de ster groter evenals de dichtheid van het gebladerte die de ster omgeeft. De kroon telde dan nog 8 punten. Tegen 1813, werden bolletjes geplaatst op de punten van de ster, teneinde de beschadiging van de stoffen van de uniformen te vermijden.²

Het gezin Callaert

Pierre wordt als Petrus Callaert te Hofstade geboren en gedoopt³ op 24 april 1786. Hij was de oudste zoon van Henricus Callaert en Joanna Samuel. Henricus Callaert en Joanna Samuel waren te Hofstade gehuwd op 25 oktober 1774. Vader Henricus was geboren te Lebbeke op 25 maart 1750. Moeder was geboren te Hofstade op 03 juli 1749.

Andere kinderen in dit gezin:

- Joanna Catharina, geboren te Hofstade op 24 mei 1776
Zij overleed te Hofstade op 12 oktober 1794
- Maria Catharina, geboren te Hofstade op 28 november 1778
Zij overleed te Hofstade op 24 december 1793
- Judoca, geboren te Hofstade op 16 juli 1781

² <http://www.france-phaleristique.com/lh.htm>;

³ Peter en meter waren Petrus Joannes Callaert en Isabella D'Hondt.

Zij overleed te Hofstade op 05 augustus 1800

- Egidius (of Gillis) , geboren te Hofstade op 07 april 1789⁴

Volgens de volkstelling van 1796⁵ woonde het gezin te Hofstade op de Kamdries.⁶ Vader werd vermeld als landsman. Het gezin telde toen nog drie kinderen, namelijk Judoca, Petrus en Egidius. Joanna Samuel overleed te Hofstade op 28.05.1812. Vader Henricus woonde van januari 1829 tot 03.12.1829 bij zijn zoon Egidius in Aalst, waarna hij opnieuw verhuisde naar Hofstade. Hij overleed er op 22.10.1835, ruim 85 jaar oud. Hij had zijn echtgenote, zijn drie dochters en zijn oudste zoon overleefd. Enkel zijn jongste zoon Egidius was nog in leven.

Conscrit van het jaar 1807

Net zoals alle 20-jarigen wordt Pierre Callaert in 1806 opgeroepen voor de keuring van de conscriptie, de verplichte legerdienst die de Fransen ook in onze streek hadden ingevoerd.

Hij wordt goedgekeurd voor de dienst en op 7 januari 1807 wordt hij ingeschreven in het stamboek van het 13de linieregiment. Hij had er toen wellicht al een voettocht van enkele weken opzitten richting de standplaats van zijn regiment.

Persoonsbeschrijving op het moment van zijn inlijving: 1m784 groot, ovaal en blozend (*coloré*) gelaat, hoog voorhoofd, blauwe ogen, gemiddelde neus, kleine mond, ronde kin, kastanjebruin haar en wenkbrouwen. Hij wordt ingeschreven als infanterist in het 3de bataljon 5de compagnie, maar na enkele weken opleiding wordt hij op 17 februari 1807 grenadier in de 3de compagnie grenadiers van hetzelfde 13de linieregiment.

Tijdens de napoleontische periode telt elk regiment infanterie een elitecompagnie van grenadiers, waarvan de meesten gekozen waren omwille van hun grote gestalte. Met zijn 1m78 behoort Pierre Callaert tot de grootsten van zijn leeftijdsgenoten. De gemiddelde lengte van een conscrit was namelijk maar 1m63.⁷

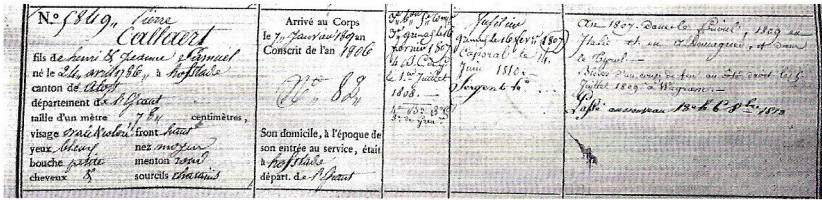
4 Egidius, of Gillis, huwde te Aalst met Isabelle Huylebroeck. Ten tijde van de geboorte van zijn dochter Nathalie (1816) was hij winkelier aan de Zoutstraatpoort in Aalst. In de volkstelling van 1830 wordt hij vermeld als voerman. Hij overleed te Aalst in het "oude mannenhuis" in de Leopoldstraat (nu Kattestraat) op 18.07.1869. Hij liet een dochter (Sidonia) en een zoon (Franciscus) na.

5 RABW, Lede, modern archief, nr. 92, volkstelling kanton Lede 1796.

6 Dicht tegen buurgemeente Lede.

7 VANDENBROECKE, C., *Sociale geschiedenis van het Vlaamse volk*, 250, Kritak, Leuven, 1984.

De mutatie naar een compagnie grenadiers was een beloning, en de soldij en de uitrusting waren beter dan in de gewone compagnies. In tegenstelling tot de fuseliers droegen de grenadiers een sabel.⁸

Inschrijving in het stamboek van het 13de regiment (Service Historique de la Défense, Vincennes, Armée de Terre, sous-série 21Yc 144).

In het bezettingsleger in Italië en de veldslag bij Wagram

In 1807 wordt het 13de linieregiment verdeeld over een aantal Noord-Italiaanse steden: Udine, Gradisca en Palmanera. In januari 1808 worden de drie eerste bataljons naar Boulogne gestuurd.

In juli van dat jaar bevindt het volledige regiment zich opnieuw in Toscane, waar het tot 1809 blijft. Na het uitbreken van de oorlog met Oostenrijk wordt het regiment onderdeel van de derde divisie die zich naar Tagliamento moet begeven. Vervolgens gaat het richting Vicence, leveren ze slag bij Poderaï, nemen ze het fort Laybach in en nemen ze deel aan de veldslag bij Wagram. Op 5 juli 1809, tijdens de eerste dag van de veldslag van Wagram⁹ wordt Pierre Callaert "au côté droit" gekwetst door een kogel. De bevelvoerder van het 13de linieregiment, kolonel Christophe Huin sneuvelt op 6 juli. Tijdens deze veldtocht behoort het 13de samen met het 18de linieregiment tot de brigade Huard. Deze veldslag die Napoleon overtuigend wint, betekent het einde van de 5de coalitie-oorlog tegen de Fransen.

De opstand in Tirol

Later in juli 1809 wordt het 13de linieregiment mee ingezet om in Tirol de opstand neer te slaan. Op 29 oktober van dat jaar komen ze in beweging en gaan ze via Villach, Spital, Sachsenburg, Oderzo, Draburg, Gisach, Sterzing naar Merano. Op 27 januari 1810 wordt Andreas Hofer, de leider van de Tirolse opstandelingen gevangen genomen door enkele compagnies van het 13de infanterieregiment. Van maart 1810 tot februari

⁸ [http://fr.wikipedia.org/wiki/Grenadier_\(militaire\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Grenadier_(militaire))

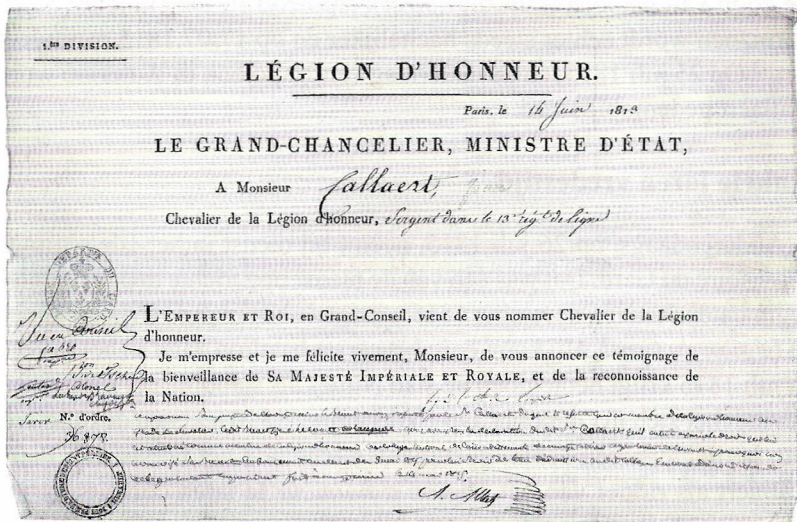
⁹ Gelegen op 15 kilometer ten noorden van Wenen.

1811 maakt het 13de regiment deel uit van de 6de militaire divisie van Italië en bevindt het zich in Bassano en Vicence. Op 14 juni 1810 wordt Callaert er bevorderd tot korporaal. Van februari 1811 tot maart 1813 bevindt het regiment zich opnieuw in Udine.

In de campagne d'Allemagne

Op 13 maart 1813 vertrekt het regiment vanuit het Italiaanse Bassano naar Augsburg in Beieren waar ze op 30 maart aankomen. Enkele weken later, op 27 april 1813 wordt Callaert gepromoveerd tot sergeant. Callaert neemt met zijn regiment deel aan de veldslagen bij Lutzen (2 mei 1813) en Bautzen (21 mei 1813) die door Napoleon gewonnen worden. Op 4 juni 1813 sluiten Napoleon en de Oostenrijkse keizer een (tijdelijk) vredesbestand..

Op 14 juni 1813 werd hij opgenomen in het *Légion d'honneur* met de laagste graad, deze van *chevalier* of ridder.¹⁰ Het dossier bevat geen stukken (meer) die zijn benoeming ondersteunen. Ongetwijfeld zal deze onderscheiding te maken hebben met zijn heldhaftig gedrag tijdens de voorbije veldslagen.

Benoeming tot ridder van het Légion d'Honneur (Archives Nationales, Parijs, dossier LH/409/45).

10 Service Historique de la Défense (kasteel van Vincennes in Frankrijk), Armée de Terre, reeks 21 Yc, nummer 114.;

Het regiment neemt verder deel aan de veldslagen bij Interbock (6 september 1813), waar Callaert een kogel in zijn linkerarm kreeg, Dennewits (6 september 1813), Wartenburg (30 oktober 1813), Hanau en Hochheim (9 november 1813) en vervolgens aan de campagne in Saksen, Pruisen en Silezië. Vanaf 16 november 1813 verschanst de divisie Morand, waar het 13de een onderdeel van vormt, zich in Mainz, waar ze een vijf maanden lange belegering doorstaan tot de overgave van de Franse troepen aan de geallieerden. Meer nog dan de belegering, maakt vlektyphus slachtoffers onder de verzwakte soldaten. Meer dan de helft van de 30.000 soldaten bezwijkt in november en december aan deze besmettelijke ziekte. Ook bij de burgerbevolking vallen er duizenden doden.¹¹

Enkele weken na de overgave en troonsafstand van Napoleon, worden op 10 mei 1814 de troepen ontbonden. Het regiment bevindt zich dan te Verdun en geeft zich verder naar Dijon en Montpellier¹².

Het regiment is gekend als anti-royalistisch en na de terugkeer van Napoleon bezet het de stad Nîmes, samen met een aantal andere bonapartistische eenheden onder leiding van generaal Gilly. Hij dwingt de hertog van Angoulême, neef van de koning, tot overgave en roept de zoon van Napoleon uit tot keizer Napoleon II. De situatie van het garnizoen wordt echter steeds hachelijker en op 17.07.1815 capituleert het.¹³ Op 25 juli 1815, na de nederlaag van Napoleon in Waterloo wordt Callaert gedemobiliseerd.

Enkele jaren vreedstijd

's Anderendaags, op 26 juli 1815, neemt hij dienst in het 1de régiment provisoire du Gard. Dat was één van de nieuw opgerichte departementale regimenten. Vanaf 1 december 1815 wijzigt de benaming van het regiment in *Légion du Gard*. Hij komt er in het eerste bataljon, later in het tweede. In juli 1815 krijgt het legioen de stad Nîmes als standplaats. Einde 1816 bevindt het zich in Grenoble. Op 10 december 1816 tekenen de officieren van het legioen een aantal documenten teneinde het brevet van Pierre Callaert als ridder van het *Légion d'honneur* te laten corrigeren. Het brevet bevat namelijk enkel zijn familienaam en niet zijn voornaam. De regularisatie komt er uiteindelijk op 18 maart 1818.

Op 31.12.1819 tekent hij bij voor 2 jaar; op 31.12.1821 opnieuw voor 2 jaar en op 31.12.1823 tekent hij voor 8 jaar bijkomende legerdienst. In 1820 wordt het *Légion du Gard* omgedoopt tot het 16de Linieregiment.

11 THIERS, M.A., *L'histoire de l'Empire*, deel 3, p. 622, Parijs, 1867.

12 HOROY, A., *Histoire du 13de régiment de ligne*, Paris, 1863, p. 244-45.

13 DAUDET, E., *La Terreur Blanche, 1815*, Paris, 1906, p. 61-85.

Uniform van het 16de regiment:

Habit Blanc. Collet et passé-poil écarlates. Revers et pattes de parements écarlates. Boutons blancs. Pantalon blanc. Shako de feutre noir avec plaque aux armes de France, portant le numéro de régiment.

(<http://www.bertrand-malvaux.fr> : 1820. Légions Départementales, Fusilier 3e Bataillon).

In 1821 is het 16de regiment gelegerd te Grenoble en onderdrukt het de ongeregeldheden die er op aanstoken van anti-royalisten op 20 maart ontstaan waren. Het herstelt er de orde in de stad.¹⁴

In juni van dat jaar wordt het regiment gelegerd in Clermont en Montbrison. Einde 1821 trekt het regiment in verschillende collones naar Parijs. Het eerste bataljon en de *état-major* onder leiding van hun kolonel herstellen de orde in Bicêtre. In mei 1822 vertrekt het regiment naar Metz, om op 1 april 1823 naar Lyon te trekken.

De veldtocht in Spanje

Het regiment van Callaert neemt vervolgens deel aan de Franse inval in Spanje die van start ging op 7 april 1823. Deze Franse inval gebeurde in het kader van de Quadruple Alliance (Engeland, Oostenrijk, Frankrijk en de Nederlanden) die oordeelden dat een republikeins Spanje de machtsbasis in Europa zou verstoren. De Spaanse koning had namelijk na een opstand van generaal Riego in 1820 afstand moeten doen van zijn absolute macht.

Het regiment krijgt op 10 juni 1823 orders om op te trekken naar Spanje. De route verloopt via Montpellier, waar een deel van het regiment achterblijft en de rest – 75 officieren en 1.556 manschappen - verder marcheert. Het gaat via Perpignan, Gerona, Mataro en Badalona om de eerste dagen van juli in Barcelona aan te komen. Dan gaat het verder naar Sant Adria en San Andreu (15 juli), Cuzat (16 juli), Terassa (18 juli), Martorell (21 juli), Bruc-du-Mont en Saint Génis. Op 25 juli 1823

14 POITEVIN, M., *Historique du 16e régiment d'infanterie*, Paris, 1888.

neemt het deel aan de veldslag van Jorba, een stadje dat ze samen met het 60de linieregiment na veel verzet innemen.

Pierre Callaert wordt vermeld als één van de officieren en onderofficieren die zich bijzonder onderscheiden hebben bij gevechten bij de brug van Cabriana en Caldès (15 augustus 1823).¹⁵ Hij behoort dan bij het tweede bataljon. Op 14 augustus 1823 wordt hij gekwetst door een kogel in zijn rechter knie. Ook bij de gevechten bij Tarragona op 28 augustus 1823 wordt hij eervol vermeld.¹⁶

Op 31 oktober 1823 wordt Lerida zonder gevecht ingenomen en wordt het tweede bataljon er in de citadel ingekwartierd, om op 2 november al verder te trekken naar Walls. Vanaf 11 november 1823 kantonneert het regiment in Tarragona. Een week later, op 18 november 1823, wordt hij tot onderluitenant bevorderd.¹⁷ Op 22 november vertrekt het regiment naar Barcelona waar het op 27 november 1823 aankomt en waar het eerste en derde bataljon in bivak gaat in de citadel en de forten. Het tweede bataljon trekt door naar Montpellier waar het op 15 december 1823 aankomt. Het Franse leger blijft Spanje bezetten tot 1828.¹⁸

Genaturaliseerd tot Fransman

Midden 1827 zet hij de aanvraagprocedure in gang teneinde genaturaliseerd te worden tot Fransman ("*d'obtenir de sa majesté la lettre de naturalité et la jouissance des droits et la qualité de français*"). Op 28 juli van dat jaar levert de gemeente Hofstade voor dit doel een uittreksel uit het doopregister af.

Op 13 maart 1828 legt Pierre Callaert een verklaring af voor burgemeester Chauvet van Montpellier waarin hij verklaart sedert 7 januari 1807 in dienst te zijn van Frankrijk en waarin hij tevens verklaart zich definitief in het koninkrijk Frankrijk te willen vestigen, en bijgevolg verzoekt om te worden genaturaliseerd. Op 29 maart 1828 dient de *conseil administratif* van het 16de Linieregiment zijn aanvraag, gezamenlijk met deze van Clement Stumpf¹⁹, soldaat musicus in hetzelfde regiment, in bij de rechtbank in Montpellier.

15 DE MARCILLAC, M. *Histoire de la guerre d'Espagne en 1823 : campagne de Catalogne*, Paris, 1824, p. 311.

16 *Ibid.*, p. 332; LEBEAU, *Souvenirs de l'armée d'Espagne, recueil des actions d'éclat*, Paris, 1824, p.172: vermelding van Calaret, sergent du 16de, p.146; BARNY DE ROMARET, J., *Précis des opérations de l'Armée des Pyrénées, en 1823, sous les ordres de S.A.R. Mr le duc d'Angoulême*, Paris, 1823, p. 152; P.C., *Histoire de la guerre d'Espagne, ou Etrennes à nos braves*, Amiens, 1824.

17 Ministère de la guerre, *Annuaire de l'état militaire de France pour l'année 1826*, Paris 1826, p.42.

18 Ministère de la guerre, *Annuaire de l'Etat Militaire de France pour l'année 1828*, Parijs, 1828, p. 265

19 Geboren op 1 januari 1785 in Zweibrücken in de huidige deelstaat Rijnland Palts, en op tienjarige leeftijd in dienst gekomen van het Franse 37de linieregiment.

Op 18 april 1828 vraagt het Ministerie van Justitie aan deze *conseil administratif* dat Pierre Callaert zelf een gemotiveerde aanvraag moet indienen. Bovendien vragen ze aan het Ministerie van Oorlog of er elementen zijn die de naturalisatie zouden belemmeren en wat de staat van dienst is van de aanvrager. Op 16 mei 1828 antwoordt het ministerie dat hij deelnam aan 9 veldtochten en 3 maal gekwetst werd. De nota's die hen bezorgd werden over zijn moraliteit en zijn trouw aan de koning spreken in zijn voordeel. Ten slotte geeft men gunstig advies. Op 22 mei dient hij zelf zijn verzoek in zoals gevraagd. Uiteindelijk wordt hem de gevraagde naturalisatie tot Fransman op 2 juni 1828 toegekend.²⁰ De naturalisatie werd bij Koninklijk Besluit goedgekeurd op 10 juni 1828.²¹

Zijn vraag tot naturalisatie moet gezien worden in het vooruitzicht van het bekomen van een militair pensioen, wat alleen aan Fransen toekwam. Het feit dat hij al 20 jaar in Franse dienst was, wellicht zonder ooit nog thuis te zijn geweest, zal ook wel meegespeeld hebben.

Deelname aan de “*Expédition de la Morée*”

In 1828 nemen het eerste en tweede bataljon deel aan de bezetting door Franse troepen van de Peloponnesos (“*la Morée*”) in Griekenland. Het derde bataljon verblijft *in dépôt* in Valence.²²

Ze gaan aan boord op 14 en 15 augustus 1828 en zeilen op 16 augustus af vanuit Toulon. De troepen gaan aan land aan de golf van Coron, de avond van de 29ste en de morgen van de 30ste augustus. Ze ondervinden geen weerstand en nemen positie in op het plateau van Petalidi. Op 15 september trekken ze richting Navarin en wordt het bivak opgeslagen voor het dorp Gialova. Dit dorp ligt echter in de buurt van moerassen en al vlug duiken er allerlei ziekten op. Niet minder dan 5 officieren en 250 soldaten overlijden er ten gevolge van malaria en andere ziekten. Het kamp krijgt dan ook de naam van *camp de malheure*. Tijdens hun verblijf voor Gialova houdt Ibrahim Pascha, grootvizier van het Turkse Ottomaanse rijk er een troepenschouwing van het 16de regiment.

Op 6 oktober vertrekt men om het fort van Navarin in te nemen. Het fort wordt zonder slag of stoot veroverd maar is na langdurige belegeringen in zeer slechte staat. Het 16de zorgt tijdens de rest van haar verblijf voor de wederopbouw en inrichting van huizen, hospitaal, enz... Op 8 april 1829 verlaat het regiment per schip Griekenland. Ze gaan aan land in Marseille en na 20 dagen quarantaine marcheren ze op 11 mei 1829 richting Valence. Als officier logeert hij niet in de kazerne

20 Archives Nationales, Paris, BB/11/1276, dossier nummer 627 B7.

21 Bulletin des lois du royaume française, 1830, p. 396.

22 Annuaire de l'Etat Militaire de France pour l'année 1829, Parijs, 1829.

maar wordt hij ingekwartierd bij messenmaker Louis Foulcas Faure in de *rue Saint James*, een klein straatje in het oude stadscentrum in de onmiddellijke omgeving van de protestantse kerk.

Zijn overlijden

Pierre Callaert overlijdt te Valence (Drôme, Frankrijk) “dans son logement” op 31 juli 1829, amper 43 jaar, en slechts enkele maanden na zijn terugkeer uit Griekenland. De aangifte wordt gedaan door Louis Foulcas Faure, in wiens huis hij verbleef, en door zijn kapitein Charles Tassard. Overleed hij ten gevolge van opgelopen malaria?

2180
Callaert
Pierre

Van dit hijs leest hier nauf le trente-un juillet, à deux heures de relevée
présentant nous, sous-brigade, officiers publics de l'état civil de la commune
de Valence, dont comparses, Louis Foulcas Faure, Contalier, & Charles
Tassard, Capitaine de la deuxième compagnie du premier bataillon du deuxième
régiment de ligne, tous deux majeurs & domiciliés au susdite lieu,
qui nous ont dit que, mon sieur Pierre Callaert, son
lieutenant de la dite compagnie, en garnison en susdite ville, âgé
de quatre-vingt ans, natif d'Heftade en Belgique, fils de Henri &
Danni Samuël, est décédé ce jour à une heure du matin, chez ledit
Louis Faure, habitant susdite ville, & avons signé avec
lui, lesdits, la présente acte de décès après que nous leur
en avons eu donné lecture. *Callaert* *L. Foulcas*
frechery

Overlijdensakte (Archives Municipales de Valence)

Op 3 maart 1830 stuurt de administratie van het 16de regiment naar het Ministerie van Oorlog een brief met zijn overlijdensuittreksel. Ze versturen eveneens zijn brevet en medaille van ridder in het *Légion d'honneur*, het bericht van stopzetting van betaling van soldij, zijn brevet van naturalisatie tot Fransman en het proces verbaal van de verkoop van zijn nalatenschap. De administratie deelt mee dat de opbrengst van deze verkoop gestort werd in handen van de algemeen ontvanger van het département van de Drôme. De Minister van Oorlog stuurt alles op 27 maart 1830 door naar de Minister van Buitenlandse Zaken met het verzoek om alle documenten via de Franse ambassadeur in de Nederlanden aan de familie over te maken.

Vele jaren na zijn overlijden ontvangt zijn broer Egide, schoenmaker te Aalst, nog achterstallige vergoedingen van Pierre Callaert. Op 28.03.1851

wordt voor notaris D'Huygelaere in Aalst een akte verleden waarbij Egide Callaert volmacht geeft aan Jean Louis Graffin te Parijs, tot het ontvangen van 159 franc, zijnde een nog verschuldigd pensioen.²³ Wellicht gaat het om de prorata toelage als ridder van het *Légion d'honneur*. Enkele weken tevoren, op 08.02.1851, werd voor dezelfde notaris een akte van bekendheid verleden, waarbij Adolph Deboom, foerier bij de "sedentaires", in garnizoen te Aalst en Jacobus Catterman, bediende van de stad Aalst, verklaren dat Pierre Callaert, onderluitenant bij het 16de regiment, 1de bataljon, 2de compagnie overleden is te Valence, Frankrijk, zonder descendenten of ascendenten.²⁴ Op 14.05.1851 word tenslotte nog een volmacht verleend aan Jean Louis Graffin, ditmaal voor 125 franc "restat" pensioen.²⁵

Herman Bruyland
Bierbeekstraat 78
3052 Blanden

- 23 RABW, Notariaat, NOT 280, Notaris D'Huygelaere, nr. 1, register nr 5, akte nr. 3794.
- 24 RABW, Notariaat, NOT 280, Notaris D'Huygelaere, nr. 1, register nr 5, akte nr. 3768.
- 25 RABW, Notariaat, NOT 280, Notaris D'Huygelaere, nr. 1, register nr 5, akte nr. 3821.

DE AANKOMST VAN DE RELIEK VAN SINT-ADRIAAN TE GERAARDSBERGEN

Dirk VAN DE PERRE

Aan de 12de-eeuwse tekst van de *Vita Lietberti*,¹ bisschop van Kamerijk van 1051 tot 1076, geschreven tussen 1094 en 1133, is een korte bijlage (*Relatio*)² toegevoegd door een monnik van de abdij van Vaucelles.³ De *Vita Lietberti* is geschreven door Rodulfus, een monnik van de abdij van het H. Graf te Kamerijk.⁴ Deze abdij werd gesticht door bisschop Lietbertus, de kerk werd door hem gewijd in 1064 en hij werd er begraven.

De monnik van Vaucelles wou met zijn bijlage een detail vervolledigen uit de *Vita*. Dat detail betreft de aanwezigheid van 22 relieken bij de wijding van de abdijskerk van het H. Graf door Lietbertus in 1064. Omdat Rodulfus geen opsomming had gegeven van die relieken, wou de monnik van Vaucelles deze lacune aanvullen. Hij zegt zelf ook niet precies te weten welke schrijnen in 1064 aanwezig waren, maar geeft als alternatief een opsomming van alle hem bekende heiligenreliken in het bisdom Kamerijk. Hij komt tot 28 exemplaren, waaronder de reliek van Sint-Adriaan van Geraardsbergen, die als zevende vermeld wordt. Hij verzamelde zijn gegevens *sive legendo sive audiendo*: hij haalt ze dus uit geschreven bronnen, met name uit de in abdij aanwezige handschriften van heiligenlevens, en uit mondelinge overlevering.

Alleen bij Sint-Adriaan uit Geraardsbergen weidt de monnik even uit en vertelt hij een interessante anekdote over de aankomst van de Adriaanrelik te Geraardsbergen. Die anekdote heeft hij vernomen van zijn voormalige prior Willem, die bij het evenement zelf aanwezig was. We geven de tekst in het Latijn en in vertaling:

Sanctus Adrianus martyr a cenobio Geraldimontis. VII.

De isto martyre narravit nobis domnus Willelmus olim huius cenobii

1 A. HOFMEISTER (ed.), *Vita Lietberti episcopi cameracensis, auctore Rodulfo*, in *MGH, SS*, 30/2, p. 838-868.

2 De bijlage is getiteld: *De sanctis ecclesiae Cameracensis relatio auctore monacho Valcellensi* (ibidem, p. 867-868).

3 Vaucelles, cisterciënzerabdij in Noord-Frankrijk, in het toenmalige bisdom Kamerijk.

4 Benedictijnenabdij met in de kerk een kopie van het H. Graf te Jerusalem.

Valcellensis prior. Quia ipse interfuit, quando incolae loci hesitantes, utrum ossa eiusdem martyris essent, accenderunt ignem, ut in eo missa probarentur. Et ecce gratia Christi, cuius nimirum amore preciosus martyr fuerat passus, supra ossa illius apparuit circulus aureus, habens in medio sui ignem sanctae crucis. Quod videntes, qui aderant, gavisii sunt et laudaverunt Deum ossaque martyris in ecclesiam beati Petri apostoli cum honore et gaudio portaverunt.

De heilige Adriaan, martelaar, van het klooster van Geraardsbergen. VII.

Over deze martelaar vertelde ons dom Willem, eertijds prior van dit klooster van Vaucelles. Hij was er immers zelf bij toen de inwoners van die plaats, in twijfel of de beenderen wel van de martelaar zelf afkomstig waren, een vuur aanstaken om daarin de relieken de proef te laten doorstaan. En zie, door de genade van Christus - het is uiteraard omwille van de liefde tot Hem dat onze uitzonderlijke martelaar geleden had - manifesteerde zich boven zijn gebeente een gouden cirkel met midden daarin een vuur in de vorm van het heilig kruis. Toen de aanwezigen dit zagen, waren ze verheugd, loofden God en droegen met eerbied en vreugde de beenderen van de martelaar naar de kerk van de heilige apostel Petrus.

Uit deze tekst kunnen enkele zaken afgeleid worden.

Vooreerst het tijdstip van de aankomst van de relieken te Geraardsbergen. Uit de opsomming van de monnik van de abdij van Vaucelles blijkt dat de Geraardsbergse abdij op het moment van de aankomst van de relik van Sint-Adriaan nog toegewijd is aan de heilige Petrus. Nu weten we dat Fulpoldus in 1149 nog abt was van de 'Sint-Pieter-sabdij' in Geraardsbergen⁵. Zijn abdij was immers een herstichting in 1096 van de oudere Sint-Pietersabdij van Dikkelvenne. Volgens Geert Van Bockstaele dateert de oudste vermelding van de benaming 'Sint-Adriaanabdij' te Geraardsbergen van ca. 1174.⁶ De wijziging in het patronaatschap van de abdij is, zoals blijkt uit de tekst, op het ogenblik van de vuurproef nog niet gebeurd. De aankomst van de relieken moet dus tussen 1149 en 1174 vallen, wat Geert Van Bockstaele al eerder vermoedde.

5 Rijksarchief Gent, *Sint-Adriaansabdij*, regest 9: 'fratris Fulpoldi sancti Petri Geroldi montis abbatis'; schenkingsoorkonde van Kamerijkse bisschop Nicholas van de 'capella' (kerk) van Schendelbeke aan de abdij.

6 G. VAN BOCKSTAELE, *Het cultureel erfgoed van de Sint-Adriaansabdij van Geraardsbergen, 1096-2002*, Geraardsbergen, 2002, p. 212.

De anonieme monnik die de reliekenlijst opstelde en prior Willem verschillen een generatie. Met het woord *olim* lijkt de auteur te suggereren dat prior Willem overleden is, maar dat hij hem nog gekend heeft. Het oudst bewaarde handschrift van de *Vita Lietberti* met de tekst van de *Relatio* is geschreven in de 12de eeuw.⁷ Toen de auteur van de bijlage schreef, had de relik van Sint-Adriaan te Geraardsbergen al een zekere bekendheid. De monnik van Vaucelles schreef zijn tekst dus in de laatste decennia van de 12de eeuw. In 1189 werd de relik van Sint-Adriaan in de abdij plechtig in een nieuw schrijn geplaatst, in aanwezigheid van drie abten (Geraardsbergen, Enname en Ninove), wat wijst op de snelle en grote verering van de nieuw verworven relik.⁸

De tekst raakt nog een tweede probleem aan, dat van de authenticiteit van de relik.⁹ Dat vele relieken niet echt waren, in de zin van historisch niet afkomstig van de persoon van wie gezegd werd dat ze afkomstig waren, was ook voor middeleeuwers geen geheim. Vandaar de scepsis van de bevolking omtrent de echtheid. Dat de echtheid bewezen werd door het magische ritueel van de vuurproef, lijkt voor onze moderne geest van geen waarde, maar was voor de middeleeuwer geen probleem. In het wonder toonde God zijn aanwezigheid en de heilige zijn kracht. De relik moest wonderen bewerkstelligen en juist in de vuurproef bewees de relik zijn werkzaamheid, dus, naar middeleeuwse normen, zijn echtheid. De tekst zegt ons echter niet waar die relik vandaan kwam of hoe hij verworven werd. Al bij al leert een dergelijke tekst ons tegelijkertijd veel over de middeleeuwse mentaliteit, maar weinig over de authenticiteit van de relik.

Deze korte tekst is nog om een andere reden historisch uiterst belangrijk. Hij weersprekt het in de Geraardsbergse abdij overgeleverde verhaal over de datum van de aankomst van de relik en geeft een andere uitleg over de manier waarop de authenticiteit ervan bewezen werd. Het Geraardsbergse Adriaanverhaal wordt uitvoerig gebracht door de Bergense monnik Benoit Ruteau in zijn *La vie et martyre de S. Adrien* (1637).¹⁰ Volgens de Geraardsbergse overlevering werd de relik door een zekere Gerard (8ste of 9de eeuw), edelman en stichter van kloosters

7 HOFMEISTER, *Vita Lietberti*, p. 867 baseert haar uitgave op de *Codex Hamniensis* (Kopenhagen). Ze zegt niet waar dit 12de-eeuwse handschrift oorspronkelijk vandaan komt. De tekst van de *Relatio* en de *Vita* is van de hand van dezelfde kopiist.

8 VAN BOCKSTAELE, *Het culturele erfgoed*, p. 212.

9 Voor deze problematiek, zie M. VAN STRYDONCK, e.a., *Relieken: echt of vals*, Leuven (Davidsfonds), 2006, p. 18-22.

10 Benoit RUTEAU, *La vie et martyre de S. Adrien, titulaire de la ville de Grandmont (...)*, Ath, 1637, p. 151-167. Hetzelfde verhaal is beknopter te lezen bij Johannes VAN WAESBERGHE, *Gerardimontium, sive altera imperialis Flandriae metropolis eiusque castellaniam*, Brussel, 1627, p. 152-156.

en kerken in Noord-Frankrijk en Henegouwen, vanuit Rome naar het noorden gebracht en werd hij aan het kapittel van Roucourt (deelgemeente van Péruwelz in de provincie Henegouwen) geschonken, waar een grote verering voor Sint-Adriaan ontstond. Om de relik te beschermen tegen de invallen van de Hongaren werd hij circa 900 in de grond in een holte onder het altaar verstoppt. Twee eeuwen later ontdekte de priester Euboldus de relik. Gedreven door geldzucht wou hij hem verkopen te Brussel of te Antwerpen, maar Gods wegen brachten hem naar Geraardsbergen waar hij de relik aanbood voor 24 marken. Abt Snelardus bedong uiteindelijk de helft van de prijs. Om de authenticiteit van de relik te testen werd een waterproef uitgevoerd. Een onschuldige baby werd met de relik op de schouder in een kom met gewijd water gelegd. Zonk de baby, dan was de relik echt, bleef hij boven drijven, dan was hij vals. De relik werd echt bevonden en plechtig in de abdijkerk binnengedragen op 27 mei 1110, aldus de Geraardbergse traditie. Maar indien we aan de korte tekst van de monnik van Vaucelles enig historisch gezag toekennen, - wat ons redelijk lijkt, - dan moeten we besluiten dat het Geraardsbergse verhaal over de Sint-Adriaansrelik een vrome legende is en verder concluderen dat we over de oorsprong en de authenticiteit van de relik, historisch gezien, in het ongewisse blijven.

De opsomming van de 28 relieken uit het bisdom Kamerijk is tevens interessant om te zien welke relieken uit onze streek opgesomd worden en welke ontbreken. Ninove (Sint-Cornelius)¹¹ en Meerbeke (Berlendis)¹² worden niet vernoemd; Ronse (Sint-Hermes) en Brussel (Sint-Gudula) zijn naast Geraardsbergen wel aanwezig. De relieken van Reineldis en haar zuster Pharaïdis worden vernoemd, maar zonder hun naam te koppelen aan een plaats. Verder worden alle belangrijke Henegouwse en Noord-Franse relieken (Bergen, Zinnik, Maubeuge, Hautmont, enz.) vermeld. Het ontbreken van Ninove en Meerbeke kan toevallig zijn, maar kan er ook op wijzen dat die oorden toen te Vaucelles nog niet de weerklink hadden van Geraardsbergen en Ronse.¹³

Dirk Van de Perre
Hoogstraat 23
9401 Pollare

11 Premonstratenzerabdij gesticht in 1137, waar Sint-Cornelius en Sint-Cyprianus vereerd werden (A.J. BIJSTERVELD en D. VAN DE PERRE, *Het Mirakelboek en de Stichtingsgeschiedenis van de Ninoofse Abdij*, Leuven, 2001).

12 Vereerd in de Meerbeekse kapittelkerk (seculier kapittel van 4 kanunniken), waarvan voor het eerst sprake in de 2de helft van de 12de eeuw (D. VAN DE PERRE, *De eerste Sint-Pieterskerk en de middeleeuwse Sint-Berlendiskapittelkerk van Meerbeke*, in: *Het Land van Aalst*, 58, 2006, p. 81-112).

13 Met veel dank aan Marcel Cock voor het kritisch nalezen en de aangebrachte suggesties bij dit artikel.

DE MONDING VAN DE MARK OP DE KAART VAN HORENBULT (1596)

Chris CLAUS

De kaart van het Land van Aalst, van de hand van Jacques Horenbault, is reeds in meerdere bijdragen in dit tijdschrift besproken.¹ We staan versteld van de geometrische precisie waarmee de gebieden van het Land van Aalst in kaart werden gebracht. Het is dan ook paradoxaal dat een dergelijke kaart toch enkele flagrante fouten bevat, zoals de gebiedsgrenzen van het Land van Dendermonde, of de ongewone loop van de Mark. Horenbault laat de Mark immers niet uitmonden in de Dender ter hoogte van Deux-Acren, maar buigt ze zuidwaarts af, een onbekende bestemming tegemoet.

Net omdat deze anomalie zo hard contrasteert met de geografische nauwkeurigheid van de rest van de kaart, stelt men zich automatisch de vraag of het niet zou kunnen dat Horenbault de situatie tóch correct weergaf, en dat de loop van de Mark zich intussen misschien heeft verlegd. Op zich is dit niet denkbeeldig. De winterbeddingen van de Dender en de Mark zijn breed genoeg om alternatieve lopen of meanders mogelijk te maken. Ook staan deze rivieren erom bekend dat ze rijkelijk sediment aanvoeren, waardoor een oude loop zou kunnen dichtslibben en een nieuwe zich vormen. Op de kaart van Vander Maelen uit 1850 zien we, parallel aan Dender en Mark, nog andere beken die relicten zouden kunnen zijn van voormalige hoofdbeddingen. Met name de Lake, rechts van de Dender, zou in aanmerking kunnen komen als de zuidelijke loop van de Mark die Horenbault tekende.

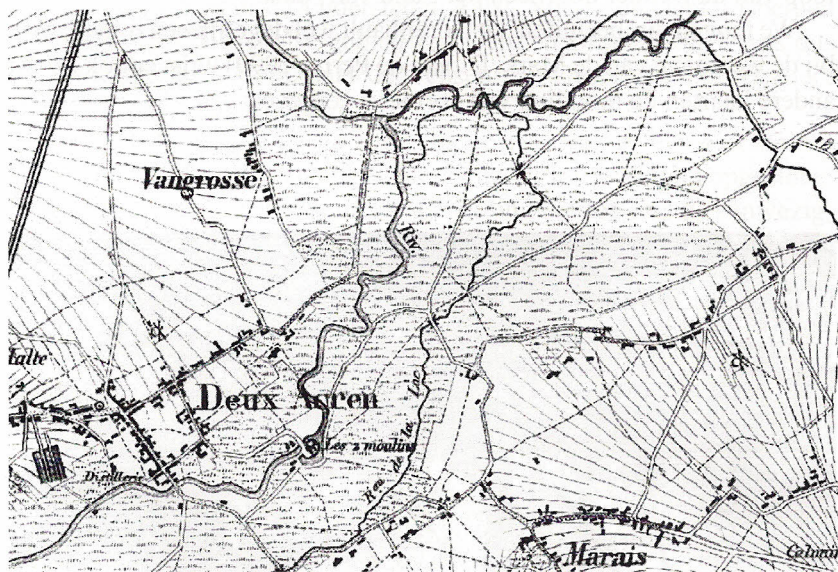
Is de Lake een voormalige loop van de Mark ?

De naam van de beek verschaft ons reeds belangrijke informatie. Het hydroniem Lake is niet zo ongewoon, vergelijk bv. de Grote en de

1 M. COCK, *De oudste meesterkaart van het Land van Aalst*, in: *Het Land van Aalst*, 40, 1988, p. 234-246;
D. VAN DE PERRE, *De twee Horenbaultkaarten (1596 en 1612) en de Sanderuskaart (1644) van het Land van Aalst : onderlinge afhankelijkheid*, in: *Het Land van Aalst*, 42, 1990, p. 13-25.
G. VANDE WINKEL, *Het 'Land van Aalst' op kaart gezet (1596-1794) Cartografie van Horenbault over Sanderus, Chamlay en Lecler tot Vander Massen*, in: *Het Land van Aalst*, 64, 2012, p.69-112.

Kleine Laak in de Demervallei of de Lek en de Laak in Nederland. Het woord is zo goed als zeker niet van Romeaanse oorsprong, en is dus niet rechtstreeks verwant aan het Latijnse *lacus* (Fr. *lac*, Eng. *lake*), met als betekenis “meer, poel, stilstaand water”. Het is vermoedelijk veeleer van Germaanse origine, vergelijk bv. Oudnoors *lækr* “langzaam stromende beek”.² Het woord komt in het Nederlandse taalgebied vooral voor als naam van secundaire waterlopen en afwateringsgrachten.³ Een verwantschap met het Nederlandse *lekken*, in de betekenis van “water verliezen, ontwateren” valt dus niet uit te sluiten.

Het Lake hydroniem ten zuiden van Geraardsbergen gaat zeker terug tot de volle middeleeuwen⁴, maar is vermoedelijk ouder. De alluviale gronden vormden een essentieel deel van het middeleeuwse cultuurlandschap en waren veelal voorbehouden als gemene weidegronden. Het controleren van de waterhuishouding in deze meersen was van groot belang. Een stelsel van beken en grachten zorgde ervoor dat tijdens de winter een groter gebied overstroomde

Detail uit kaart Vander Maelen (1850) met de loop van de Lake.

- 2 J. DE VRIES, *Etymologisch Woordenboek. Waar komen onze woorden en plaatsnamen vandaan?*, Utrecht-Antwerpen, 1961.
- 3 Met name voor de streek rond Aarschot, zie P. KEMPENEERS, *Hydronymie van het Dijle- en Netebekken*, proefschrift KU Leuven, 1982.
- 4 De Kortelake te Overboelare wordt reeds vermeld in de bekrachtigingsakte van de stichting van de stad Geraardsbergen uit 1190.

en met vruchtbaar slib werd bedekt. In de lente werd het water via diezelfde grachten vlot teruggeleid naar de zomerbedding. Alles wijst er dus op dat de Lake al sinds de (vroege) middeleeuwen een oude afwateringsgracht was, en niet een aloude loop van de Mark.

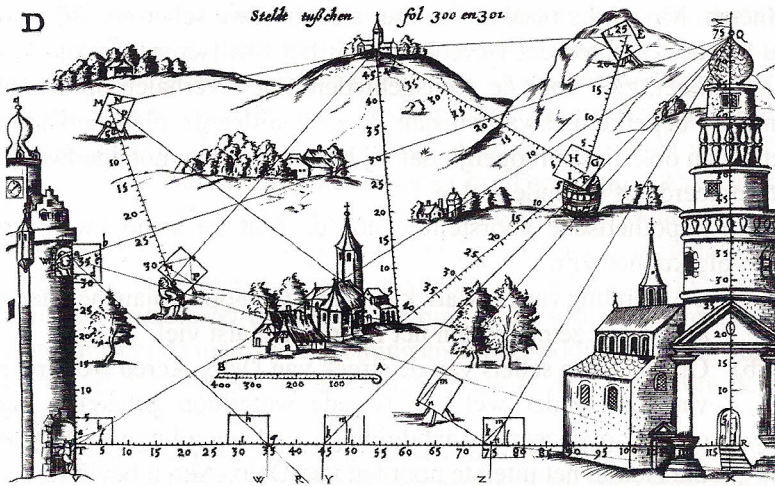
Anderzijds zijn er ook geografisch ernstige bedenkingen te plaatsen bij een zuidwaartse loop van de Mark, zoals weergegeven door Horenbault. Het zou met name impliceren dat de rivier tegen het reliëf in stroomde, het verval van de Dender tussen Lessines en Deux-Acres bedraagt immers meerdere meters. Ook is de afstand tussen Dender en Mark/Lake niet in verhouding. Op de kaart van Horenbault bedraagt deze ongeveer twee segmenten van de schaalstok. Aangezien een segment 100 Aalsterse roeden vertegenwoordigt van 5,544 meter elk, maakt dit samen ongeveer 1,1 kilometer. In realiteit is de winterbedding tussen Dender en Lake slechts een 300-tal meter breed. Ten slotte worden ook de meanders van de Dender tussen Lessines en Overboelare nauwelijks weergegeven, dit in fel contrast met de meticuleuze weergave van de loop van de Dender doorheen het Land van Aalst.

We mogen dus besluiten dat Horenbault wel degelijk een fout maakte bij de weergave van de Mark. D. Van de Perre (1990) wijst er ook op dat andere kaarten de monding wel correct weergeven.

Detail uit kaart Horenbault (1596) met de loop van de Mark nabij de Dender te Deux-Acres.

Hoe valt de fout dan te rijmen met de precisie van de rest van de kaart ?

Toepassing van het planchet; illustratie uit Johan SEMS en Jan Pietersz. DOU, *Practijck des lantmetens* (Amsterdam, 1600).

De verklaring is wellicht te zoeken in het feit dat de kaart van Horenbault geen vanzelfsprekende eenheid vormt. Het Land van Aalst is met grote zorg en terreinkennis in kaart gebracht, maar dit ligt veel minder voor de hand voor de streken eromheen : de graad van detail ligt er lager en de foutenmarge hoger. Er is zelfs een duidelijke fysische breuk tussen de gebieden van het Land van Aalst en de gebieden errond : over de volledige omtrek van de landsgrenzen is immers een naad waar te nemen die er op wijst dat beide kaartgedeelten een aparte behandeling kregen alvorens samengehecht te worden op de definitieve kaart.

De cartografie maakte gedurende de 16de eeuw een spectaculaire evolutie door. Door het toepassen van de principes van triangulatie, evenals door verbeteringen aan het instrumentarium, werd het mogelijk om grotere gebieden geometrisch correct te karteren. Eén zo'n instrument dat in de 16de eeuw ontwikkeld werd, en daarna nog eeuwen in gebruik bleef, was het planchet of meetbord. Hierbij werden op het terrein lijnstukken en hoeken opgemeten en opgetekend op de werk- of planchetkaart. De gegevens van de planchetkaarten werden achteraf in het atelier overgebracht op de definitieve kaart.

Misschien konden de landmeters op het terrein, met als directe opdracht het karteren van de territoria van het Land van Aalst, niet precies inschatten in hoeverre ze de aangrenzende gebieden mee moesten opmeten. Mogelijks maakten ze hier slechts ruwe schetsen. Bijgevolg zou het best kunnen dat Horenbault, bij het finaliseren van zijn kaart in het atelier, zich voor de grensgebieden moest verhalen op bronnen van veel beperktere kwaliteit dan de gedetailleerde planchetkaarten. Het is dan ook niet onmogelijk dat hij bepaalde zaken noodgedwongen extrapoleerde of veronderstelde.

Een hypothetische voorstelling hoe de fout tot stand kwam, zou bijgevolg kunnen zijn :

- a) De monding van de Mark kwam niet voor op de planchetkaarten, aangezien ze net buiten het Land van Aalst viel.
- b) Op een ruwe schets van de streek van Deux-Acren werd rechts van de Dender wel een tweede waterloop getekend, maar ontbrak evenzeer een aanduiding van de monding van de Mark, die zich in het uiterste noorden van Deux-Acren bevindt.
- c) Horenbault koppelde de Mark van Viane en de Lake van Deux-Acren aan elkaar en was zich niet bewust van de monding van de Mark in de Dender.

Toch zijn hiermee zijn niet alle raadsels van de baan. Indien de kaart in het kasteel van Boelare terecht kwam, moet de fout snel zijn opgemerkt. Daarenboven vertoont de kaart sporen van restauraties. Meerdere tekstelementen zijn achteraf opnieuw in de inkt gezet en sommige dorpsnamen werden pas later op de kaart gezet, zoals Westrem en Woubrechtgem. Waarom men van deze restauratiebeurt geen gebruik maakte om de loop van de Mark te corrigeren, is onduidelijk.

Besluit

De kaart van het Land van Aalst van de hand van Jacques Horenbault is een uniek document van grote historische waarde. Ze bevat echter een aantal paradoxen, die een complexe ontstaansgeschiedenis laten vermoeden. Een verdere analyse van de kaart dringt zich dus op en het lijdt geen twijfel dat ze nog een aantal verrassingen voor ons in petto heeft.

Chris Claus
Groteweg 246,
9500 Geraardsbergen

LIJST VAN DE BESCHERMENDE EN STEUNENDE LEDEN 2013

Beschermende leden

Aalst,	Geeroms Luc
Brakel,	De Lange Sylvain
Brussel,	Courteaux Willy
Denderwindeke,	Callebaut Antoine
Geraardsbergen,	Van Der Maelen Pascal
Geraardsbergen,	Van Snick - Vangeyte
Hofstade,	De Nul Jan
Meerbeke,	Smet-Blancke Robert
Meerbeke,	De Dobbeleer Gustaaf
Meerbeke,	Mattens - Duville
Ninove,	De Saedeleer Eric
Sint-Michiels,	Hendrickx Dirk
Waterloo,	De Liedekerke Jacques
Zottegem,	Van Bockstaele Geert
Zottegem,	Van Steenberge Jacques

Steunende leden

Aalst,	François Olivier
Aalst,	Sallet Jerome
Aalst,	Bomon Lutgard
Aalst,	Van Langenhove Roger
Aalst,	Temmerman Willy
Aalst,	Van Der Borcht Dirk
Aalst,	De Buck Dirk
Aalst,	Vernaeve-Siau Wilfried
Aalst,	Van de Winkel-Guns Tineken
Aalst,	Cherretté-De Block
Aalst,	Eeman Rodolphe
Aalst,	Saeys Remi
Aalst,	St-Jozefscollege
Aalst,	De Vos Catharina
Aalst,	Van Gijsegem Lutgarde
Aalst,	Haezaert Johan
Affligem,	De Ryck Luc
Brussel,	Boone Christiaan
Brussel,	Galle Eliane
Denderhoutem,	Van der Straeten Lieve

Denderleeuw,	Couck Georges
Denderwindeke,	Vande Winkel George
Destelbergen,	zuster Lutgarde
Diest,	Jacobs-Van Bockstaele
Erembodegem,	Cordemans Antoon
Erembodegem,	Van Bockstaele Marc
Geel,	Tanghe Christine
Geraardsbergen,	Van Bockstaele Raf
Gijzegem,	Vanderhaegen Joseph
Halle,	Anckaert Frans
Hofstade,	Willems Geert
Hove,	Van Bockstaele Paul
Koksijde,	Uyttendaele Roger
Kontich,	Schoonjans Willy
Kortenbergh,	Schollaert JM
Lede,	Van Langenhoven Bart
Lieveringhe,	Cassimons Joseph
Meerbeke,	Smet-Blancke Robert
Meldert,	Robijns-Ceulemans Luc
Melle,	Vander Poorten Philippe
Mere,	De Boeck-Bavay
Nederhasselt,	Schaubroeck - Scheerlinck F
Nieuwerkerken,	De Schryver Fredy
Nieuwerkerken,	De Sloover Marcel
Nieuwerkerken,	François-De Lombaert
Ninove,	Scheerlinck Hans
Ninove,	Pardaens André
Ninove,	De Bisschop Eduard
Ogy,	Van Der Poorten Willy
Outer,	Van Asbroeck Francine
Outer,	Janssens Wilfried
Pollare,	Van De Perre Dirk
Schendelbeke,	De Chou Freddy
Schendelbeke,	Cock Marcel
Schoonaarde,	Willems Hubert
Sint-Amandsberg,	Timmermans Paul
Steenhuize,	Van den Berghe Marc
Viane,	Martens Rolande
Vorst,	Van Lil Elisabeth
Welle,	De Loose-De Block Jos
Zottegem,	De Temmerman Ignace

Vernieuwing van de abonnementen voor 2014

€ 17 gewoon lid € 25 steunend lid € 35 beschermend lid

Te storten op rekeningnummer: 393-0303276-46 van
Geschiedkundige Vereniging Het Land van Aalst
Asserendries 118, 9300 Aalst

De lijst van de steunende en beschermende leden wordt in nr. 4 van elke jaargang afgedrukt.

Ons lidgeld blijft ongewijzigd. Gelieve voor de betaling bij voorkeur het bijgevoegde overschrijvingsformulier of een elektronische overschrijving te gebruiken. Mocht u om een of andere reden uw abonnement niet meer verlengen, gelieve ons dan telefonisch, schriftelijk of via email te verwittigen, zo niet wordt geacht het lidmaatschap door te lopen.

We danken alle leden, gewone, steunende en beschermende voor hun trouw, hun belangstelling en hun financiële bijdrage. Jaargang 65 zit er op, we kijken uit naar de komende 66ste jaargang. We zijn één van de weinige bovengemeentelijke regionale historische tijdschriften in Vlaanderen. Dat heeft zijn voordeel en zijn nadeel. Het voordeel is dat wij lokale geschiedenis vanuit een breder perspectief bekijken en vergelijkend materiaal kunnen aanbieden. Tevens bieden wij aan historici de kans om grotere, diepgaandere studies te publiceren, die dank zij de aanwezigheid van ons tijdschrift in de grotere bibliotheken en wetenschappelijke instellingen zorgen voor een blijvende verspreiding bij een deskundig publiek. Onze bibliografie is een uniek werkinstrument. Wij steven kwaliteit, niet populariteit na. Het nadeel is dat we weinig contact hebben met onze lezers en geen geschiedenis brengen die dicht bij de mensen staat. Daaraan voldoen in ruime en succesvolle mate de vele lokale heemkundige kringen. Wij hebben een trouw en stabiel ledenbestand, maar hebben het moeilijk om nieuwe, jonge leden te werven. Dat is nochtans op lange termijn de voorwaarde om te overleven. Ons tijdschrift is te weinig bekend. Daarom vragen wij om eens een nummer door te geven aan

geïnteresseerde vrienden. Uiteindelijk is ons tijdschrift goedkoper dan een boek van een gelijkaardige omvang. Dat komt omdat alles (bestuur, administratie, schrijven artikelen...), behalve het drukken, onbezoldigd vrijwilligerswerk is.

We wijzen nogmaals op enkele andere diensten die onze vereniging aanbiedt:

- Onze vernieuwde website: www.hetlandvanaalst.be
- Onze nieuwsbrief voor leden en niet-leden. Inschrijven via het sturen van een lege email naar hetlandvanaalst@telenet.be met als onderwerp inschrijven
- De gratis elektronische toegang tot de eerste vijftig jaargangen van ons tijdschrift. Om praktische en financiële redenen kunnen we het ganse pakket niet on-line op onze website plaatsen. Maar een jaargang of nummer kan steeds aangevraagd worden op ons emailadres. De elektronische versie van het gevraagde nummer wordt dan doorgestuurd.

INHOUDSTAFEL – JAARGANG LXV – 2013

Artikelen

- Herman BRUYLAND, *Petrus Franciscus Van den Broeck (1791-1850). Ridder in het Légion d'honneur en voorzitter van de napoleonisten te Aalst* 5-18
- Geert VAN BOCKSTAELE, *Wat stellen de 18de eeuwse bas-reliëfs in de hospitaalkerk van Geraardsbergen voor?* 19-28
- Paul TRIO, *Een nieuwe grondslag voor het onderzoek naar de middeleeuwse adellijke families Van Gavere-Van Liedekerke-Van Herzele (Deel 1)* 29-76
- Paul TRIO, *Een nieuwe grondslag voor het onderzoek naar de middeleeuwse adellijke families Van Gavere-Van Liedekerke-Van Herzele (Deel 2)* 77-120
- Frans-Jos VERDOODT, *Herdenkingsjaar Hector Plancquaert (1863-1953). Daensistisch politicus vóór, tijdens en na Daens* 121-137
- Dirk VAN DE PERRE, *De Gentse Sint-Lucasschool, de vroege neogotiek en de Denderstreek* 139-144
- Georges VANDE WINKEL en Wilfried VERNAEVE, *Bibliografie van de geschiedenis van het Land van Aalst 2012 (met aanvullingen uit vorige jaren)* 145-220
- Dirk VAN DE PERRE, *Is Jacob Francart de ontwerper van de Ninoofse abdijkerk?* 221-232
- Dirk VAN DE PERRE, *Het bewogen abbatiaat van de Ninoofse abt Petrus Aloysius (1579-1587)* 233-274
- Herman BRUYLAND, *Pierre Callaert (1786-1829) uit Hofstade, ridder in het Franse 'Légion d'honneur'* 275-285

Dirk VAN DE PERRE, *De aankomst van de relieken van Sint-Adriaan te Geraardsbergen* 286-289

Chris CLAUS, *De monding van de Mark op de kaart van Horenbault (1596)* 290-294

Mededelingen

Bij de nieuwe jaargang 3-4

In memoriam Sylvain De Lange (1933-2013) 231-232

Lijst van de beschermende en steunende leden 2013 295-296

Vernieuwing van de abonnementen 297-298

Inhoudstafel Jaargang LXV - 2013 299-300

GESCHIEDKUNDIGE
VERENIGING
HET LAND VAN AALST

LOSSE NUMMERS - OUDE JAARGANGEN - PUBLICATIES

Los nummer: € 5 • Volledige jaargang: € 18

H. VAN ISTERDAEL, e.a., Bibliografie van de Gemeenten van het Land van Aalst (1950-1983), 2 banden - 915 blz.: € 30

G. VANDE WINKEL, W. VERNAEVE, Systematisch register op de jaargangen 1 - 50 van het geschiedkundig tijdschrift Het Land van Aalst 1949 -1998, Aalst, 1999 - 158 blz.: € 6

Horenbaultkaart (1596) van het "Land van Aalst" - kleurendruk - 1988: € 25
Sanderuskaart van het "Land van Aalst" - kleurendruk - 1998: € 5

Vijf reproducties van Sanderusprenten - kleurendruk - 1998-2000

- Waterkasteel - Moorsel
- Kasteel - Zandbergen
- Abdij Ten Roosen - Aalst
- Miniemenklooster - Geraardsbergen
- Kasteel - Idegem

per stuk: € 2,5

volledige reeks in mapje: € 10

Stadsplattegronden van Aalst (1), Ninove (2) en Geraardsbergen (2) van Jacob van Deventer (1565) - kleurendruk - 2008.

per kaartblad: € 12

volledige reeks van 5 bladen: € 50

De prijzen zijn te verhogen met de verzendingskosten. Vooraleer te bestellen, neem eerst contact op met Marc Uyttersprot: uyttersprot.marc@skynet.be

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekeningnummer 393-0303276-46 van Het Land van Aalst, Asserendries 118, 9300 Aalst

DE RIEMAECKER
printing
B V B A

Nukerkeplein 9 • B-9681 Nukerke
Tel. 055 21 14 04 • Fax 055 21 20 00
info@deriemaecker.be • www.deriemaecker.be

Op de kaft is de penning van "Het Land van Aalst" (1617) weergegeven. Op de voorzijde staat het wapenschild van de twee steden Aalst en Geraardsbergen, op de achterzijde dat van de vijf baronieën Rode, Gavere, Zottegem, Boelare en Schorisse.

D. VAN DE PERRE

Het bewogen abbatiaat van de Ninoofse abt Petrus Aloysius
(1579-1587) 233-274

H. BRUYLAND

Pierre Callaert (1786-1829) uit Hofstade, ridder in het Franse
'Légion d'honneur' 275-285

D. VAN DE PERRE

De aankomst van de relieken van Sint-Adriaan te Geraardsbergen
286-289

C. CLAUS

De monding van de Mark op de kaart van Horenbault (1596)
290-294

Lijst van de beschermende en steunende leden 2013 295-296

Vernieuwing van de abonnementen 297-298

Inhoudstafel Jaargang LXV – 2013 299-300

